

«Албан аат, суон сурах түргэн кынаттаах». Саха өһүн хоһооно

АНАТОЛИЙ БУРНАШЕВ:

УОЛ ОҕОҢУ САХАЛЫЫ
ТЫЫННЫЫР
“САХАТ” ОСКУОЛА ҮЛЭТИН
ТҮМҮГЭ 15 СЫЛЫНАН КӨСТҮӨ

10-с, 11-с балаһалар

**СОЦИАЛЬНАЙ
ХАНТАРААК.**

КИМНЭЭХ УОННА
ХАЙДАХ ЫЛЫАХТАРЫН
СӨБҮЙ

27-с балаһа

1991 СЫЛЛААХ

**«ТУЙААРЫМА
КУОЛАР» —**

ОЧЧОЛОРГО УОННА
БИЛИГИН

38-с, 39-с балаһалар

КЫАЙЫЫ!
1945–2020

КЫАЙЫЫ КҮНЭ
БУОЛАРА

58

КҮН ХААЛЛА

12+

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ СҮРҮН ХАҢЫАТА

edersaas.ru

САХА

СИРЭ

«Манчаары» уонна «Кыым» хаһыаттары утумнааччы
Хаһыат 1921 с. ахсынньы 28 күнүттэн тахсар

№10 (6200)

Чэппиэр аайы тахсар
2020 сыл кулун тутар 12 күнэ

ДОЙДУГА БЭРИНИИЛЭЭХ БУОЛУУ СЫЛА

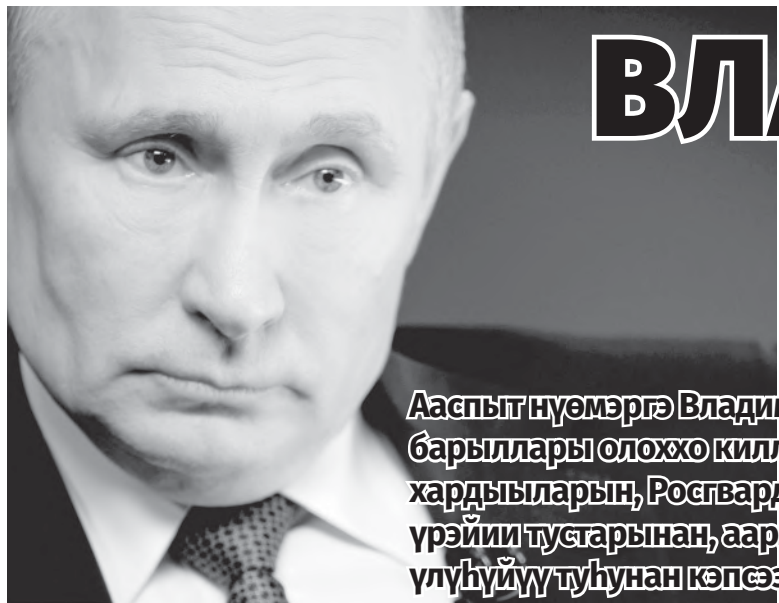
**Өлбөөдүйбэт
“Чолбон”
сулус**

Эн хотойгун, эн улуугун,
Эн барытын үөһэттэн көрөбүн,
Сүрдээхпин дэнэбин.
Күнүм үүнэн,
Тыллан түһэн,
Бу дойдуга киэптээн сылдыарын
Түмүгэ туохханый?..

Үйэлэргэ сүппэт тыыннаах
ырыалардаах “Чолбон” бөлөх
туһунан 20-21-с балаһаларга аах.

Мобильнай сыһыарыны
холбоо, хаамыратын анал
бэлиэлээх хаартыскаҕа туһаай
уонна видеону көр.

2 БЭЛИИТИКЭ

Ааспыт нүөмэргэ Владимир Путин Национальнай барыллары олоххо киллэрии бастакы хардыыларын, Росгвардия уонна миитиннэри үрэйи тутарынан, аармыйа уонна сэрии сэбинэн үлүһүйүү туһунан кэпсэбитин бэчээттээбиппит.

Бу сырыыга кини талааннаах ыччат уонна экэниэмикэ туһунан сэнэргээбититтэн быһа тардан бэчээттибит.

ТАЛААННААХ ЫЧЧАТЫ ӨЙӨӨҮН ТУҢУНАН

А. Ванденко: “Эдэрдэргэ биһиэхэ суол аһаҕас”. Бу тылларга кини итэ5эйин баҕарар.

В.Путин: Мин эйиэхэ атын холобурдары аҕалыахпын сөп: институттан эдэр дьон кэллэ, биир бөлөх бүтүннүү.

А.Ванденко: Ханна?

В.Путин: Биһиги биир институттунугар “Искандер” дьиз аракыата комплексын онордулар.

Эдэр дьон институттан кэлэн баран, аҕыйах сылынан аан дойдуга бастыҥ, биһиги кизин туттар, сэбилэнии аныгы көрүнгэригиттэн биридэстэрин — “Искандеры” онордулар. Эдэр о5олор кэлэн “Пересвет” дьиз анаагы лазер сэрии сэбин айдылар. Бу судургу холобурдар, ол эрэри кинилэр маны онордулар.

Биһиги үрдүк технологиялаах эйгэ5э, атом бырамыысыланнаһыгар олох үчүгэйдик үлэлиибит. Онон барыларын олорчу куютардыбыт. Биһиги аан дойдуга атыттардааҕар үчүгэйдик уот ыстыаһыдаларыгар атом блоктарын оноробут. Бу ханнык да сэл-сэбэргэл буолбатах. Бу үрдүк технологиялар. Олус көптөөхтүк сайдаллар.

Оттон бодобуой тиэхиньикэни, авиацияны да ыллаха, биһиги дьынгээхтик үрдүк таһымҥа сылдьабыт. Уонна эйэлээх эйгэ5э салгыы үлэлиэхпит. Биһиэхэ хайыы үйэ фармацевтика бородуукталара уонна да атыттар баар буоллупар. Барыта сыйыа, ол эрэри элбээн иһэр.

А.Ванденко: Социальной ыйытыктартан биридэстэригэр ыччат анаара дойдуттан барынан баҕарарын туюх дии саныгыбыз?

В.Путин: Ээ, дьэ, ыйытыктар эмиз араас буолааччылар уонна тус сыаллаах бөлөхтөр эмиз. Ким эрз барыан баҕарар, ким эрз төнүнөн баҕарар. Манньк дьон элбээтэр элбээн илэллэр дьиз эппитим дии.

Дьон дойдуларыгар торумнаабыттарын киллэрэллэрин туһугар сударыстыба , биллэн турар, маһыаха олус элбээт оноруктаах уонна манан дьарыктаннаахпыт.

Дойдуга хаалар үчүгэй исписэлиистэр ахсааннара

элбээтэр элбээн иһэр, оттон биһиги исписэлиистэрбит аан дойду ырыынагар тахсаллара биһиэхэ үчүгэй үрдүк үөрэх оскуолата баарын туоһулуур.

А.Ванденко: “Арасыййа лидердэрэ” куюнкурупу астына5ын дуо?

В.Путин: Оннук, биллэн турар. Олох үчүгэй о5олор. Биһиэхэ “Арасыййа лидердэрэ” куюнкурус эрэ буолбатах. “Арасыййа – кыах дойдута”, онно баар үгэс үнүстүрүмүөннэр көдүүстээхтик үлэлишлэр.

А.Ванденко: Эн санаа5ар, госсулууспа5а дуоһунаска анаанар дьон ахсаана, биитэр этиилэр хаачыстыбалара киритиэрийинэн буолар дуу?

В.Путин: Мин эппит куюнкурстарбыттан биэрэ да5аны ханнык эрэ миэстэ5э, ханнык эрэ дуоһунаска куюнкурус буолбатах. Биһиги дьонго көннөрү билиилэрин, таһымнарын үрдээтэр кыа5ы биэрэбит, ону кинилэри кытта үлээтэр бөдөн хампаанньалар бэрэстэбиитиллэрэ, биһтар министиристибэлэр уонна биздэ-мистибиэлэр бу эйгэ5э бэйэлэригэр үлэһиттэри булаллар. Уонна кырдьык, онно, билэргит курдук, министирдэр, министир-и солбууааччылар, бэл, губернатордар, губернаторы солбууааччылар үүнэн та5ыстылар. Бу олус үчүгэй суол.

А.Ванденко: “Сириус” – бу эмиэ сана уопут, “Сириус” киини этэбин.

В.Путин: “Сириуһу” тэрийдик хайдах үөскээбитин билэ5ин дуо?

А.Ванденко: Суох.

В.Путин: Имеретинскэй кырдалга баар Олимпиада эбилизктэрэ. Туеу эрз көтүрүргэ, ханна эрз көһөрөгө этиилэр киирбиттэрэ. Ол эрээри көтүрэр, көһөрөр – ити син биир сағаны тутар саға. Атын миэстэ5э. Түмүгэр мин атын миэстэ5э сағаны тутарга быһаарыбытым. Оттон баары хайдах туһанабыт? Бастаан миэхэ судургу, кэнэн санаа киирбитэ – а5о успуордугар туһанарга. Онтон толкуйдаабытым: оттон то5о успуорка эрэ дьиз?

Биһиэхэ өссө Сэбиэскэй

Сойуус сағаттан анал бэлэмнээһин тиһиэ хаалбыта: физика-математика оскуолалара, онтон биология оскуолалара, онтон консерваторияларга муусука училищелара, балет үөрэ5ин тэрилтэлэрэ. Туеунан кизэн туттарбытынан.

Уонна, биллэн турар, ус-пуорт кэскиллээх көрүнгэригэр биһиги ситиһииллмиппит. Ону мин холбуохха диэбитим.

“Сириуска” биһиги өссө Сэбиэскэй Сойуус сағана тэриллибит талааннаах о5олору талыы тиһигин туһанабыт: бу физика-математика оскуолалара, биология, муусука оскуолалара уонна да атыттар.

Уонна онтон ылабыт, “Сириуска” 21 күн олордобут уонна хас 21 күн онно о5олору эрчийэбит. Онтон кинилэртэн саамай улахан, үчүгэй кэскиллээхтэрин талабыт. Бу олус үчүгэй идиэйэ буола.

Туох интэриэһинэйин уонна туеу ордук сөбүлүүрбүн билэ5им? Холобур, спортсменнар математиктары кытта кэпсэтэллэр, оттон математиктар, баҕар, хоккей эбэтэр балет хайда5ын аан бастаан көрө бараллара буолу, физическэй култуура5а ыстыахтара. Олус табылынна, мин астынабын.

Аны кэлэр боппуруос – аныгы университеты билээххэ наада. Биһиги онно тумус тутууллар хайыскаларга лабораториялартан наука кластерын тэрийдибит. Хаһы да5аны – түөрдү быһыылаах.

Оттон маһа техно-паарканы тэрийиэхпит, биһиэхэ оскуола, университет, наука лабораторията баар буолара уонна техно-паарка5а олоххо киирэрэ – маны барытын эргиччи ылаахпыт.

ЭКЭНИЭМИКЭ5Э ТУРУКТААХ БУОЛУУ УОННА ХАРГЫТААН ХААЛЫЫ ТУҢУНАН

А.Ванденко: Туруктаах буолуу эбэтэр улугуруу? Экэниэмикэ5э туруктаах буолуу харгытаан хаалыттан туюх уратылаа5ый?

В.Путин: Олох судургу. Экэниэмикэ5э туруктаах буолуу – бу сайдыы тирэ5э. Уонна уопсайынан, туруктаах буолуу – бу сайдыы тирэ5э. Оттон харгытаан хаалыы – бу ис дьыҥ, кэннин дьэки бары, ханнык да сайдыы буолбат. Уратыта дьиз манньк.

Хайдах баазаттан 1999 сылга уонна 2000 сылга саға-лаабыппыт туһунан боппурус этэ. Олус кыра, олох даабы этэ. Оччолорго дьадайыы таһымыгар, өскөтүн туттаах боппуруостан са5алаахха, 42 мөлүүөҥ киии олорбута — бу дойду нэһилиэннээтин үс 5ыммыта. Билигин эмиз элбэх – уон үс аңгар. Ол 5ынан баран, үс 5ыммыта буолбатах, 42 мөлүүөҥ буолбатах. Ол эрээри ити да элбэх уонна маны суох онгоро сатыахтаахпыт.

Биһиэхэ бу кэмнэ, ол кэмнэ кыйһыл көмүс валютанан саппас 12,5 миллиард дуоллар этэ, оттон судаарыстыба иэһэ – 145 миллиард. Төрдө-төбөтө көстүбэт этэ, маны хайдах быһаарарбыт өйдөммөт этэ. Биһиэхэ ити кэмтэн бүгүҥнү күҥнэ дьэри – мин билигин этиэм, ону дьон саарбабалыа, ол эрээри бу чакчы – дьынгээх хамнас 4,2 бырыһыан үрдээтэ, бизнсийэ – үс төгүл кэриҥэ, 2,9 уонна дьынгээх дохуоттар 2,4 үүннүлэр.

А.Ванденко: Бу 2000 сылтан?

В.Путин: Оннук. Ол эбэтэр бу дьынгээх көстүүлэр. Бу бүгүн барыта үчүгэй дьизбэт ээ, төмтөрүтэ буолуон сөп. Уонна дьон мэлдьи бэ5эһэ туох буолбутун, бэ5эһээ хайдах курдук куйа5анын буолбакка, сарсын туох буолуохтаа5ар тэҥнишлэр. Уонна кинилэр туеу бабаралларын көрбөтөхтөрүнэ, кэлэйилэр. Кырдьыгынан этпэххэ, мин эмиз итинник сыйһаннаабын.

Биһиги 2008 сылга дойду иһинээ5и баалабай бородууксууаны икки төгүл улаатыннарары былааннаабыппыт уонна икки төгүл үрдэтии суутгар кластерын тэрийдибит. Хаһы да5аны – түөрдү быһыылаах.

Оттон маһа техно-паарканы тэрийиэхпит, биһиэхэ оскуола, университет, наука лабораторията баар буолара уонна техно-паарка5а олоххо киирэрэ – маны барытын эргиччи ылаахпыт.

А.Ванденко: Бэрэссэдээтэл буоллум дьиз дуо?

В.Путин: Суох. Мин манньк эппитим: дьон уурунуута барыта эстибит 1998 сылаа5ы балаһыаньа хатыланарын таһаарыам суо5а. Уонна биһиги маны таһаарбатхпыт. Ол эрээри, кырдьык, бу сайдыыбытыгар бөрүкүтэ суох дьайыылаах буолбута. Кырдьыгынан этпэххэ, биһиги маһа буруйбут суо5а. Бу тастан кэлбит, аан дойдутаа5ы үл, онтон экэниэмикэ киирициһэ.

А.Ванденко: Дьэ, сөп. Ол эрээри кэнники сылларга дохуоттар, дьынгнээх дохуоттар аччыы туралар.

В.Путин: Бу кырдьык. Бу, туох-ханнык иннинэ, биһигини долеемтар, нэһилиэннээ дьынгнээх дохуота аччаабыта миигин олус долеемтар. Маһыаха быһаарыы баар, туох-ханнык иннинэ, бу уматык сыаната эмискэ түһүүтүн кытта сибээстээх. Бакаа биһиэхэ барыта үрдүү турара, ньиэл баррелын иһин сүүс уонна онтон ордук дуоллар этэ. Оттон билигин алта уон. Араастаһыы баар? Икки төгүл кэриҥэ.

Ол иһин биһиги бу национальнай бырайыактары толкуй-даабыппыт, экэниэмикэ тутулуун уларытар уонна бэйэ баазатыгар сайдыыны хамсатар туһугар. Маны бэркэ өйдүүбүн. Бу билиеин туттаах социальнай кыйһалсалартан биридэстэрэ дьиз өйдүүбүн. Биһиги туеу эрэ 5ыныахтаахпыт, бырабыыталыстыба маны хамсатар туһугар туеу эрэ 5ыныахтаах, ньымалар элбэхтэр.

Биһиэхэ 2000 сылларга, инфляция, арааһа, 20,5% этэ. Оттон мин бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэлэ буолбут 1999 сылбар 36 этэ. Онтон 1992 сыла – 2 600 пуун баара, оттон билигин үс иһигэр эргийэр, 3,4-3,5 этэ. Бу сыана, ол иһигэр, аһылык бородууктатыгар. То5о суолтата суох буолуосай? Бу суолталаах. Уонна дьон инфляция үүнэрин уонна сыана үрдүүрүн олус биллэрэ, дьон маны дьынгээхтик сибээсэ орустаа5ына билэр.

Биир өттүүнэн, инфляцияны тохтоттору сэргэ, биллэн турар, дьон дьынгнээх дохуотун үрдэтээххэ наада. Биһиги экэниэмикэбит тутулуун усулуобуйатыгар бу судургуота суох, ол эрээри бырабыыталыстыба эбии кыахтары булууччу туһанахтаах. Биһиги билигин маны дөүүллэһибит.

БАЛАҤАНЫ ЖЕННИ СТРЮКОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

3

Муус устар 22 күнэ – Конституция5а көннөрүүлэри киллэриигэ Бүтүн Арасыйыйатаа5ы куоластааһын. Бу күн – өрөбүл.

Владимир Путин 2024 сылга бэрэсидьин быыбарыгар өссө кыттар быраабы ылан сөп. Бу кыа5ы киниэхэ дьокутаат Валентина Терешкова киллэрбит Конституция5а көннөрүүтэ биэриэ5э. Бастакы космонавт-дьахтары КПРФ-тан ураты Дуума бары фракциялара өйөөтүлэр. Оттон судаарыстыба баһылыга кулун тутар 10 күнүгэр парламентна тус бэйэтинэн кэлэн бу көбүлээһиннэ санаатын эттэ.

биир идэлээхтэригэр саансыйалар уонна геобэлиитикэ5э утарыта туруу усулуобуйатыгар Арасыйыйа инники кэскилittэн долгуярын туһунан эппитэ.

— Биһиги быыбардааччылар-бытын кытта балтараа үй устата көрсүһүүлэри тэрийдибит, ханна баҕарар кинилэр инники олохпут туһунан долгуйаллар, дойдуга ким датын, оттон кини биир идэлээ5э “Биир ньыгыл Арасыйыйаттан” Александр Карелин бу көүлээһини Конституция сокуонун барылы-гар киллэрэргэ эппитэ. Ол кэнниттэн тылы дьокутаат Валентина Терешкова ылыбата. Бастакы космо-навт-дьахтар Валентина Терешкова

Куоластааһын олохтоох бириэмэнэн 8-тан 20 чааска дьэри ытыллыа5а. Куоластааһынҥа доруобуйаларынан сокуонҥа эппиэттиир кыа5а суох, хаайыыга олорор дьонтон ураты 18 саастарыттан са5алаан бары гражданныр кыттыахтарын сөп. Куоластааһын кистэлэн буолуо5а. Түмүгү 5 күнтэн хойутаабакка таһаарыахтара. Уопастыбаннай палаата куластааһын кэмигэр үлэлииргэ уонна түмүктэри таһаарыыга кэтээн көрөөччүлэри аныа5а.

сыл муус устар 22 күнүгэр Бүтүн Арасыйыйатаа5ы куоластааһын кэмигэр “сөп” диэтэхтэринэ.

ГОСДУУМА ДЬЫЛҔАТА

“Бэлиитикэ, экэниэмикэ, социальнай эйгэ дойду иһигэр бигэ тирэхтээх, сиппит-хоппут буоллахтарына, судаарыстыба кинини халбаннаппат быдан кыахтаах уонна ким да, туох да буоллабына, оччобуна бастакы былаанҥа, былаас солбуллуута (уларытыллыыта) тахсар кыахтаах”, — дьиз эбэн эттэ кини. Бу кэпсэ-тии кэмигэр Владимир Путин, көннөрүүлэри киллэрии субу тирээн турар кыйһалалары эрэ быһаа-рарга буолбакка, инники өттүгэр дьон-сэргэ олобун таһымын тупса-рыыга туһайыларын санатта.

Оттон Госдууманы болдьобун иннинэ ыһыыны өйөөбөтө — бу иннинэ балачча күүскэ дьүүллэһилиибит туһааннаах көннөрүү төттөрү уһулунна.

СҮРҮН СОКУОНҤА КӨННӨРҮҮЛЭРИ УҢУС ААҕЫЫГА ЫЛЫННЫЛАР

Сарсыныгар, кулун тутар 11 күнүгэр Госдуума дьокутаатта-ра үһүс аа5ыыга дойду Сүрүн со-куонугар уларытыылары киллэ-ринни бигэртэтиллэр. Бу улахан суолталаах докумуону ылынар туһугар 383 дьокутаат куоластаата. Биир да кийи утарбата. 43 дьоку-таат куоластыыртан туттуунна.

Иккис аа5ыыга Сүрүн сокуонҥа 206 көннөрүү кирибититтэн 175-һи дьокутааттар ылымматахтара.

Санатан эттэххэ, Сүрүн со-куонҥа көннөрүүлэри киллэрэр туһунан Владимир Путин тохсун-нуу 15 күнүгэр иһитиннэрбитэ. Ол күн бу боппуруоһунан дьарыкта-нар 75 киһилээх бөлөх тэрилли-битэ. Бу бөлөх дьүүллүгэр 600-тэн тахса Сүрүн сокуонҥа көннөрүүлэ-ри киллэрии туһунан этии киирби-тэ биллэр.

Тохсуннуу 23 күнүгэр Госдуума сокуон барылын бастакы аа5ыыга бигэртэппитэ. Сүрүн сокуонҥа көн-нөрүүлэри киллэрэр туһунан дойду олохтоохторо муус устар 22 күнү-гэр кулаастыахтара.

Ааттаах-суоллаах Валентина Терешкова этиитинэн, Кон-ституцияны киллэрэр киирэн, били-гин үлэлии сылдьар бэрэсидьин дойду А5а баһылыгын быыбарыгар кыттар быраабы ылла.

Госдуума бэрэссэдээтэ-лэ Вячеслав Володин бэлиэтэн этэринэн, 2024 сыл кэнниттэн Арасыйыйа А5а баһылыгар талы-лар кыа5ы биэрии туруктаах буо-лууну а5алыа.

Дойду сонуну тар5атар сириэстибэлэрин матырыйаалларынан.

8 КҮНТЭН КҮН

✦ **ТУТУУ**

БҮЛҮҮ ӨРҮНҮ ТУОРУУР МУОСТА ТУТУЛҮОҕА

Кэлэр сылларга Өлүөнэ уонна Бүлүү өрүстэри туоруур баараҕай муоста тутуллан, илин энээрдэр уонна Бүлүү бөлөх улуустара Дьокуускай куораты кытта төгүрүк сыл массыына сырыытынан хааччыллыахтара.

✦ **Марианна ТЫРТЫКОВА**
Rianna789@mail.ru

А-331 Бүлүү федеральной айан суолун 660 км Үөһээ Бүлүү хайысхатынан өрүһү туоруур муоста тутуутун бырайыактыыр-га чинчийи үлэтэ сабаланна. Бэдэрээтчит геодезической устуу онгoron муоста тутул-луохтаах сиpин геологиятын үөpэтиэхтээх, гидрологической кэтээн көрүү ыытыахтаах, ол кэнинттэн ол матырыйаалыгар олобу-ран, муоста бырайыагын, киирэр суолун онолуутун бэлэмниэхтэрэ.

Үөһээ Бүлүү сэлээннээтин аннынан Бүлүү өрүһү туоруур муоста 1,7 км үһун-наах буолуоҕа уонна онно киирэр III тизхи-ньичэскэй категориялаах суол 20 км үһун-наах диэн былаанныылар.

Хаартыска «Бүлүү» федеральной айан суолун управлениетын пресс-сулууспатыттан.

✦ **АВИАЦИЯ**

ЧЭПЧЭТИИЛЭЭХ КӨТҮҮГЭ 412,9 МӨЛҮЙҮӨН СОЛКУОБАЙ КӨРҮЛҮННЭ

Дьокуускайтан Черскэйгэ диэри сөмөлүөтүнэн үс анаар чаас көтүүгэ хоту дойду хохуун дьоно 35 тыһыынча солкуобайы төлөөн аяанныылар. Кэлэ-бара 70 тыһыынчаны “лас” гына уураллар. “Лас” гына уураллар диэн, эттэххэ дөбөн. Сорох дьон икки-үс ыйдааҕы хамнаһыгар тэнтнээх сыана.

✦ **Анивера АКИМОВА**
Yasmina2004@list.ru

ЧЕРСКЭЙГЭ ДИЭРИ КӨТҮҮ ВЛАДИВОСТОКТААҔАР БАРАХАН

Оттон Дьоккуускайтан Уһук Илин тэбэр сүрэ5эр – Владивосток куоракка үс чаастан ордук көтөн тийи5эин. Бу хайысханан “Якутия” авиахампаанньа 14 310 солкуобайга билиэт атылыыр. Дьэ хайда5ый? Икки бүк чэпчэки. Базар, сорох дьон, Владивостокка улахан аал көтөр буолан, сыаната арыыл удамыр диэххит.

Ити биир кыһал5а. Аны улуус иһинээ5и көтүү сыаната ыараханын таһынан, рейс ахсаана а5ыйах. Холобур, Үөһээ Халыма Уһун Күөлэ улуус кииниттэн 110 килэмиа-три тэйиччи сытар. Кыһыңгы суол сабылын-на5ына, нэһилиэк олохтоохторо киин сири кытары сибээстэрэ быстар. Бөртөлүөтүнэн эрэ улуус киинигэр бараллар-кэлэллэр. Ону саатар көтөр аал ба5арбыттарын курдук, нэдиэлэ ахсын көппөт. Онон СӨ ситириилээх былааһын отчуотун кэмигэр Үөһээ Халыма улуһун Уһун Күөлүн олохтоохторо тыраа-

ныспар министирэ Александр Тарасовтан авиация, чэпчэтиилээх билиэттэр боппу-руостарын күүскэ туруоруустулар. Нэһилиэккэ 400-тан тахса киһи оло-рор. Айааннааччы ахсаана а5ыйах диэннэр, бөртөлүөт сайын устата а5ыйахтык көтөр.

2002 СЫЛТАН СУБСИДИЯ КӨРҮЛЛЭР

Арасcыйа5а бастакынан биһиги өрөспүүбүлүкэбитигэр социальнай суолта-лаах хайыскаларга олохтоох бүддүөттэн үп-харчы тырырыллар буолбута.

Быйыл төһө үп-харчы бүддүөттэн тыы-рыллыбытын уонна ханнык хайыскалар-га чэлчэтиилээх көтүүлэр олохтоомут-тарын туһунан СӨ Тырааныспарын уонна суол хаһаайыстыбатын министизаристибэтин пресс-сулууспатын үлэһитин кытары кэлсэ-тэ сырыттыбыт. Оноуха “2020-2024 сыллар-га Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр тырааныспар тииһигин сайыннарыи” судаарыстыбаннай бырагыраамаҕа олобуран 412,9 мөлүйөн солкуобай көрүллүбүтүн иһитиннэрдэ.

Мантан 330 мөлүйөүн солкуобай улуус

<http://ysia.ru/kommentarij-dnya-rosaviatsiya-provodit-rassledovanie-intsidentu-s-samoletom-polyarnyh-aviatnij/>

иһинээ5и көтүүгэ – 162 хайысха5а атта-рыллыахтаах. Оттон Бelay Гораттан, Чокчуудаахтан, Сааскылаахтан, Тиксииттэн, Зырянкаттан, Баата5айтан, Эдьигэнтэн, Муоматтан, Черскэйтэн, Өлөөнтөн, Орто Халыматтан, Депутатскайтан, Саккырыыртан, Уус Куйгаттан Дьоккуускайга диэри уонна төттөрү көтүүгэ 82,4 мөлүйөүн солкуобай-даах үбүлэһин онгоһуллубт.

2019 сылга социальнай суолталаах ха-йыскаларынан өрөспүүбүлүкэ 23 улуһугар 157 рейс онгоһуллубт. 23,3 тыһыынча киһи “Полярные авиалинии”, “АЛРОСА” авиахам-паанныаларынан аяаннаабыт.

ПАССАЖИР БИЛИЭТ 23%-33% ТӨЛҮҮР

Салгыы СӨ Сыана бэлитикэтин судаа-рыстыбаннай кэмтиэтин исписэлиистэрин кытары сибээскэ тахса сылдыбыппытыгар,

быйылгыттан тарыыбы олохтооһунҥа сана бэрээдэк онгоһуллубутун кэпсээтилэр. Урукку өтүүгэр кэмтитэт билиэт сыанатын чопуу бизгэртэгэр буолла5ына, 2020 сылтаң килэ-миэтирин, пассажир ахсаанын (пассажироки-лометр) учуоттаан, ставканы бигрэгэттилар.

Олохтоох бүддүөттэн субсидия көрүлүр буолан, пассажир билиэт дынгнээх сыана-тыттан ортотунан 23% - 33% эрэ төлүүр.

«ПОЛЯРНЫЕ АВИАЛИНИИ» 1 014 РЕЙСИ ОНОРДО

Туһааннаах хампаанньа ааспыт сылга Дьоккуускайтан хоту уонна Арктика улууста-рыгар дьону таһыыга уон хайысханан үлэ-лээн, 24 саастарыгар диэри уонна 55 сааста-рыттан үөһээ саастаах 3 057 киһи чэлчэ-тиилээх тарыыбынан туһамыта.

Улуус иһинээ5и көтүүгэ дотацияламмыт 1 014 рейс онгоһуллубутун туһунан “Полярные авиалинии” АХ пресс-сулууспата иһитин-нэрдэ. Уопсайа 22 038 киһи таһыллыбыт. Элбэх рейс Орто Халыма, Кэбээйи, Үөһээ Халыма улуустарыгар онгоһуллубт. Улуус иһинээ5и көтүүлэри авиахампаанньа Ми-8 бөртөлүөтүнэн уонна А-2, Аң-3, Л-410 уонна Пилатус сөмөлүөттэринэн онгоруо.

Өрөспүүбүлүкэ иһинээ5и көтүү төлөбүрэ киин сирдэрдээ5эр ыараабыта быданнаата. Атын суолу талар кыахпыт суох буолан, сыа-натын аахсыбакка, көтөрбүтүгэр тийэбит. Хата бүддүөттэн субсидия көрүллэр буолан, син элбэх киһи чэлчэтиилээх билиэттэринэн туһанар буолла.

ТЫА СИРЭ

9

Кыһылтай учаастагар 14 убаһа уонна Өймөкөөнтөн аҕалыллыбыт 53 тый турар.

Кыһын саҕаланыытыгар барыларын бииргэ туруорбуттарын көрөн, туспа үөрдүүргэ сүбэлээбилпин ылынан, тыйдары Бөрө Уйалаа5ынан уонна Куртуйахтаа5ынан олохтоон, хастаран аһаппыттар. Убаһалар туруктара үчүгэй, оттон тыйдар туруктара араас, сорохторо быттанан эрэр эбиттэр, дэлби аалынаннар, бууттарын түүтэ сороломмут.

✦ **АПК СОНУННАРА**

ДЬААНҒЫГА ГЕНОПУОНДА ДИЭН НЫРЭЙ БААР

Ааспыт нэдиэлэ5э тыа хаһаайыстыба-тын министирэ Александр Атласов, “Саха сүөһүтэ” хааһына генофонднай тэрил-тэтин дириэктэрэ, АККОР бэрэсидиэинэ Александр Артемьев, Бэтэринээрийэ депар-таменын иниспиэктэрэ Артем Бурцев уонна “Сахаагроплем” сүрүннүүр зоотехнига Семен Заровняев тыа хаһаайыстыбатын эбийиэк-тэрин көрөр уонна үлэни-хамнаһы билсэр соруктаах Эбээн Бытантайга уонна Дьааңыга сырыттылар.

Эбээн Бытантай улууһугар “Бытантай” генофонда хаһаайыстыбата сана тэриллибит “Саха сүөһүтэ” хааһына тэрилтэтигэр сыһиа-рыллыахтаа5ынан ол тула киэң кэпсэтии барда.

Александр Атласов, бастатан туран, ме-лиорация үлэтин күүскэ ыытар соругу ту-руорда уонна оттооһунҥа пресс-подбор-шигы көдүүүстээхтик туһанар наадатын бэ-лиэтээтэ. Ол курдук, ааспыт сайын пресс-под-борщикгы сыһыа үлэлэтэннэр, элбэх от сытыйан, сүөһү ырыганнааһына таһаарыллы-быт. Итини таһынан племенной үлэни тэри-йэр зоотехник хайаан да баар буолуохтаа-5ын, племенной үлэ ытыллыахтаа5ын бэли-этээтэ уонна баар албаастары туоратарга үлэ-лииргэ соруудахтаата.

Дьааңгы куоратыгар бэрт тэрээһиннээхтик дьаһанан үлэии-хамсыы олорор “Тымныы оройо” кэпэрэтиип “Алгыс” диэн пизрми-тигэр кыстык этэнгэ, үлэ былаан быһыы-тынан баран иһэр. Кэлэрэтиип салааяаччы-та Екатерина Портнягина Чурапчыттан үчү-гэй хаачыстыбалаах от кэлбитин бэлэйтири. Кырдьык, сүөһүлэр туруктара күүһаэна суох, төрүөх сааламмыт. Министир кэлиэн биир хонук иһиннэ төрөөбүт нирэйдии ыанньык-сыттар “Генопуонда” диэн ааттаабыттар.

УЛУУС КӨМӨТҮНЭН ТИЭХИНЬИКЭ ЫЛЫННЫЛАР

Ленскэй улууһун дьаһалтата ааспыт 2019 сылга олохтоох бүддүөттэн үп көрөн, үүт харчытын үрдэппитин уонна ыанар ынах-ха субсидия көрбүтүн туһунан биһиги суру-йан турабыт.

Улуус көмөтө манан эрэ мунурдам-матах: 13 мөлүйөүн солкуобайы тыы-ран, бааһынай хаһаайыстыбалар сири та-наастыыр тизхиньикэни атылаһаһаллары-гар 80 %-наах субсидияны онорбут. Онон уон икки хаһаайыстыба үлэ тизхиньикэ-тин атыласпыт. Үгүстэр “МТЗ-82” тыраах-тары итиэннэ онно холбонор сизылкэлэ-ри, от охсор, мунньар тэриллэри ылыммыт-тар. Биирдиилээн бааһынайдары таһынан, манньик көмө «Батамайдаа5ы» ХЭУо уонна «Аартык» кэпэрэтиип курдук бөдөн хаһаа-йыстыбаларга эмиэ бэрриллбит.

Борис ПОТАПОВ.

Сунтаар.

БӨРӨӨ, БӨРӨ!

Кэмпэндээйитээ5и туус собуота өссө үс сыллаа5ыта сылгы иитэр хаһаайыстыбаны тэринэн, Сооруос учаастагар тупса5ай онго-һуулаах базаны туттубута. Манна көлүнэр аттары аахпатахха, алта атыыр үөрүгэр холбоммут 63 бизни, кытыт, тингэһэ сыл-гылары уонна сэтэ убаһаны Николай Никифоровы кытары Валерий Генеров көрөллөр.

Далга хаайан туран, күңнэ иккитэ аһа-тар уонна бурдук сизэр буоланнар, убаһа-лар туруктара үчүгэй. Бэл, ороһу төрөөбүт убаһа улааппыт курдук көстөр. Барыта этэнгэ буолуо5ун, ардай аһыҥаста-ах кыыллар моһуоктаабыттар. Олунньу 11 күнүгэр бөрөлөр биир бизни тардан-нар, Үчүгэй Айаанҥа турбут сылгыла-ры базаа а5алан, икки нэдиэлэ устата алта атыыр үөрүн барытын бииргэ хаа-йан турарга күһэллибиттэр. Ол кэм уста-та бөрөлөргө халпкаан ииппиттэр уонна Үчүгэй Айаанҥа уонча буолан икки “Бураанынан” бөрөлөрү хаайаннар, бизс килэмэтирдээх учаастагы видеомагнито-фон лиэнтэтинэн эргитэн хаайан бултуу сатаабыттар да5аны, хараңа5а былдыап-пыттар. Сарсыныгар кэлбиттэрэ, бөрөлөр хааччахтан тахсан хаалбыттар. Саатар ол түүн былыттаах уонна тыала суох түүн буол-лан, лиэнтэ ый уотугар кылабачыйбатах, тыалга тыаһаан куттаабатах. Бөрөлөр куот-тахтара ол. Уонтан тахса хонук устата биир сиргэ хаайыт сылгыларыгар саас, сылгы төрөөһүнүгэр былааннаабыт саппаас отто-рун, бурдуктарын сизлпиттэр.

“Буранынан” кэрийэн, хаһыыга сыл-дыар үөрдэри көрдөххө, икки нэдиэ-

“Сахат” алын сүһүөх чааһынай оскуола 2017 сылтан үлэлиир. Күн бүгүн 49 уол үөрэнэр.

Атын оскуолалартан уратыта диэн, уолаттар эрэ үөрэнэллэр, сахалыы тыллаах, кылааска элбээбитэ 25 оҕо үөрэниэн сөп. Маннайгы кылаас оҕолоро сарсыарда 9 чаастан күнүс 16 чааска диэри, улахаттар киэһэ 18 чааска диэри үөрэнэллэр, дьарыктаналлар, күнүгэ үстэ аһыыллар.

АНАТОЛИЙ БУРНАШЕВ: “ТЫЛЫНАН БУОЛБАТАХ — ДЬЫАЛАНАН”

Дьокуускай куоракка төрдүс сылын “Сахат” диэн чааһынай алын сүһүөх оскуолата үлэлээн кэллэ. Манна тоҕо уолаттары эрэ ылалларый? Орто сүһүөх оскуоланы аһахтара дуо? Кыргыттар кылаастарын былаанныыллар дуо? Бу ыйыты-ларга салайааччы, ырыаһыт Анатолий Бурнашев хоруйдуур.

✦ Людмила ПОПОВА mokroshupova24@mail.ru

УНУЙААНТАН — ОСКУОЛАҔА

— Анатолий, тоҕо оскуола аһарга санаммыккый? — Биир-икки күнүнэн быһаарыллыбатах дьыала. Маңнай бэйэбит оҕолорбутун уһуйаанга бизэрэ кэммит тирээбитигэр, оччо-

лорго миэстэ тийибэт буолан, балаһыанһа уустугун бэлиэти көрөн, “Күнтэги” диэн уһуйааны арыйбыппыт.

Куорат оҕолоро икки симиэнэнэн үөрэнэллэрэ, 35-42 тийэ оҕолоох кылаастар баалара биллэрэ. Онон чааһынай үөрэхтээһин суолларын көрөн, уһуйааммытын салбаан, оскуола аһарга быһаарыммыппыт. Эрдэттэн оннук былааннаах этибит.

Үөрэхтээһингэ лиссиэнсийэ

үс көрүнгээх: алын, орто сүһүөх уонна улахан кылаас. Билигин биһиги сыл аайы биирдии кылааһы эбэн иһэбит. Билингини туругунан, алын сүһүөхү аһан үлэлэтэр чааһынай тэрилтэ буолан, барыта үптэн-харчыттан, үлэһиттэн тутулуктаах. Мин ханна даҕаны ыксаабампын. Уопсай үлэни-хамнаһы тэрийээн, онтон үптэнэр-харчыланар, өрө баһан ылар курдук буолбакка, 10-15 сылынан үлэ-хамнас түмүгүн көрүүхпүн баҕарарбын.

УОЛУ, КЫЫҢЫ АРААРАН ҮӨРЭТИИ

— Гендернэй иитии туох үчүгэйдээһий? — Билингитэ кыыһы, уолу туспа арааран, 500-тэн тахса оскуола үлэлиир. Биһиги “бастакы харангаччылар” буолбатахпыт. Үөрэх эйгэтигэр сүүһүнэн сыллар анараа өттүлэригэр олоххо кирибит ньыма.

Баҕалаах, өйүнэн-санаатынан сиппит, оҕоҕор гендернэй иитии туһалаах буолуо диир төрөппүтэр кэлэллэр. Манньк оскуола баар эбит диэн сүүрэн кэлэн оҕотун киллэрбит, салгыы үөрэтэ хааларбыт, бэлэмэ суох буолан тахсан барбыт даҕаны төрөппүттэр бааллар.

— Оттон орто сүһүөх аһар былааннаахкый дуу?

— Быйыл күһүн аһар санаалаахпыт. Ону таһынан, туспа кыргыттар оскуолаларын эмиэ былаанныыбыт. Күн бүгүн, оскуола-бытыгар биэс уонча уол үөрэнэр. Кыргыттар кылаастарыгар

эмиэ 25-тэн итэҕэһэ суох оҕону ылыахпыт. Билигин миэстэбитин көрдөнө сылдьабыт.

УОЛУ, КЫЫҢЫ АРААРАН ҮӨРЭТИИ

— Гендернэй иитии туох үчүгэйдээһий?

— Билингитэ кыыһы, уолу туспа арааран, 500-тэн тахса оскуола үлэлиир. Биһиги “бастакы харангаччылар” буолбатахпыт. Үөрэх эйгэтигэр сүүһүнэн сыллар анараа өттүлэригэр олоххо кирибит ньыма.

Баҕалаах, өйүнэн-санаатынан сиппит, оҕоҕор гендернэй иитии туһалаах буолуо диир төрөппүтэр кэлэллэр. Манньк оскуола баар эбит диэн сүүрэн кэлэн оҕотун киллэрбит, салгыы үөрэтэ хааларбыт, бэлэмэ суох буолан тахсан барбыт даҕаны төрөппүттэр бааллар.

— Оттон орто сүһүөх аһар былааннаахкый дуу?

— Быйыл күһүн аһар санаалаахпыт. Ону таһынан, туспа кыргыттар оскуолаларын эмиэ былаанныыбыт. Күн бүгүн, оскуола-бытыгар биэс уонча уол үөрэнэр. Кыргыттар кылаастарыгар

— Бэлэмнээх диэн тугу этэһиний?

— Африкаҥа да, Эмирикэҥэ да, Саха сириг ханнык баҕарар муннугар олоҕор үөрэх эйгэтигэр туох эрэ сыһыаннаах киһи, кыыс оҕо уол оҕоттон эт-хаан уонна өй-санаа өттүнөн кырата балтараа сыл сайдан иһэр диэн этиэҕэ.

— Оннук.

— Онно эн эмиэ сөбүлэһэһин. Кылаас иһигэр бастакы ураты, арахсыы ити табыста. Кыыс оҕо арыый даҕаны чоҕуо, уругаан иһэр. Онон элбэх ыйытыҥа хоруй-дааҕчы — кини, дуосканы сотооччу — кини, көмөлөһөөччү — кини, кылаас ыстаарыстата — кини...

— Оччотугар сүүрүн болсомтону туохха уураһый?

— Аңаардас уолаттар даҕаны үөрэнэллэринэн уратылаах. Оскуолаҥа кэллэххинэ, көрүүг буоллаҕа. Букатын атын энэргитикэлээх.

“ҮӨРЭХ — СОЦИАЛЬНАЙ ЭЙГЭ”

— Ырыаһыт быһыытынан номнуо ааккын-суолгун оноту-бут киһигин. Хайдах баҕарар дьиз кэргэнгин иттиэххин сөп этэ. Үөрэхтээһин ырыа эйгэ-тинээһэр барыстаах дуо?

— Бу — социальнай эйгэ. Мин санаабар, өскөтүн, экзэнемии-чэскэй өттүттэн көрөр буоллаха, социальнай эйгэ тыа хаһаайыстыбатынааҕар даҕаны барыһа суох. Оттон тыа хаһаайыстыбатын туһунан мин эйиэхэ быһаарарым ирдэммэт, хайдах балаһыанһа-лааһын бэйэң көрө сылдьаһың.

— Оскуолаҥа ыйдааһы төлөбүр төһөнү?

— Чолчу оскуоланы ыллааха, төрөппүттэр биһиримиллэрэ диэн, биһиги 9 чаастан үөрэтэбит. Биир чааска диэри сүүрүн үөрэхтээһин бүтэр. Эбиттэн киэһэ эбии үөрэхтээһиннэр саҕаланаллар. Бастакы кылаас үөрэнээччилэрэ 16 чааска диэри дьарыктаналлар, иккис кылаасан саҕалаан — киэһэ 18 чааска диэри. Оскуола уруучука-тыттан, харандааһыттан саҕалаан, үрүксээгэр, бинсээгэр, аһылы-гар тийэ барытын хааччыйар. Төрөппүт тугу да атыласпат. Аны оскуола араас түгэннэртэн стра-ховкалатар. Эбии үөрэхтээһин дьарыктара, бассейннара барыта уроук быһытынан барар. Дьитээһи үлэлэрин оскуолаҥа ааһабыт. Ыйдааһы төлөбүр — 20 тыһыынча солкуобай.

— Туох үчүгэи бэлиэти көрдүгүт?

— Биһири этиэхпин баҕара-бын: биһиги Саха сиригэр оло-рорут, саха оҕолоругар анаан оскуо-ланы тэрийэбит. Атын сиргэ бары-та баар, үчүгэй, бэйэлэрин оҕо-лоругар сөп түбэһэр ғына оноту-буттар. Биһиэхэ, сахаларга, эмиэ барыта баар. Ол үчүгэи биһи-ги сыаналаабаппыт, “тэлсэ” сыл-дьабыт. Сонумсахтарбыт, ханна эрэ күлүм ғынна да, онно ойон тийэбит. Бэйэбит ғызнин тэлсэн туран, туох эрэ үчүгэи көрдүүбүт. Ол саха оҕолоругар барылары-гар барсар, сөп түбэһэр буолба-тах. Дьинэр, саха оҕотугар саха-лы майгы, сахалыы эйгэ, сахалыы “киэ” кэтэрдиллиэхтээх”. Оччоҕо сөптөөх, билиилээх, таһымнаах киһи үүнэн-сайдан тахсар.

АНЫГЫ ОҒО УОННА ГАДЖЕТ

— Анатолий, аныгы кэмгэ гаджет кыһалҕата сытыы-тык турар. Эһиги дьиз кэргэн оҕолоругун иттиһин хайдах харыстыгыһый?

— Биһиэхэ тэлэбиисэр суох буолбута уон сыл буолла.

— Дьизэһигэр тэлэбиисэр суох дуо?

— Этэбин дии, суох.

Дьизэбитигэр тэлэбиисэр суох буолбута 10 сыл буолла. Кыыспыт 14 саастаах. Кини төлөпүүнээх, киниэхэ көнүлүнэр. Уолбут үһүс кылааска үөрэнэр, кини эмиэ төлөпүүнээх. Ол ғынан баран, ким төлөпүүнүнэн туттуохтаағын, төһө уһундук туһаныахтаағын улахан кыыспыт хонтуруоллуур. Мин онно букатын кыттыспампын. Дьинэр, дьиз кэргэнгэ бары-тын улахан оҕо быһаарыахтаах. Кинини хайдах итиргэтиттэн туту-луктаах. Кыралар улахан оҕону батыһаллар.

УОПУТ АТАСТАҢЫЫТА

— Саха сиригэр, Арас-сыылаҥа төһө элбэх чааһынай оскуола баарый? Олору кытта уопут атастаныһыт дуо?

ким эрэ өйүнэн. Биһиги, сахалар — талааннаах, дьобурдаах дьом-мутунан. Саха норуота саамай көмүскэнэр өрүтэ — ол. Уон саха уолун кэчигирэчи туруордааха, онуоннарыгар туох эрэ баар буол-лар. Уон омок киһитин кэчигирэ-чи туруордааха, онуоннарыгар туох да суох буолуон сөп. Саха киһитэ син биир ырыаһыт дуу, мындыр толкуйдаах дуу, уһанар дуу... Онус киһилэригэр туох даҕаны суох эбит диэн саныы турдахтарына, буочарынан дуу, тугунан дуу син биир атыттартан чорбойор, дагда-лан тахсар. Норуот быһыытынан өлбөт-сүппэт, көмүскэнэр, иннин диэки хардылыыр “куйаҕа” баар буолар. Эң, ол ону этэбин.

— Саха оҕото тас дөйдү-га табыстаһына атыттары кытта ичигэһэ суох кэлсэ-тиэхтээх диэн соруу туруо-раллар. Эһиги оскуолаҕытыгар хайдаһый?

— Биһизнээрэ билигин арыый кырдалар. Маңнайгы кы-лаасан англия тылын үөрэтэллэр. Уопсайынан, оскуоланы бүтэрэн тахсалларыгар сахалыы, нууч-чалыы, английскайдыы олох үчү-гэйдик сангаралларыгар баҕара-бын. Онон эбии өссө икки атын омок тылын баһылыллара эбитэ буоллар... Лабыгырачы да сангар-баталлар, син өйдүүлэрэ ордук этэ. Мин оскуолабын бүтэрэллэри-гэр сизпэригэр “А”, “В” категория-ны, масссына ытытар, саа ыллаах-кыһи үүнэн-сайдан тахсарлар-гар баҕарабын. Урут биһизэ бары-та баар этэ эбээт. Тракторование диэн уроук баара... Эр киһиэхэ ити барыта, нууччалыы эттэххэ, “при-вивка” буолар.

СҮҮСТЭ ИСТИБИТТЭЭБЭР БИИРДЭ КӨРБҮТ ОРДУК

“Сүүстэ истибиттээһэр биир-дэ көрбүт ордук” диэн санаанан салайтаран, хайаан даҕаны оскуо-ланы баран илэ харахпынан көрдөхпүнэ табыллар диэн, аас-пыт нэдиэлэҕэ анаан-минээн тийэ сырыттым.

Киирээти кытта уолаттар үөрэнэр оскуолаларын тыына бил-

лэн аһар. Кимнээх эрэ отур-бо-тур кэспэтэллэр, кимнээх эрэ сэ-риилэхэллэр, сорохтор уруһуйдуу-лар, маңнайгы кылаас үөрэнээчи-тигэр учуутал уу-чуумпуга олон-он киһигэ аахтарар...

Маңнайгы кылааска киирээт даҕаны, хараһым истиэнэ былаһын тухары ыйаммыт уруһуйга хатанар. Аныгы ойуулуктар (мультик) дьо-руойдарыттан саҕалаан, сэриигэ тийэ араас бары уруһуйдаммыт. Иисэр “маладыас да оҕолор” дии саныыбын. Билингини кэмгэ дыз-тигэр олоҕор оҕо үксэ “төлөпүн оҕоҕордоох”. Оттон манна букатын атын көстүү эбээт.

Хаартыскаҕа түһэрээри, фото-графыт чөмөх-чөмөхтүү олордү-талыыр, хаһыакка тахсыаххыт диэн быһаарар. Оноуоха биир “эр бэрдэ”: “Бу эрэкэлээмэ дуо? Ийэм эрэ-кэлээмэ диэбитэ ээ”, — диэн “чап” ғынналар. “Суох, эрэкэлээмэ буол-батах”, — эрэ диэн хаалабын. Сэттэ саастаах кырачаан киһи сахалыы эйгэни, сахалыы иитини “эккирэ-тэ” сылдьарбын хантан билээх-тиэй...

САХА СИРИН ТАС ӨТТҮГЭР

Бачча кэлбиччэ, үөрэнээччини кытта кэспэлэккэ барар хайдах даҕаны табыллыбат. Онон арыый улахан оҕоттон оскуола туһунан туһулаһарга сананан, 4-с кылаас үөрэнээччитин ыгыртарабын.

Мин иннибэр Алеша Егоров олоҕор.

— Кылааспытыгар аһыспыт. Манна үөрэнэр үчүгэй. Күңгэ үстэ аһаталлар, бассейннаахпыт, физкультуралаахпыт, элбэх куру-нуок баар, эбиэлпиттигэр уһун перменалаахпыт. Мин саамай сөбүлүүрүм — астрономия уонна бассейн. Астрономияга телескобу-нан көрөбүт. “Долгун” бассейнга сылдьабыт, тириэньэрит харбыы-га үөрэтэр. Бассейнҥа былырыын Ньурбаттан кэлихпиттэн сылдьа-бын. Быйыл Саҥа дьылга туйгун үөрэнээччи буоллум. Олус улахан кыраамата уонна барыбытыгар бэрт улахан мөһөөччүктээх кэм-пиэт биэрбиттэрэ. Билигин даҕаны бүтэрбэккэ сылдьабын.

Өссө сайын кылааспытыттан

үс буолан Казахстанҥа бара сыл-дьыбыппыт. Онон англия тылыгар уонна көмүүттэр оонньуутун оно-роҕо үөрэммиппит. Уопсайыт аттыгар олус улахан, кыраһыабай хайа баара”, — диэн кылаас туйгун үөрэнээччитэ үөрэ-көтө кэспир.

Казахстан университетын кытта сөбүлэн быһыытынан, оскуолаттан 15 оҕо былырын сайын англия тылыгар, программировани-еҕа үөрэнэн, дьарыктанан кэлбит. “Сахат” оскуола инникитин универ-ситеттары кытта үлэлээр былаан-наах эбит.

ҮӨРЭҢИ, ДЬАРЫГЫ ДЬӨӨРЭЛЭЭН

“Сахат” оскуолаҥа үчүгэйэ диэн, эбитэ иннинэ оҕолор үөрэн-эллэр, күн иккис аңаарыгар араас дьарыктардаахтар. Анатолий Аркадьевич ити туһунан эппи-тигэр, “тыйы нэдиэлэҕэ биэс күн биир оскуолаҥа сарсыардаттан киэһэнгэ диэри хаайтаран оло-руох диэтэххэ, “айыкка эбээт” диэн толкуйдаабытым да, таспар бык-тарбатаһым. Онтум саахымат, таа-бырын, тэтимнээх ааһыы, мас-оон-ньуу, каллиграфия, хайыһар, ска-утинг, муусука, аман өс куруһуок-тара, этикет, англия уроуга, уо.д.а. элбэх. Аны бассейннаахтар, ону таһынан, билэлтиэкэҕэ сыл-дьаллар, култуура тэрээһиннэ-рин көтүпүттэр эбит. Онон бука-тын төлөпүүнэ оонньуур да быыс булбаттар, хал да буолбаттар. Ол курдук, биир чолчу дьарыгы орто-тунан икки-үс нэдиэлэ ыталлар үһү. Онон атынынан солбуйан бизэрэллэр.

ИККИС КЫЛААСТАР УОННА КЭМБИРДЭЭХ СУРУК

Хаартыскаҕа түһэрээри 2-с кылаас оҕолорун балачча кэ-тэстибит. “Баһаалыста, кэтэһин, кинилэр эмиэ хаартыскаҕа түһүөх-кэлээмэ диэбитэ ээ”, — диэн “чап” ғынналар. “Суох, эрэкэлээмэ буол-батах”, — эрэ диэн хаалабын. Сэттэ саастаах кырачаан киһи сахалыы эйгэни, сахалыы иитини “эккирэ-тэ” сылдьарбын хантан билээх-тиэй...

Бачча кэлбиччэ, үөрэнээччини кытта кэспэлэккэ барар хайдах даҕаны табыллыбат. Онон арыый улахан оҕоттон оскуола туһунан туһулаһарга сананан, 4-с кылаас үөрэнээччитин ыгыртарабын.

Мин иннибэр Алеша Егоров олоҕор. — Кылааспытыгар аһыспыт. Манна үөрэнэр үчүгэй. Күңгэ үстэ аһаталлар, бассейннаахпыт, физкультуралаахпыт, элбэх куру-нуок баар, эбиэлпиттигэр уһун перменалаахпыт. Мин саамай сөбүлүүрүм — астрономия уонна бассейн. Астрономияга телескобу-нан көрөбүт. “Долгун” бассейнга сылдьабыт, тириэньэрит харбыы-га үөрэтэр. Бассейнҥа былырыын Ньурбаттан кэлихпиттэн сылдьа-бын. Быйыл Саҥа дьылга туйгун үөрэнээччи буоллум. Олус улахан кыраамата уонна барыбытыгар бэрт улахан мөһөөччүктээх кэм-пиэт биэрбиттэрэ. Билигин даҕаны бүтэрбэккэ сылдьабын.

Өссө сайын кылааспытыттан

Мария ВАСИЛЬЕВА (СИА) хаартыскаҕа түһэриилэрэ.

Быйыл саха кыһынҥы таҥаһын кэтэн сэлэлээн хаамыы төрдүс сылын ыытылынна.

Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан Норуоттар доҕордоһууларын дьизин быыстапкага үгүс киһини сөхтөрдө.

НОРУОТ МААСТАРДАРЫН ҮЛЭЛЭРЭ ДЬОҢУ СӨХТӨРДӨ

2012 сыллаахха Норуот маастарын күнэ биллэриллиэбиттэн, саха иистэнньэннэрэ, талба талааннаахтара балысханна сайыннылар.

✦ Елена ПОТОЦКАЯ
terul@bk.ru

Сылтан сыйл норуот маастар-дара түмсэр тэрээһиннэрэ дириг ис хоһооннонон иһэр. Улуустартан норуот маастардара анаан тэринэн кэлэн, бөлөһүнэн кыттар буоллурлар.

ХАБАХ СУУМКА – ТАС ДОЙДУЛАРГА

Мэнэ Ханалас Баатаратыттан төрүттээх норуот маастара Аниһья Федорова-Аан Иис Ийэ Дьокуускай куоракка олохсуйбута сүүрбэччэ сый буолла.

Уус удьуору утумнаабыт иистэн-ньэнг 2015 сыллаахха тигэн бүтэр-бит «Бууктаах сонун» улахан суол-талаах тэрээһиннэргэ, быыстап-каларга кэтэр. Ол да иһин бую-луо, дьон Орджоникидзе болуос-сатыгар буолбут тэрээһингэ киһи-ни эжжирэтэ уонна эргитэ сылдьан хаартыскаба түһэрдилэр.

— Бу сонум Дьааныга ыытыллы-быт Олонхо Ыһыаҕар «Иис киһэ киэргэллээҕэ, хара саһыл ханыы-лааҕа, кыһыл саһыл кытылааҕа» диэн саамай улахан «Чыпчаал» бириискэ тиксипитэ. Сон иһэ-таһа барыта түү. Былыр былыргыттан биһиги өбүгэлэрбит баай дьахтал-лара манньк сонун тиктэллэр эбит. Иһэ тиинтэн түүрүллэр, киис бат-табыттан аттарыллар. Бэргэһэм — саха мааны дьахтарын дьаба-ка бэргэлээтэ. Буюбура, тиги, кыһыл саһыл тыһа кыбытыктаах. Дьабака бэргэлэ чопчуура төһөнөн үрдүк даҕаны, Үөһээ Айыылары кытта сибээһин ыкса. Үтүлүгүм убаһа

тирииттэн тигиллибит. Таарбаһан кыбытыктаах, ынах тириитэ кытта баар. Түһүлүкпүн эмиз убаһа ти-рииттэн тикпитим. Бууктаах сон дьахтар акка олоһоругар анаан аллараата киһэ ғына тигиллэр. Өбүгэ иистэнньэннэригэр мах-таным этэ — сүрдээх муударай дьон эбит. Өгө-дүһүнэ, туох-хан-нык тириини кытта дьүөрэлэһэрэ — барыта былыр былыргыттан көлүөнэттэн көлүөнэҕэ бэриллэн, анаан толкуйданан оҥоһуллар, — диэн норуот маастара санаатын үлүстэр.

Аниһья Федорова-Аан Иис Ийэ Саха сиригэр маастар-кылаастары ыыппыта сүүрбэччэ сый буолбут. Исландияҕа, Францияҕа, Кытайга тийэ маастар-кылаас ыыппыт. — Кытайга саха оҥоһуктарын олус сөбүлүүллэр. Ордук хабах суумкабын олус интэриэһиргээ-биттэр. Ол суумкабын Вацлав Серошевский хос-хос сиэнэ атыы-лаһан турар. Уопсайа алта хабах суумкам тас дойдуга сылдьар, — диэн кэпсир сэлэргэлээччим.

СЭЛЭЛЭЭН ХААМЫЫГА АРААС ОМУК КЫТЫННА

Тэрээһингэ Саха сиригэр оло-рор омуктар национальнай общи-наларга эмиз кыттыыны ыллылар. Аһыйах ахсааннаах норуоттар бэ-рэстэбинэллэрэ табаларын сипл-питинэн, Орджоникидзе болуосса-гар эмиэ хаамсан киридилэр.

Бу күлэ-үөрэ турар кэрэ бэ-йэлээх Антонина Петрова уонна киһи кийитэ Кристина Петрова Анаабыр улуһун Сааскылааһыттан сылдьаллар. Норуот маастара Антонина Петрова долган нацио-нальнай таҥаһын тигэр.

Кини үлэтигэр сүрүннээн «чешскэй» дэнэр оһуруону туттар. Оһуруотун «Бисерная лавка» диэн маһаһынтан ылан хааччынар эбит. Антонина Николаевна оһо-лорун уонна сиэннэрин барыла-рын национальнай көстүүмнээбит. Бу кэтэн турар соннорун үс сый тикпит.

ОЛОНХО ЫһЫАҒАР ЭРДЭТТЭН БЭЛЭМНЭНЭН

Өскө киин куорат-тан чугас улуустар араас уопастыбаннай тэрилтэлэ-рин иистэнньэннэрэ, норуот маастардара хото кэлэн кыт-тыбыт буоллахтарына, ыраах хотугу улуустартан оннук кэлэр кыах суох.

Ол эрэри «баһарыаххын эрэ наада, ол хайаан да туолар» санаа-нан салайтардаххына, ыраабы да чугаһатарын, баары да суох оҥо-рорун чакчы. Өймөкөөн улуһун дэлгээсийэтэ сэлэлээн хаамыыга хайдах тэринэн кыттыбытын туһу-нан улуустаабы Култуура управ-лениетын салайааччыта Аксинья Сивцева манньк кэпсээтэ:

— 2017 сыллаахха Арктической институт айар куттаах педагогтара кыттылаах «Тымныы полюсугар кыһынҥы таҥас эстетикэтэ» диэн норуоттар икки ардыларынаа-бы эминээрэ тэрийэн ыыппы-пыт. Онно Духобунаас академия-тын академига, социологической наука дуоктара Ульяна Винокурова, аатырбыт модельер Августина Филиппова, Финляндияттан, Уус Алдан уонна Таатта улуустарыт-тан норуот маастардара, иистэн-ньэннэр кэлэн кыттыбыттар. Киһилэр улууспут дьахталларын мунһан олорон кыһынҥы сонун, бэргэлэни тигиигэ маастар-кы-лаас ыыппыттар. Ол кэннит-тэн биһиги «Кыһын Саха сирит-тэн сабаланаар» кыһынҥы туризм өрөспүүбүлүкэтээҕи бэстибээ-лин ыытыыга иистэнньэн дьахтал-ларбытын көбүлээн, 50 тыһын-ча солкуобай бириэмийэ олох-тоон, сый аайы кыһынҥы таҥас күөн күрэхтин ыытабыт. Онон бу хас да сылы быһа тэрээһиннээхтик ытытар үлэлэрт түмүгүн көрдөрөөрү, Норуот маастарын күнүгэр иистэн-ньэннэрбит үлэлэрин аһаллы-рын национальнай көстүүлэргэ тиксэр кыһынҥы таҥастары тигэр иистэнньэнэртэн Өймөкөөн нэһилиэгин олохтооһо Елена

Өймөкөөн иистэнньэнэ Елена Репина тикпит соһо Олонхо Ыһыаҕын кизэртээҕэ

Куукула маастара Каролина Парфенова: “29 куукула — тус-туһунан буючар!”

Анаабыртан кэлбит норуот маастара Антонина Петрова саһыурудуур.

Репина, Томтортон Фекла Сивцева, Сордонгоохтон Мария Максимова үлэлэрин Култуура управлениетын исписилиһэ Иванна Максимова уонна Томтордооһу Култуура дьиз-тин костюмера Аниһья Винокурова тус бэйэлэрин эпипитинэстэригэр

ылан, 12 кыһынҥы таҥаһы сэлэ-лээн хаамыыга кытыннардылар.

Өймөкөөн нэһилиэгин иистэн-ньэнэ Елена Репина тикпит кыһынҥы таҥаһын кэтэр чиксэ-тиксисит Екатерина Боярова өрөспүүбүлүкэтээҕи суолталаах

“Бууктаах сон” хаһаайката Аниһья Федорова.

тэрээһингэ тус бэйэтин кылаатын киллэрбит курдук сананна:

— Илиинэн тигиллибит кыһынҥы таҥас хаачыстыбата, көстүүтэ — оһуобай! Сэлэлээн хаа-ман иһэн, аттыбар сылдьар Нам улуһун иистэнньэннэрин таҥаһын үөрэтэн көрдүм. Аны хоту улуустар таба тирииттэн тигиллибит саһыннахтара бэйэ-бэйэлэригэр маарынаспат тигиллээх, оһуор-даах-мандардаах эбиттэр.

Эһиил Өймөкөөн улуһугар Олонхо Ыһыаҕа ыытыллар. Онон өймөкөөннөр бары тэрээһиннэр-гэ кыттан, билингиттэн бэйэлэрин билиһиннэрэллэрэ, көрдөрөллөрө биһирэнэр эрэ.

КУУКУЛАЛАР — «ТЫГЫН ДАРХАН ЫһЫАҒАР»

Маны таһынан, Өксөкүлээх аатынан Норуоттар дьизлэри-гэр буолбут норуот маастарда-рын оҥоһуктарын Х үбүлүйдээх быыстапкатыгар Далан «Тыгын Дархан» арамааныгар олоһуран, Ыһыах түгэнин ойуулуур көстүүгэ куукулалар композициялара сыл-дьыбыт дьону улаханньк соһут-та. Куукула оҥороччулар «Якутия мастеровая» быыстапкаҕа бэһис сылын кытталлар. «Тыгын Дархан» арамаанга олоһурубут көстүү хай-дах оҥоһуллубутун туһунан салай-ааччы Каролина Парфенова кэп-сиир:

— Мин бастаан утаа көстүүнү оҥорорбор үс эрэ куукуланы оҥо-рбутум. Онтон үөрэнээччилэрдэнэн баран, «бөлөһүнэн оҥоруох-ха сөп эбит» диэн санааҕа кэли-тим. Батсаап бөлөххө: «Ким баһа-лаах баарый?» — диэн ыйыппыт. Онно хардарбыт дьонго оруолла-рынан арааран, ким ханнык куу-куланы оҥороругар сорудахтаабы-тым. Бары араас улууска олоһор дьоммут: ким Ньурба, ким Чурапчы, ким Ханалас, ким Амма. Онон бу көстүү — сүрүннээн ыраактан оло-рон, уопсай сүбээнэн оҥоһуллубут үлэ. Биллэн турар, бары тарбахта-рыгар талааннаах араас дьон үлэ-лээбит буолан, хас биридди кууку-ла — тус-туһунан 29 (куукула ахсаа-на оччо) буючар.

Ханаластан сылдьар эдэр урбаанныыт Айаал Егоров куукула-лары бэркэ сэнээрдэ:

— Мин харахпар Ыһыах түгэ-нин эмиз бу куукулалар туралла-рын курдук ойуулаан көрөр этим. Куукула дьоруойдарын барыла-рын билэр эбилпин. Уобарастарын маастардар олус бэркэ биэрбит-тэр. «Тыгын Дарханы» сый аайы ааһабын. Ол да буоллар, арамаан ис хоһоонун олох санаттан арый-ар курдукпун. Манньк быыстап-ка баара олус үчүгэй, куукулала-ры оҥороччулар таһымнара олус үрдүк эбит диэн сыана быстым.

Ити курдук, Норуот маастар-дарын күнүгэр ыытыллыбыт саха кыһынҥы таҥаһын көрдөрүү-гэ сэлэлээн хаамыыга уонна «Якутия мастеровая» быыстапкаҕа өрөспүүбүлүкэ 24 улуһуттан кэлэн кыттыыны ыллылар. Үгүс улуус иистэнньэннэрэ бэйэлэрэ кылан, кыбытыктан оҥорбут гизрбэлэрин, улуустарын аатын тутта сылдьалла-ра тэрээһини олус киэргэттэ.

Ханна эрэ ырых-ыраах, ирбэт тонноох Саха сиригэр дьон киинэ устубута хайыы үйэ5э 20-тэн тахса сыл буолбут!

БОЛҕОМТОҕО – АНЫГЫ ҮЙЭ5Э ОМУК КУЛТУУРАТА

Саха сиригэр норуоттар икки ардыларынааҕы VI киинэ бэстибээлэ

Олох сотору кэмнэн — кулун тутар 18-22 күннэригэр Дьокуускайга норуоттар икки ардыларынааҕы VI киинэ бэстибээлэ ыытыллаары турар.

Татьяна МАРКОВА
tatyana-afanasyevna@mail.ru

Өскөтүн 2013 сыллаахха бастакы бэстибээлгэ куонкурус бырагырааматыгар 4 дойдуттан 20 киинэ кытыбыт эбит буолла5ына, кэнникилэргэ кыттааччы ахсаана элбээтэр-элбээн иһэр.

Тэрийээччилэр этэллэринэн, Дьокуускайдааы норуоттар икки ардыларынааҕы VI киинэ бэстибээлигэр 24 дойдуттан 52 киинэ көрдөрүллүбэ5э. Ол иһигэр бэстибээл 2 куонкурустаһар (сүрүн уонна документальнай) бырагырааматын чэрчитинэн – 17 дойдуттан 15 киинэ.

Бэстибээл уус-уран салайааччыта – СӨ Судаарыстыбаннай сүбэһит, режиссер Андрей Борисов. Оттон СӨ Култууратын, духобунай сайдыытын министэристибтигэр бырайыак кураторынан министири солбу-йааччы Марина Силина буолар. Кини киинэ бэстибээлин официальной сайытыгар тахсыбыт интервьютуттан уонна Тэрийэр комитизт матыры-йаалларынан бүгүн аа5ааччыларбытыгар бэстибээл туһунан билиһин-эрэбит.

БЭСТИБЭЭЛ ХАЙДАХ БАРЫЙ?

2016 сыллаахха киинэ бэстибээлин хамаандатыгар биллиилээх кириитик Алексей Медведев бырагыраама дириэктэринэн кэлиэбиттэн, куонкурус бырагыраамата, уопсайынан, бэстибээл хаачыстыба өттүнэн тубуста. Кыттааччылар географиялара биллэ кэнээтэ. Холобур, 2017 сыллааха куонкурус бырагырааматыгар 16 дойдуттан 17 киинэ кыттыбыта. Оттон быйыл кыттааччы-дойду ахсаана өссө элбэх.

Бэстибээлгэ СҮРҮН уонна ДОКУМЕНТАЛЬНАЙ киинэ куонкурустара итинэн КУОНКУРУҮНУ ТаһыНАН бырагыраама көрөөччү болгомтотун тардыахтара. Итинэн ukt.ru. сайтка саха киинэлэринэн «Бастын актриса», «Бастын актер», «Бастын киинэ» номинацияларга үгэс буолбут куоластааһын ыытыл-ыа5а

сера Борис Хлебников. Кини биһиги кэммит талааннаах кинематограф-иһа. Борис Хлебников бу кэни-ки кэмнэргэ аатырбыт-сура5ырбыт үлээриттэн 2017 сылга «Кинотавр» киинэ бэстибээлигэр Гран-при ылбыт «Аритмия» киинэтин ааттыахха сөп. Хлебников өссө биир биллиилээх үлэтэ — сүрүн оруолугар Анна Михалкова оонньуор «Обычная жен-щина» сэрийээл.

Дьүүлүүр сүбэ састаабы-гар киинэ кириитигэ Кармен Грэй (Новой Зеландия), кинорежиссер, биир дойдулаахпыт Эдуард Новиков, актриса Мария Шалаева бааллар.

ДОКУМЕНТАЛЬНАЙ киинэ куонкуруһугар 7 киинэ кыт-тар — «Время года» (Швеция, реж. Й. Скуг), «Ганнибал» (Араcсыйай, реж. И. Кривогорницын), «Зате-рянный реактор» (Араcсыйай, реж. А. Вестмайер), «Книга моря» (Араcсыйай, реж. А. Вахрушев), «Магическая жизнь У» (Финляндия, Дания, Болгария, реж. Т. Христов), «Мужчина с семьей – гренландское приключение» (Швеция, Гренландия, реж. М. Страндберг), «Хозяин оле-ней» (Араcсыйай, Эстония, реж. К. Елан). Дьүүлүүр сүбэ5э – доку-ментальнай киинэ режиссера Максим Арбугаев, актриса Виктория Толстоганова. Бэрэсэдээтэл – киинэ кириитигэ, суруйааччы, режиссер Ник Холдсворт (Великобритания).

Итинэн, куонкуруһу таһынан 5 бырагыраама баар.

Бэстибээл эмблемэтэ уонна сүрүн бириһэ – үрүн көмүстэн оноһуллубут ХААР ачыкыта (цирко-ний, бриллиант киэргэллээх, ааптар И. Энгелис, ювелир А. Софронов).

АЛЕКСАНДР СОКУРОВ КЭЛИЭ5Э!

Бэстибээл бочуоттаах ыалды-тынан Араcсыйай уһулуччулаах режиссера Александр Сокуров буо-луо5а. Биһиги киһи араас сыллар-даа5ы киинэлэрин көрөр итинэн айар көрүсүлүү кэмигэр киһи санаа-йын истэр, сэлэргэлэр кыахта-ныахпыт.

Киинэ бэстибээлин ыалдыт-тарынан дойдун биллиилээх киинэ кириитигэ, “Искусство кино” суру-наал сүрүн эрдээктэрэ Антон Долин уонна актер Юрий Колокольников (“Игра престолов” оонньообута), о.д.а. кэлэллэрин күүтэбит.

Киинэ бэстибээлин чэрчи-

Тэрийээччилэр этэллэринэн, Саха сиринээ5и норуоттар икки ардыларынаа5ы VI киинэ бэстибээлигэр 24 дойдуттан 52 киинэ көрдөрүллүбэ5э. Ол иһигэр бэстибээл икки куонкурустаһар (сүрүн уонна документальнай) бырагырааматын чэрчитинэн – 17 дойдуттан 15 киинэ.

СИА түһэриигэ.

КЫАЙЫЫ 75 СЫЛЫГАР

Куонкуруһу таһынан бырагы-рааманан Александр Сокуров А5а дойдун Улуу сэриитин туһунан ки-инэлэрэ, “Мосфильм” Каннытаа5ы, Берлиннээ5и бэстибээллэргэ анаан онорбут, чөлүгэр түһэрбит хар-тыналарга көрдөрүллүөхтэрэ.

Итинэн, Михаил Калатозов «Летят журавли», Андрей Тарковский «Иваново детство», Элем Климов «Иди и смотри», Лариса Шепитько «Восхождение» шедевр буолбут, номоххо киирбит киинэлэрин ула-хан экранга көрүөхлүт.

СОНУН ПРОЕКТОР СҮРЭХТЭНИЭ5Э

Бэстибээл бырагыраамата олус кизг. Ол курдук, Саха сиринээ5и киносеть уонна «eiki» (Япония) хам-паанньата кыттыһан онорбут киинэ көрдөрөр проектордарын сүрэхтэ-ниит ыытыллыа5а. Бу тэрил а5ы-йах нэһилиэнньэлээх бөһүөлэктэр-гэ киинэни көрдөрүү кыһалбатын быһаарыа5а.

ГАЛИНА ТИХОНОВАНЫ АХТАН-САНААН ЫЛЫАХПЫТ...

Киинэ бэстибээлин чэрчи-

Быйыл кыһын Улуу Кыайыы 75 сылын көрсө итинэнэ Амма улуһун Бөтүг нэһи-лиэгин балыыһа-та төрүттэммитэ 75 сылынан бу балыыһаҕа өр сылларга үлэээбит Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии бэтэрээнэ, хас да бойобуой мэтээл уонна Аҕа дойдун сэри-итин II истиэпэннээх уордьанын кавалера Петр Васильевич Ки-риллин аата ингэрилли-битэ.

Раиса СИБИРЯКОВА
sibrs63@mail.ru

НААХАРА УОЛА

Петр Васильевич 1926 сылла-аха кулун тутар 31 күнүгэр Мэнэ Хагалас улуһун Наахара нэһили-эгэр, Орус күөлэ диэн сиргэ олох-тоох Кириллиннэр диэн ыалга төрөөбүтэ. А5ыс саастаа5ар оску-ола5а үөрэнэ кирибитэ. Бэйэтэ суруйан хаалларбытынан, уот кур-дук ортотук үөрэммит, математи-ка5а эрэ “биһи” ылар, суоттуу-рун сөбүлүүр эбит. 1937 сылла-аха пионер буолан, моонньугар кыйыһар кыһыл хаалтыһы бааммыт.

1941 сыллаахха тиһигэр дэри сэбилэммит Гитлер сэриитэ Сэбизскэй Ийэ дойдуга сэриинан саба түһэригэр Петя Кириллин 15 саастаа5а. Биригэ үөскээбит до5о-ро, айма5а, эмиз Петя Кириллини (Петр Самсонович Кириллини) кытары, “хаһан биһиги 18-пытын туолуохпутугар дэри, биһиэттэрэ ньиэмэстэри начаас кыйаыахта-ра” диэн сэриигэ саа-саадах тутан, кыттыбат буолбуттарыттан улахан-нык хомойор эбиттэр.

Ити сайын Бүөтүр Тизлигигэ окко үлэээбит. Күһөрү сайын былах быһыытыгар сылдыбыт. Атырдыах ыйыттан аармыйа5а хомуур сааланан, үлэни-хамнаһы кыйаар эр дьон биллэ а5ыйаабыт-тар, холкуоска сүрүн күһүнэн кыр-дыа5астар, дыахталлар уонна обур-гу о5олор эрэ хаалбыттар. Бүөтүр кыһын пизрэмэ5 от тизийиттигэр, оскуола5а саһааны киллэриигэ үлэээбит, кизэһэттэн кизэһэ алын байыаннай үөрэхтээһингэ хабыл-лыбыт.

БУЛУННА БАЛЫК СОБУОТУГАР

1942 сыллаахха Дьокуускайга Ф30-5а үөрэммит, хомсомуол-га ылыллыбыт. Өрөспүүбүлүкэ

АТТААХ СЭРИИ БАЙЫАҤА, ЭЙЭЛЭЭХ ОЛОХ ЭМЧИТЭ

Петр Васильевич Кириллин, (хаһаҥа) биригэ сулууспалыыр до5орун кытары.

араас холкуостарыттан хомуллубут 15-16 саастаах ыччаттар Ф30-5а үс ый кэригэ үөрэнэн баран, хоту Булунгга тиийэн, балык собуотугар үлэээбиттэр.

Хоту дойдун тыйыстык көрсүбүт. Чараас балаакка5а олорор, мөлөх таастаах-саптаах, чычырбас аһы-лыктаах, ыарахан үлээ5э сылдыар о5олор барахсаттарга тиип уонна сыыгкка курдук ыарыылар өрө тур-дук ортотук үөрэммит, математи-ка5а эрэ “биһи” ылар, суоттуу-рун сөбүлүүр эбит. 1937 сылла-аха пионер буолан, моонньугар кыйыһар кыһыл хаалтыһы бааммыт.

1941 сыллаахха тиһигэр дэри сэбилэммит Гитлер сэриитэ Сэбизскэй Ийэ дойдуга сэриинан саба түһэригэр Петя Кириллин 15 саастаа5а. Биригэ үөскээбит до5о-ро, айма5а, эмиз Петя Кириллини (Петр Самсонович Кириллини) кытары, “хаһан биһиги 18-пытын туолуохпутугар дэри, биһиэттэрэ ньиэмэстэри начаас кыйаыахта-ра” диэн сэриигэ саа-саадах тутан, кыттыбат буолбуттарыттан улахан-нык хомойор эбиттэр.

Ити сайын Бүөтүр Тизлигигэ окко үлэээбит. Күһөрү сайын былах быһыытыгар сылдыбыт. Атырдыах ыйыттан аармыйа5а хомуур сааланан, үлэни-хамнаһы кыйаар эр дьон биллэ а5ыйаабыт-тар, холкуоска сүрүн күһүнэн кыр-дыа5астар, дыахталлар уонна обур-гу о5олор эрэ хаалбыттар. Бүөтүр кыһын пизрэмэ5 от тизийиттигэр, оскуола5а саһааны киллэриигэ үлэээбит, кизэһэттэн кизэһэ алын байыаннай үөрэхтээһингэ хабыл-лыбыт.

БУЛУННА БАЛЫК СОБУОТУГАР

1942 сыллаахха Дьокуускайга Ф30-5а үөрэммит, хомсомуол-га ылыллыбыт. Өрөспүүбүлүкэ

ААТА – БАЛЫЫҤА5А

Кыайыы күнүн кэнниттэн Бүөтүр чааһын Кавказка ыып-пыттара. Туроктар саба түһэл-лэрэ сабабаланар диэннэр, Иран кыраныссытыгар туруорбуттара. Бүөтүр манна икки сүл сулууспа-лаан баран, дойдутугар 1947 сыл-лаахха “Варшаваны босхолоһун иһин”, “Берлини ылыы иһин” мэ-тээллэрдээх эргиллэн кэлбитэ.

Дьокуускайдаа5ы биэлсэр-аку-шер оскуолатын (ЯФАШ) 1954 сыл-лаахха ситиһиилээхтик бүтэрэн, биэлсэр идэтин ылыта. Доруобуйа харыстабылын министиэристба-тин анааһынынан, Аллараа Халыма оройуонугар Андрышкыноба ти-ийэн икки сүл үлэээбитэ. Идэтигэр бэриниилээх, сымна5ас илиилээх, биилилээх эмчит бһыһытынан сыа-наланан, олохтоох нэһилиэннэ ытыктабылын ылыта.

Кэлин юакигар норуотун бил-лиилээх суруйааччыта буолбут, “Ханидуо уонна Халерхаа” арамаан ааптара Семен Куриловы кытары истинник до5ордоспуга. Ол до5ор-дохуутун күндүтүк санаан, Семен Курилов “На память Петру от друга С.Н.Курилова. Храни как пред-мет воспоминания обо мне. Снимок сделан мною автопоском в ноябре 1960 года”, — диэн кэннигэр суруй-ан бэзитин хаартыскатын бэлэх-тэбитэ.

143 МОДУН ПРОЖЕКТОР!

Өстөөх харса суох утарылаһан, хас бирдии нэһилиэннэлээх пууну хаан тохтууга суох ыһыкты-батын үрдүнэн, сэбизскэй сэриилэр иннилерин диэки кимэн кириэрн, 1945 сүл муус устар ортотугар Берлин туһаайытыгар кэлбиттэрэ.

Муус устар 16 күнүгэр сарсыар-да 3 чаас са5ана улахан артилле-риялар уонна “Катюшалар” ытыа-лаан тингийбиттэрэ. Халлаан хай-дар, сир синнэр тыаһа-ууһа боу-лбута, тыһыынчанан снаряд ыйы-ласпытынан көтө турбуттара. Чаас анаара холобурдаах кэм ааспытын кэнниттэн уу чуумпу буолбута, бай-ыастар кэнилэригэр прожектор уота сандаарбыта, тула өттүлэрэ күнүскү курдук сырдык түспүтэ.

Бүөтүрдээх атака5а турбу-тара, дыктиргизэхтэрин инни-гэр, өстөөхтөр утарыласпак-ка куоплуттара, үгүстэрэ бэрим-митэ. Халлаанга кыһыл сулуста-ах сөмөлүөттэр күһүнгү хаас үөрэ-кирэрин курдук, хойуутук көпүтү-тэрэ, ону кытары да5асытынан таангалар барбытара. Ити кыр-гыһыыга маршал Георгий Жуков этиитинэн, 143 ээнииттэ прожек-торынан тыктаран, өстөөх сүрүн тоһугар күүстээх дьайыы онгоһул-лан, Берлингэ кириигэ ньиэмэс бастакы күүстээх бө5өргөнүүгэ то5у көтүлүбүтэ.

Евдокия Саввишна Кириллина кыргыттарын Анастасияны, Нургулаананы уонна сизнэрин кытары.

Көһөрүллүү кэмигэр үс хотугу оройуонҥа уопсайа 2000-тан тахса киһи өлбүтэ.

Тонгуу-хатыы, ачыктааһын, ыалдьыы содула ол курдук улахан буолбута. Оройуон сэрии иннинээси нэһилиэнньэтин ахсаанын 46 сыл (!) буолан баран ситиспитэ.

СҮРЭХ БААСТААХ УМНУБАТ СЫЛЛАРА...

Сэрии сылларыгар Чурапчы оройуонун 41 холку-оһун дьоно-сэргэтэ хатыннардаах-чараннардаах хаарыаннаах төрөөбүт алаастарыттан араарыл-лан, күүс өттүнэн хотугу улуустарга балык булду-гар көһөрүллүбүтүн туһунан санга документаль-най киинэ уһулла сылдьар.

✦ **Татьяна МАРКОВА**
tatyana-afanasyevna@mail.ru

1942 сыллаахха хотугу Булуҥ, Эдьигээн уонна Кэбээйи оро-йуоннарыгар уопсайа 5 000 көрүнэ киһи көһөрүллүбүтэ. Кинилэр ортолоругар быыкаайык оҕолор, ытык кырдыаастар, сэрии огдоо-болоро, тулаайахтара эмиэ баал-лара. Эрдэ сэрэппэтэх буоланнар, туох да бэлэмэ суох көһөрүү ула-хан идээни асалбыта. Үс хоту-гу оройуонҥа уопсайа 2 000-тан тахса киһи өлбүтэ.

Сыл-хонук ааһан истэбин аайы, ол сүрэх баастаах умнуллубат сыл-лар тыыннаах туоһулара аһыйа-атар-аһыйаан иһэллэр. Билигин өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн 200-чэ көһөрүллүү кыттыылааһа, баһы-йар үгүстэрэ көһөрүллүү оҕолоро, бааллар.

ИЙЛЭЭХ КЫЫС ИДИЙЭЛЭРЭ

Көһөрүллүү туһунан санга киинэ идийэтин ийэ уонна кыыс Евдокия Федоровна, Сардаана Михайловна Захаровалар өр иитиэхтээн илдьэ сылдьан баран, быйыл Улуу Кыайыы 75 сылынан, хайаан даһа-ны олоххо киллэрэргэ быһаарым-мыттара.

— Ийэм Евдокия Федоровна 80 саастаах. Көһөрүллүү кыт-тыылааһа. Оччолорго 3 саас-таах оҕо буоллаһа. Эбэм Марфа Прокопьевна Смирникова Төлүй нэһилигиттэн 4 оҕотун, 3 кырдыаһаһын илдьэ Кэбээйигэ көһөрүллүүгэ барбыт. Эһээм Федор Дмитриевич ол сағана Ааллаах Үүнэҥ таһаһас тийэнтитигэр сыл-дьар буолан, дыонугар кэлин тий-бит. Эбэм, оҕолоругар үүт иһэрдэ-ри, оҕус онугар ыһаһын көлүй-эн илдьэ барбыт. Урут ити тизмэни олох таарыйбаттар этэ... Дьингэр, эбэбит хорсун дыахтар буолан, биһиги баар буоллахпыт. Ийэм 20-чэ сыл Чурапчы көһөрүлүүтүн кыттыылаахтарын Дьоккуускай куо-раттааһы субэлэрин бэрэссэдээ-лэлэ. Кини көһөрүллүү туһунан “Алдьархай аартыгынан” суруйуу-

тунан режиссер Лена Гримм 2014 сыллаахха Саха тыйаатырыгар испэктээк туруорбута. Ийэм сал-гыы, өссө киинэ уһуллара буоллар, диэн ыра санаа онгостубута. Онон, биир үксүн, ийэлэрбит ыра сана-аларын толордорбут диэн, биир дойдулаахтар ылсыстыбыт. Бастаан СӨ Ыччат министристибэтин исписэлиистэрэ субэлээннэр, Лена Башиева салайааччылаах “Женщины-автолובители Якутии” НКО нөҥүө РФ Бэрэсидьизин пуондатын граныгар сайаапка түһэрбилипт. Бырайыак сурулууга, араас докумуон онгоһулууга уус-туктардаах эбит этэ. Ону хата, бу Лена Матвеевна, уопуттаах киһи ис сүрээтитэн көмөлөһөн, быйыл күһүн РФ Бэрэсидьизинн гранын ылан, үөрүүбүт үрдээтэ, — дири бырайыак салайааччыта, продюсер, Дьоккуускайдааһы “Кэскил” уһуаан сэбидиһсэй Сардаана ЗАХАРОВА.

Бу, “Непреходящая скорбь наро-да” диэн усулуобунай ааттаах уус-уран туруорулардаах докумен-тальнай киинэ бырайыага уопсайа 5,5 мөлүйүөн солкуобай суумалаах буолбута. Оттон Грант суумата — 3 мөлүйүөн 838 тыһыынча 752 сол-куобай. Усулуобуйа быһытынан, айар бөлөх тийибэт 1.667.750 сол-куобайы бэйэтэ булуохтаах. Онон билигин киинэни устааччылар бу тийибэт сууманы хантан ылабыт, диэн толкуйга сылдьаллар.

УСТУОРУЙА КЫРДЬЫГА

Киинэни “КЭМ” хампаанньа бөлөбө устар, үлэтин сағалаа-та. Режиссер — Марина Калинина. “КЭМ” салайааччыта Наталья Лопатина киинэ документальнай өттүгэр режиссердуур. Сценаристар Гела Красильникова уонна Татьяна Павлова. Научнай консультаннар — СӨ Бастакы Ил Дархана, экз-нэминичэскэй наука дуоктара Егор Борисов уонна исторической наука дуоктара Андриан Борисов.

— Бу киинэ биһиги кэнни-бититтэн кэлэр көлүөнэлэргэ кыһөрүллүү туһунан өйдөбөл-нүүк буоллун диэн, маннык пуор-маны таллыбыт. Сорох ыччаттар-

быт көһөрүллүү туһунан, оннооҕор Аҕа дойду Улуу сэритин туһунан, сымнатан этээххэ, аһыйаһы бил-эллэр. Онон, бу киинэ, ыччаттар-быт устуоруйа кырдыгыҥ биллин-нэр диэн, кинилэргэ анаан онгоһул-лар. Бу — социальнай бырайыак, — диэн салгыы кэлсиир Сардаана Михайловна, — Киинэбитин устууну ааспыт күһүн, 2019 сыл сэтинни 1 күнүтүн сағалаатыбыт. 2020 сыл ахсынньы 31 күнүгэр устан бүтэри-эхтээхпит.

Ити курдук, айар бөлөх атырдых ыйыгар Чурапчыга тии-йэн, улуус дыаһалтатыгар көр-сүһүгэ сырытта, көһөрүллүү туһу-нан киинэ устуутугар грант сүүй-бүттэрин кэлсээтэ. Оттон ааспыт ыйга олунньуга киинэни устааччы-лар улуус аҕа баһылыга Андрей Ноговицынныын көрсөн кэпсэ-тилэр. Улуус маннык султалаах киинэни устууну өйүүрүн биллэрдэ.

Алтынныы уонна тохсун-ньу ыйдарга Чурапчыга көһөрүл-лүү кыттыылаахтарын, 80-рыттан тахсыбыт, 90-чалаах ытык кыр-дыаастары, оччолорго хоту үлэ-лээбит-хамсаабыт, барытын үчү-гэйдик өйдүүр дыону, уһулулар. Манна “Көһөрүллүү” мусо-йун төрүттээбит Дмитрий Павлович Чечуботов, көһөрүллүү кыттыы-лааһа Екатерина Михайловна Ефремова, о.д.а. көмөлөрө-субэ-лэрэ үгүс буолла.

Олунньу 15 күнүгэр Соутту анаара өттүгэр өрүскэ бастакы уус-уран устуу ыһытылына. Онон Мындаһайытааһы Норуодунай тыйаатыр артыыстара кэлэн, Эбэһэ балыктааһын хартыына-тыгар кытыннылар. Реквизиттэри Хатылы олохтооҕо Григорий Константинович Чичигинаров оно-рор.

КУОНКУРУС БИЛЛЭРИЛИННЭ

Көһөрүллүү туһунан киинэ-ни устар кэмнэ оскуола үөрэнээч-чилэригэр, Аҕа дойдубут устуору-йатын быстыбат сорьотун быһыы-тынан бэйэлэрин дьизэ кэргэттэ-рин устуоруйатын үөрэтиигэ, чин-чийиигэ сыһыарар сыаллаах, Улуу Кыайыы 75 сылыгар аналлаах

“Чурапчы көһөрүллүүтэ — мин дьизэ кэргэним устуоруйатыгар” диэн өрөспүүбүлүкэтээси чинчи-йэр, кыраайы үөрэтэр куонкурсу биллэрилибитэ. Тэрийээччилэр — СӨ Үөрэбин уонна наукатын ми-нистристибэтэ, “Оҕо хамсааһы-нын сайыннарар өрөспүүбүлүкэ-тээси киин”, Чурапчытааһы А.А.Саввин аатынан Устуоруйа уонна этнография мусойун фили-ала — Хатылытааһы “Көһөрүллүү мусойа”, Бэтэрээннэр субэлэрэ, о.д.а. Дьонго өйдөтүү, билиһин-нэрии үлэни кизгник ыһтыы, чин-

КЫАЙЫЫ! 1945–2020

Мин иннибэр саһарбыт хаартыска сытар. 1975 сыл. Москва куорат. Ити сыл сэбиэскэй норуот гитлеровскай Герма-нияны кыайыытын өрөгөйдөөх 30 сылын бэлиэтээбитэ.

Эргэ хаартыскаҕа Сэбиэскэй Сойуус бары муннуктарыт-тан дойду бастыҥ хомсомуолла-ра, эдэр учуонайдар, социалисти-ческай куоталаһыы кыайыылаах-тара, хомсомуол салайааччылара хомуллан кэлбиттэр. Саха сириттэн кимнээх бу үбүлүөйгэ сылдыбыт-тарын билсээри СГУ профессора Т.В.Назаровы кытта көрсөн кэпсэп-питим. Тиманы оҕо эрдэситтэн билбэн, быраатым курдук саныы-бын. Оттон Володя Ларионов олох да хаан-уруу бырааппыт. Кинилэр иккиэн Майа орто оскулатын выпускниктара, иккиэн медалистар, иккиэн наука үлэһиттэрэ, иккиэн чугас доҕордуулар.

Тимофей Васильевич маннык кэпсээннээх буолла:

— Дойду үрдүнэн Кыайыы 30 сылын көрсөр араас тэрээһиннэр үгүстүк ыһыллаллара. Дойдубут тэбэр сүрээһэ — Москва куорат бырааһынньыктыы кизгээнэн, үөрүү-көтүү өрөгөйө ньиригийэрэ. Кыайыы Знамятын иннигэр хаар-тыскаҕа түһүү олус долгутуулаах, бочуоттаах тэрээһин буолуохтааһа.

Биһиги өрөспүүбүлүкэбиттэн 5 комсомолец барыахтааһа. Мин өйдүүрбүнэн, дэлээгээссийэ сас-таабыгар сахаттан бастакы акаде-мик Владимир Ларионов, оччолор-го техникэскэй наука хандьыдаа-та, институт дириэктэрин нау-чай үлээһ солбуйааччы, лаборато-рия сэбидиһсээ, хомсомуол Киин Кэмитиэтин иһинэн эдэр учуонай-

дар, исписэлиистэр кэмитиэттэрин чилиэнэ (1972-1976 сс.) этэ. Онон баар дьонтон билигин учуонай, космофизик Людмила Шадрина, физик, философскай наука дуокта-ра Николай Кожевников, Мииринэй куораттан Раиса Екель уонна мин, оччолорго наука хандьыдаата, СГУ профессора, СССР үөрэзириитин туйгуна, СӨ үтүөлээх учуутала, РФ үрдүкү профессиональной үөрэх-

тээһинин бочуоттаах үлэһитэ буола үүннүбүт. Ити сылдьар кэммитигэр научнай-практической кэмпири-энсийэ, сэминээрдэр, академикта-ры, сэрии кыттыылаахтарын кытта көрсүһүүлэр, экскурсиялар буо-луталаабыттар. Тэрээһин барыта ыччаты дойдуга бэриниилээх буо-луу, патриотизм тыһыгар итии-гэ туһуламмыта.

Биһиги, аҕа саастаах көлүөнэ дьон, бүгүн хомсомуол сааспытын

күндүтүк саныыбыт уонна итинник улахан түмсүүгэ наука эйгэтиттэн кыттыыны ылбыппынан киэн тутта-бын. Дьиннээх уот буурһа ортогу-нан сылдыбыт Кыайыы Знамятын иннигэр Саха сирин ыччатын халын аармыйатын бэрэстэби-тэлэ буолан хаартыскаҕа түспү-пүн олобум биир дьоһун түгэнинэн ааһабын.

Дьэ, итинник устуоруйалаах бу саһарбыт хаартыска.

Мария ЛАРИОНОВА, СӨ үөрэзириитин бочуоттаах бэтэрээнэ, РСФСР үөрэзириитин туйгуна, Учууталлар учууталлара, «Билигинэн кыайыаҥ» фонда лауреата, «Гражданскай килбиз» бэлиэ хаһаайына, Мэнэ Хаҥалас оройуонун, I, II Тыһылыма нэһиликтэрин бочуоттаах гражданина, 86 саастаах.

СТАЛИНГРАДЫҤА, КУРСКАЙ ТОҕОЙУНАН...

улахан кыыстарын кэргэнэ Трофим Макаров баара.

Чурапчылар манҥай Уралга Берщеть лааһырга байыаннай үөрэҕи барбыттар. Оттон Саха сириттэн 35 саастарыттан үөһээ саастаах 500-тэн тахса киһи-ни Сталинградка 45-с аармыйа састаабыгар киллэрибиттэрэ. Манна Макаров Аҕа дойду сэриитин II истизэппэннээх уордьанынан, 100-тэн тахса сахалар бойобуйой мээ-тээллэринэн наҕараадаламмыта. Курскай Тоҕой кыргыһыла-рыгар Трофим Макаров улаханньык бааһыран сыттаһына, сэрии хонуу-туттан медсизэстэрэ кыргыттар соһон таһаарбыттар. Госпиталга аҥаар атаһын быспыттар. Онон сэрии инбэлиитэ буолан, төрөөбүт Чурапчытыгар баттыктаах эргил-

либитэ.Кини хомуһуус баартыйа чилиэнэ этэ, салайар дьобурда-аҕа. Күндүл диэн кэрэ айылҕалаах сиргэ инбэлииттэр дьизэлэрин тут-тарбыта. Онон олорон 1983 сыл-лаахха Орто дойдуттан букатынна-ахтык барбыта. Кини сиэттэрэ, хос сиэттэрэ эһэлэрин бойобуйой суо-лунан киэн тутталлар. Кини аатын инэриммит ыччаттар бааллар.

Ахтыыны суруйда аймаҕа, Дьоккуускай куорат олохтооҕо Павел ХАРИТОНОВ.

34

Аармыйаҕа сулууспалааһын – чизэс-суобас дьыалата.

Эдэр эрдэсэс буутун этэ буһар, сиһин этэ ситэр, уңуохтара кытаатар, өйүн-санаатын тутар, эр киһи уяана-хатана биллэр, уһаарыллан тахсар оскуолата буоллаҕа. Аптамаат тутан туран, Аҕа дойдуга бэриниилээх буоларга андаһар биэрэн, саллаат эриирдээх-мускуурдаах сулууспатын эрэйигэр-кыһалбатыгар хатарыллыбыт бойобуой доһордоһуу дьыллары-сыллары уңуордаан лыңкынас ыстаал курдук дьэбиннирбэт-саккаабырбат, саха сытыы быһаҕын курдук биитэ-кылаана сынтарыйбат, сыппаабат.

БОЙОБУОЙ ДОБОРДОҢУУ БУЛГУРУЙБАТ!

«Сэбиэскэй Сойууска сулууспалыбын!».. Үйэ анаарын анараа өттүгэр Ийэ дойдуларын сырдык, дьоллоох олоҕун, бигэ туругун харабыл-лааһынҥа, бөҕөргөтүүгэ, наада тирээн кэллэҕинэ саа-саадах тутан көмүскүүргэ эр киһи буолан айыллыбыт сибэтэй иэстэрин чиеһинэйдик, эрэллээхтик толорор саллааттар хайҕаннахтары-на, наҕараадаланнахтарына итинник киэн тутта арааппардыыллара. Аҕа дойдуга бэриниилээх буолуу холобурун көрдөрөллөрө.

Аптамаат тутан туран, Аҕа дойдуга бэриниилээх буолар-га андаһар биэрэн, саллаат эри-ирдээх-мускуурдаах сулууспа-тын эрэйигэр-кыһалбатыгар хата-рыллыбыт бойобуой доһордоһуу дьыллары-сыллары уңуордаан лыңкынас ыстаал курдук дьэбин-нирбэт-саккаабырбат, саха сытыы быһаҕын курдук биитэ-кылаана сынтарыйбат, сыппаабат.

“ДИЭМБЭЛ-78”-ТАР

Ити курдук кураанабынан куолулаабатым. Соторутааҕыта Дьокуускайга Аҕа дойдуну көмүскээчи күнүгэр ааспыт үйэ 70-с сылларыгар Приморьеҕа араас байыаннай чаастарга биир кэмнэ сулууспалаабыт, 60-нарын ааспыт, төһө да оройдорго килбэ-чийдэр, чанчыктара кыаһаан-нырдар, бэрт сэргэх уолаттар Улуу Кыайыы 75 сыллаах өрөгөйдөөх үбүлүөйүн көрсө улуустартан 30-ча буолан мустан үөрэн-көтөн, кэпсэ-тэн-ипсэтэн, уруккуларын-хойук-куларын санаһан, сүбэлэһэн-ама-лаһан, ахтылсаннарын таһааран аастылар. Аҕамсыйбыт дьон били-гин да олох үөһүгэр, үлэлиир-хам-сыы сылдыбаллар. Бочуоттаах сын-ныланҥа да тахсыбыттар, тыа до-йун сизиринэн, сүөһүлээн-сылгы-ланан, оттоон-мастаан, бултаан-ал-таан, ныр-бааччы ыал аҕа баһы-лыктара буолан таах олоборттор.

Маладьыастарыҥ, били-гин да көрөллөрө-истэллэрэ сүрдээх, харахтара сытыыта, или-лэрэ титирэстээбэтэ сөхтөрдө. Мунньабынан, сэлэниинэн мунур-дамматтылар. 5 №-дээх оҕо-ычат спортивной оскуолатын бээтэти-гар буулдунан ытыгыга күрэхтэ-стилэр. 10-на ытан, 80-70-тан тах-салыы очукуолаахтар күнээтиилэр. Ол курдук Афанасий Дьяковскай I (86 очукуо), Николай Николаев II (77 очукуо), Петр Алексеев III (75 очукуо) миэстэлэстилэр. Кырдыаҕас

ЭР КИҨИ ҮЙТЫК ИҨИН ТОЛОРУОХТААХ

– Мин 1976 сыллаах-ха 18-таах уол аармыйаҕа Үөһээ Бүлүүттэн ынгырыллыбытым, улуус-тан уопсайа 8-сыа этибит, — «Однополчаннар» түмсүүнү тэри-иини көбүлээччилэртэн биир-дэстэрэ, **Үөһээ Бүлүүтээҥи Айылҕа харыстабылын иниспиэксийэтин салайааччы, Үөһээ Бүлүү улуунун бочуоттаах олохтооҕо Василий Васильевич Типовтунун сэхэргэлэ-бит.** – Үөһээ бүлүүлэр, өссө 2010 сылтан, Кыайыы 65 сылыттан тиринэн, улууспугутгар түмсэр, бэ-йэ-бэйэбитин өйөһөр, көмөлөсүһэр буолбуппуг. Биригэ сулуспалаа-быт уолаттарбытын өрөспүүбүлүкэ үрдүтүн ирдэһэргэ, буларга очо-лортон улуус бксаллаах быһыы-га-майгыга сулууспатын салайа-аччы Степан Иванович Алексеев көмөтө-өнгөтө улахан. Инньэ

гынан Кыайыы 70 сылыгар өрөспүүбүлүкэ таһымынан түм-сүүбүтүгэр Дьокуускайга 16 буо-лан көрсүбүппүт. Быйыл Кыайыы 75 сыллаах үбүлүөйүн көрсө Варфоломеевка, Филино чаастары-гар сулууспалаабыттар 42 сыл кэн-ниттэн 26 буолан муһуннубут.

Билигин да үксүбүт араас хайысханан үлэлиир сылдыабыт. Үөһээ Бүлүүттэн Степан Иванович Дмитриев Балаҕаннаах нэһилиэгин баһылыга, эмиэ Степан Иванович

Алексеев Туобуйа нэһилиэгин баһылыга, Николай Николаевич Николаев улуус дьокутааттарын Мунньабын бэрэссэдээтэ. Биһиги, бииргэ сулууспалаабыт саас-таах дьон, манык түмсүүлээхпи-тинэн киэн туттабыт. Эдэрдэргэ, оҕолорбуттугар-урууларбытыгар эр дьон бойобуой доһордоһуула-рын эрэллээх, үйэлээх холобурун көрдөрбүт. Аармыйаҕа сулууспа-лааһын эр киһи олоһун умнуллубат, тутаах кэрчигэ, буһуу-хатыы оскуо-лата буолар. Аҕа дойдугут патриот-тарын быһытынан, ытык иэскитин толорууттан туора турарын диэн сүбэлиибит.

Николай Гаврильевич Колодезников, Уус Алдан, Соттуу олохтооҕо. Сэбиэскэй саҥа-на «Лена» сопхуоска сүөһү туарар хотоннорун мэхэньсээссийэ-лэһинин инженеринэн, кэлин обу-руот биригэдьириринэн үлээлэбитэ: – Оскуола кэнниттэн 1973-1976 сылларга Өлүөхүмэтээҥи тыа хаһаайыстыбатын мэхэ-ньсээссийэлээһинин технику-мун бүтэрээт, аармыйаҕа ыгы-рыллыбытым. Минометнай бата-реяҕа сыалы хайдах таба ытары ааҕааччы-суоттааччы (вычисли-тель) этим. Ефрейтор сыбаанна-лаабым. Аармыйаҕа киһи уйла-бата, өйө-санаата бөбөргүүр. Эрпичи сайдабын. Биир бэйэм нууччалыы холкутук санарар, кэпсэтэр буолан клэбтиим. Биһиги дьиз кэргэннэ Аҕа дойдуга бэриниилээх буолуу,

омук-омуктуун доһордуу сыһыан өйдөбүлэ үрдүктүк тутуллар. Эһэм Николай Алексеевич Парников сэрин кыттыылааҕа, Ильмень күөл-гэ тыына быстыбыта. Аҕам Гаврил Семенович Колодезников, интер-националист-буойун, Корея сэри-тин кыттыылааҕа.

Николай Иннокентьевич Сивцев, Чурапчы улуунун Мугудай нэһилиэгиттэн:

– Оскуола кэнниттэн уол оҕо аармыйаҕа сулууспалаан элбэххэ үөрэнэр. Күүс-уох, дору-обуйа, өй-санаа өттүнэн сай-дан кэлэр. Олоһун суолун булар. Бииргэ сулууспалаабыт саллаат-тар бүтүн олохторун устата, биһиги курдук, сүтэрсибэккэ тутуһа сыл-дьар, көмөлөсүһэр-өйөсүһэр үтүө үгэстэрдээх, доһордоһууга бэри-ниилээх холобурдардаах түм-сүүлэрин уопастыбаннай тэрил-тэлэр, судаарыстыбаннай уорган-нар өйдүүлэрэ, өйүүллэрэ буол-лар диэн санаалаахпын. Ыччаты, үүнэр көлүөнэни Аҕа дойдуларын төлөнөөх патриоттарга ғына имтэн таһаарарга эһэлэрин, аҕаларын – кырдыаҕас саллааттар көбүлээһин-нэрэ, сүбэлэрэ, үөрэтиилэрэ-такай-ыылара өйөбүл-тирэх буоларыгар саарбахтаабаппын.

Афанасий Петрович Дьяковскай, “Однополчаннар” түмсүү биир сүрүннээччигэ, Чурапчы Одьулуунуттан төрүттээх Дьокуускай олохтооҕо: – Биһиги ыңгырыллыты-

Иван КСЕНОФОНТОВ-СИЛИГИ.

САХА ҮАЛА 17

Быйыл РФ бэрэсидьиэнин гранын 2017 бырайыак, ол иһигэр Саха сириттэн 25 бырайыак ылла. Ону тэнэ, граннары биэриир иккис түһүмэҕэ ытылла турар.

БЭРЭСИДЬИЭН ГРАНЫН 25 БЫРАЙЫАК ЫЛЛА

ахсааннара элбээн иһэрэ Саха сирэ интэриэһинэй бырайыактары үлэ-лэтэрин, үлэһит, энтузиаст дьон-нооһун дойду таһымыгар көрдөрөр. Социальная эйгэҕэ туһуламмыт түм-сүүлэри өйөөһүн – сүрүн сорук-тарбытыттан биирдэстэрэ. Дьонго көмөлөһөр сыаллаах, волонтер-дааһыны сайыннарар, социальная хайысхалаах уопастыбаннай са-кааһы толорор түмсүүлэр уопасты-ба төрүтэ буолаллар. Мин санаабар, социальная эйгэҕэ үлэлиир түм-сүүлэр төһө элбэхтэриттэн уопас-стыба чөл туруктааҕа, сиппитэ-хоп-лута көстөр, — диэн Владимир Солодов эттэ.

Бастакы түһүмэххэ саха суру-тарбытыттан биирдэстэрэ. Дьонго көмөлөһөр сыаллаах, волонтер-дааһыны сайыннарар, социальная хайысхалаах уопастыбаннай са-кааһы толорор түмсүүлэр уопасты-ба төрүтэ буолаллар. Мин санаабар, социальная эйгэҕэ үлэлиир түм-сүүлэр төһө элбэхтэриттэн уопас-стыба чөл туруктааҕа, сиппитэ-хоп-лута көстөр, — диэн Владимир Солодов эттэ.

КЫАЙТАРЫЫ ХОМОЛТОТО

Элбэх бырайыак куонкуруһу ааспакка, үбүлээһинтэн матар эбит. Холобур, Бүлүү өрүскэ 3 сиртэн уу борообатын ылар экологиче-скай постары тэрийии, үөрэнээ-чилэр инновационнай научнай-чин-чийэр кииннэрин, Дьокуускайтан Берлингэ диэри сүүрүү марафо-нун, «Толкуй» дьыалабыай ооннуу-ну, «Сардаана» оҕо айар оскулатын тэрийии, көрбөт, мөлтөхтүк көрөр дьонго тактильнай уонна тифло-графическай каарталары оноруу, аҕыйах ахсааннаах хотугу норуот-тар сүтэн эрэр төрүт дьарыктарын, иистэрин сэргитүү курдук олус туһа-лаах бырайыактар өйөбүлү ылба-тахтар.

Базар, докумуоннара ситэтэ соҕоа дуу? Ол эрэн, кинилэр кэлин да ситэрэн-хоторон баран, кыттар бырааптаахтар. Базар, докумуоннара ситэтэ соҕоа дуу? Ол эрэн, кинилэр кэлин да ситэрэн-хоторон баран, кыттар бырааптаахтар.

Базар, докумуоннара ситэтэ соҕоа дуу? Ол эрэн, кинилэр кэлин да ситэрэн-хоторон баран, кыттар бырааптаахтар.

Быйыагы ХИФУ, Дьокуускай куорат бибилиэтиэкэлэрин ситимэ, Нуучча драматической тыйааты-ра, Саха академической тыйаатыра, News.Ykt.Ru портал өйөөтүлэр.

Быйыагы ХИФУ, Дьокуускай куорат бибилиэтиэкэлэрин ситимэ, Нуучча драматической тыйааты-ра, Саха академической тыйаатыра, News.Ykt.Ru портал өйөөтүлэр.

Быйыагы ХИФУ, Дьокуускай куорат бибилиэтиэкэлэрин ситимэ, Нуучча драматической тыйааты-ра, Саха академической тыйаатыра, News.Ykt.Ru портал өйөөтүлэр.

Хаартыска:

СӨ ычат миниистирэСитэтин, Бэрэсидьиэн граннарын пуондатын саайтарыттан ылылынна.

Бу бырайыактары үлэлэтэргэ өрөспүүбүлүкэҕэ уопсайа 22 112 110,4 солкуобай федеральной бүддьүөттэн кириэхтээх. 2019 сылы кытта тэнэһэтэххэ, ити суума 127%-нан элбэх. Улук Илингэ Саха сирэ саамай элбэх граны ылан, 1-кы миэстэҕэ сылдьар.

КЫАЙЫЫЛААХ БЫРАЙЫАКТАР

1. **«Амтылты хоктолитын»** (Дорогами предков) этнокиин — 2 100 537 солкуобай (СӨ Эбэнкилэрин ассоциацията).
2. **«Эхо войны»** — 489 890 солкуобай (Горнай улуунун Сэрии, үлэ, быраабы көмүскүүр уорганнар бэтэрээннэрин түмсүүтэ).
3. **«Ханалас улуунун Тийт 36э сэлээнньэтин «Сайдыы» кэлэктиибин үлэтэ»** — 498 412 солкуобай («Индустрия будущего» стратегическай көбүлээһиннэри өйүүр түмсүү).
4. **«Музейный десант»** — 548 774 солкуобай (Жатай уокуругун оҕо уопастыбаннай түмсүүтэ).
5. **«Связь поколений: мудрость, наставничество, патриотизм»** — 1 309 264 солкуобай (СӨ Сэрии, үлэ, быраабы көмүскүүр уорганнар бэтэрээннэрин түмсүүтэ).
6. **«Сокуон сирэ»** («Мир закона») YouTube ханаалга видеоха-наал - 499 723 солкуобай («Өрөспүүбүлүкэтээҥи медиация киинэ» түмсүү).
7. **«Дар жизни»** бырайыак — 498 422 солкуобай (Чааһынай мэдиссиинэ кииннэрин, киилиникэлэр ассоциациялара).
8. **«Юные экологи Севера»** — 499 900 солкуобай («Воспитание всем обществом» түмсүү).
9. **«Гончарный круг надежды»** — 499 999 солкуобай («Бүтүн Арасыйыятаабы педагогическай мунньах» уопастыбаннай түм-сүү Саха сиринээҥи салаата).
10. **«Мама в книге»** фотобырайыак — 496 340 солкуобай («Подруги-Дьүөгэлэр» дьахталлар аһаҕас пуорумнарын хамсааһы-на).
11. **«Школьные лесничества Вилюя — наследники Героя Советского Союза, воина-лесника Н.С. Степанова»** — 680 750 сол-куобай («Зеленый пояс Вилюя» экологической пуонда).
12. **«Клуб опекунских семей»** — 999 373 солкуобай («Подросток» уопастыбаннай түмсүү).
13. **«Сохраним традиции — сохраним народ»** — 1 224 100 сол-куобай («Аборигенка» национальной-культурунай дьахтар түм-сүүтэ).
14. **«Бессмертны Ваши имена»** — 500 000 солкуобай (Чурапчы улуунун Болтоно нэһилиэгин «Утум» түмсүүтэ).
15. **«Аласная культура — территория надежды»** — 499 722 сол-куобай («Бэйбэриэккэ биһигэ» эбээлэр түмсүүлэрэ, Нам улууһа).
16. **«Кукутский чайный дом»** культуура киинэ — 673 705 солкуо-бай (Ресторатордар, отельердар ассоциациялара).
17. **«Я — оленевод»** — 500 000 солкуобай («Эдэр табаһыттар» түмсүү).
18. **«Проведение в рамках 19 сессии Постоянного фору-ма ООН по вопросам коренных народов в г. Нью-Йорк засе-дания международной рабочей группы»** — 458 475 солкуобай («Эллэйада» этнокультурнай холбоһук).
19. **«Педагогика путешествий»** — 495 010 солкуобай («Сайдыс» талааннаах оҕолору өйүүр, сайыннарар уопастыбаннай түмсүү).
20. **«Кукутун шорилэ (Радага): сохранение юкагирского языка и культуры посредством поддержки общественных инициатив»** — 2 950 270 солкуобай («Ярхадаана» юкагирдары өйүүр аһымал пуонда).
21. **«Лечебная физическая культура для детей с детским цере-бральным параличом»** — 494 923 солкуобай («Искра» оҕо эрдэх-тэн инбэлиттэр түмсүүлэрэ).
22. **«Музыка детских сердец»** — 3 924 250 солкуобай («Шаг в мир звуков» кохлеарнай импланнаах оҕолору чөлүгэр түһэрэргэ көмөлөһөр түмсүү).
23. **«Будем вместе»** биэриир — 499 954 солкуобай («Дети Саха-Азия» аан дойдутаагы оҕо пуондата).
24. **«Победная Зарница»** — 499 210 солкуобай (Жатайдааы станица хаһаактарын уопастыбата).
25. **«Право, защита, доступность, обучение»** — 271 107 солкуо-бай (Бүтүн Арасыйыятаагы инбэлиттэр уопастыбаларын» Саха сиринээҥи салаата).

18 «АРАССЫЫА ЛИИДЭРДЭРЭ-2020»

“Арассыыйа лиидэрдэрэ-2020” куонкурус Арассыыйатааҕы норуот хаһаайыстыбатын академиятын уонна РФ Бэрэсидьиэнин иһинэн судаарыстыбаннай сулууспа өйөөлүллэринэн ытыллар.

Анна Алексеева салайааччылар куонкурустарын чэрчитинэн, гражданской көпүлээһинин — “Аллергия, тохтоо!” социальной бырайыагы олоххо киллэрини саҕалаата.

АННА АЛЕКСЕЕВА – КУОНКУРУС КЫТТЫЫЛААҔА

Соторутааҕыта Москва куоракка “Арассыыйа лиидэрдэрэ-2020” куонкурус полуфинала буолла. Кыттааччылар икки күн устата финалга тахсар туһугар киристилэр. Саха сириттэн Дьокуускай куораттааҕы Мэдиссиинэ киинин куорат таһынааҕы нэһилиэк-тэр отделениеларын сэбиэдиссэйэ, мэдиссиинискэй наука хандыдаата, ХИФУ дассыана Иван Луцкан уонна экэнэмиис Анна Алексеева кыттыыны ыллылар. Полуфинал түмүгүнэн, кинилэр куонкурус 100 бастыг кыттааччытын састаабыгар киирэн, финалга табыстылар.

Надежда ЕГОРОВА nadezhda-egorova-2012@mail.ru

Кинилэр иһитиннэрбиттэринэн, Бүтүн Арассыыйатааҕы киэн хабааннаах куонкурус полуфинала толору ис хоһоонноохтук уонна тыһааһыннаахтык барда. Ол курдук, сиэсийэлэр, дыялабый оонньуулар, кейстэри таайыы буоллулар. Кыттааччылар дойдуларыгар доруобуйа харыстабылын сайдытыгар туһуламмыт санааларын, көрүүлэрин билиһиннэрдилэр. Куонкурус кыттыылааҕа Анна Степановна Алексеева кэспир:

“ДОРУОБУЙА ХАРЫСТАБЫЛА” САЛАА ЭБИЛИННЭ

«Арассыыйа лиидэрдэрэ-2020» бырайыак куонкуруна номнуо үһүс сылын ытыллар. Куонкуруска 35-тэн үһэс саастаах уонна салайар үлэсэ үөрүйэхтээх ким баҕарар кытыан сөп. Национальной мэдиссиини-

скэй балаата бэрэсидьиэнэ, оҕо педиатра, хирург уонна бэрэпиэссэр Леонид Рошаль көпүлээһининэн сүрүн куонкуруска “Доруобуйа харыстабыла” салаа эбиллэн бизрбитэ. Ити салааҕа икки буолан кытынныбыт. Арассыыйа үрдүнэн 9 745 сайаапка киирбититтэн, ыраахтан ытыллыбыт түһүмэси 532 кыттааччы ааспыт. Биһиги ити түһүмэххэ ылбыт баалларбытын бигэргээн, олуньу 29 күнүгэр Москваҕа баран, көм-пүүтүргэ хонтуруолунай тест ааспыппыт. Ол кэнниттэн полуфиналга дойду 54 эрэгийиэниттэн 237 кыттааччы (ол иһигэр, Уһук Илинтэн – 7 киһи) киирэр буолбута.

КУУСТЭЭХТЭН КУУСТЭЭХТЭР КЭЛБИТТЭР

Полуфинал аһыллытын сизиргэр-туомугар РФ доруобуйатын харыстабылын министирэ, “Арассыыйа лиидэрдэрэ-2020” куонкурус “Доруобуйа харыстабыла” салааҕа сүбэһитэ Михаил Мурашко, “Арассыыйа лиидэрдэрэ” куонкурус салайааччыта, “Россия – страна возможностей” кэмиэрчэскэй суох автономнай тэрилтэ генеральнай дириэктэрэ Алексей Комиссаров, оҕо суһал хирургиятын уонна травматология научнай-чинчийэр институтун бэрэсидьиэнэ, “Арассыыйа лиидэрдэрэ-2020” куонкурус Кэтээн көрөр сэбиэтин чилиэнэ, “Доруобуйа харыстабыла” салаа сүбэһитэ, Бүтүн Арассыыйатааҕы Норуот фронтун киин штабын хос

БИЛИНИ БАЙЫТААРЫ

Куонкурус кэмигэр сыһаналга биир идэлээхтэрбитин кытары чугастык билистибит, атын эрэгийиэннэргэ уонна куораттарга доруобуйа харыстабыла хайдах тэриллибитин туһунан элбэси билибит. Мин Москва уонна Москва уобалаһын, Санкт-Петербург, Красноярскай, Хабаровскай, Чувашия уонна Башкортостан Өрөспүүбүлүкэлэрин, Пермь кыраайын уонна Ямало-Ненецкэй автономнай уокурук уо.д.а. эргийиэннэр кылаабынай быраастарын уонна мэдиссиинискэй институттарын салайааччыларын кытары кэпсэттим. Миэхэ Уһук Илингэ РФ бэрэсидьиэнин боломуочуйалаах бэрэстэбиитэлин солбуйааччы Георгий Куранов ыппыт стратегическай сиэсийэтэ олус интэриһинэй буолла. Сиэссийэ тиэмэтэ — географическай өттүнэн ураты климаттээх сирдэргэ табыгастаах мэдиссиинискэй көмөнү оноруу. Амбулатория, сытар балыыһа, чааһынай тэрилтэлэр көмөлөрө хайдах буолуохтаахтарый? Үп хааччахтанар усулуобуйатыгар үп-харчы чолчу туюхха бэриллиэхтээбэй? Оройуон кииниттэн 300 килэмэтир ыраах тайаан сытар, тырааныспар сырыта суох кыра сүлээннээлэргэ күрүстэһии сокуоннара дьайбаттарын, онно чааһынайдар үлэли кэлбэттэрин биир идэлээхтэрбэр итэһэтэргэ тийдими, барытын хайдах баарынан кэпсээтим. Георгий Куранов

Хаартыска дьоруойтус архыбыттан туһанылына.

КЫҺА 19

Нерюнгритааҕы мэдиссиинэ кэллиэһэ 1990 сыллаахха тэриллиэбиттэн, күн бүгүнгэ диэри өрөспүүбүлүкэни орто анал идэлээх эмчиттэринэн хаачыйан олорор үөрэх кыһаларыттан биирдэстэрэ.

Нерюнгритааҕы мэдиссиинэ кэллиэһэ 1990 сыллаахха тэриллиэбиттэн, күн бүгүнгэ диэри өрөспүүбүлүкэни орто анал идэлээх эмчиттэринэн хаачыйан олорор үөрэх кыһаларыттан биирдэстэрэ. Саха сириттэн ураты Забайкальскай, Красноярскай кыраайдартан, Бурятияттан, Чита уобалаһыттан, Татарстантан, Казахстантан тийэ кэлэн үөрэнэллэр эбит.

Людмила ПОПОВА mokroshupova24@mail.ru

ХААЧЧЫЛЛЫЫ – 100 %

2018 сыллаахха Уһук Илин уокуругар РФ Үөрэҥиригэ Гранын толкуйдаан, уһуйаан иитиллээхчилэрин эмиз хабаллар. Бүгүнгү туругунан 2000-тан тахса оҕо номнуо мэдиссиинэ үлэтин кытта билсбит. Итинтэн 450-чата — уһуйаан саастаах. Бырагырааманы оҕолор саастарыгар сөп ғына толкуйдаабыттар. Ол курдук, киһи этин чааһын кытта билсинииттэн саҕалаан, кыһыл оҕону сулуурга, укуол туруорары, бэрэбээскилииргэ, кырдыаҕас киһини көрөргө, микроскобунаан туттарга, анатомияҕа тийэ үөрэттэлэр эбит. Биһиги сылдыар кэммитигэр 24-с нүөмэрдээх лиссий уонна

УҢҮААН – ОСКУОЛА – КЭЛЛИЭС

Оскуола үөрэнээччилэрин ортолоругар идэсэ уһуйар үлэни ыппыттарыа быданнаабыт. Устудьуоннар салайааччылар Екатерина Курганованы кытта “Медицина — не работа, а призвание” бырайыагы өссө “Билет будущего” Бүтүн Арассыыйатааҕы бырайыак кириэтин иннинэ толкуйдаабыттар. Маһнай 6-11-с кылаас үөрэнээччилэригэр диэн суоттамыттар эрээри, учууталлар алын кылаас оҕолорун эмиз хабын диэн көрдөспүттэрин быһа ҕымматах-

НЕРЮНГРИТААҔЫ МЭДИССИИНЭ КЭЛЛИЭҢИГЭР ЫҢҮАРАЛЛАР

КОРОНАВИРУҢУ ТИЭСТЭТТЭН ОҢОРБУТТАР

Биир аудиторияҕа киирби-пит, устудьуоннар долбуурга вирус арааһын оҥорон кэчигирэппиттэр. Хараһым бүгүн болҕомто киинигэр сылдыар “коронавирус” диэн сурукка хатанар. “Коронавирус өссө тарҕаныан иннинэ, эрдэ оҥорбупут”, — диэн кэспииллэр. “Оччотугар коронавируһу эһиги көбүппүт эбиккит”, — диэн суруналыыстар күлэ-оонньуу хоруйдаһаллар.

Анатомия хоһугар эмиз устудьуоннар бэйэлэрин илиилэринэн тиэстэттэн, бускаттан, оҕуруоттан, мыылаттан, мокоруонтан, пластилинтан, уо.д.а. матырыйаалтан ис уорганы барытын оҥорбуттар.

СҮРҮН ҮӨРЭҔИ ТАҢЫНАН

Сүрүн үөрэси таһынан, үгүс медик ирдэнэр улуһугар — Өлүөхүмэсэ иккис сылын “сиэстэрэ дыянала” идэсэ салаа аһан үөрэтин эрэллэр. Ону таһынан, бизн-сийэс тахсыан иннинэсэи саастаах дьону үөрэттэлэр. Киэһэтин кылгас болдохтоох, төлөбүрдээх маникюр, педикюр, косметолог идэтигэр уһуйаллар.

СЫЫППАРАЛАР

Алтынны ый туругунан, уопсайа, Нерюнгритааҕы мэдиссиинэ кэллиэһигэр 426 устудьуон үөрэнэр. Итинтэн 136 эрэ устудьуон Нерюнгри оройуонун олохтооҕо, атыттар бары өрөспүүбүлүкэ араас муньугуттан тиибиттэр. Үчүгэйэ диэн, кэлинги үс сылга бүддүөт мистэтэ эбиллэн иһэр эбит. Ол курдук, өскөтүн 2017 сыллаахха 100 мистэ буоллаһына, 2018-2020 үөрэх дылыгар 150 мистэ көрүлүбүт.

Манна орто үөрэхтээх биэлсэрдэри, сиэстэрэлэри, акушерлары, ыарыһаы көрөр алын мэдиссиинэ сиэстэрэлэрин бэлэмниилэр.

Иллэрээ сыл 24 мөлүйөөн солкуобай суумалаах Арассыыйа Гранын сүүйбүттэр. Оһон үөрэнэр базалара, хааччыллыылара үчүгэй. Ама, итичэ үчүгэй баазалаах кыһа ким үөрэнэи сүөһэй?!

1992 сыллаахха «Кырыыстаах таас» альбом күн сириҥ көрбүтэ.

2008 с.Үөһээ Бүлүү дьаһалтатын өйөбүлүнэн “чолбоннор” Монголияҕа кэнсиэртээбиттэрэ. Ол сайын «Түгэни ытыта» диэн Юрий Бахлай, Мондо Сааска альбомнара тахсыбыта.

ЧОЛБОН — ТЫГАР СУЛУҢУМ, ЧОЛБОН – ЫИАР СУЛУҢУМ

«Чолбон» рок-бөлөх диэтэххэ, мин оҕо эрдэхпинэ убайдарым астына истэллэрэ, хосторун эркиннэ-ригэр “Чолбон” диэн суруктаах былакаат ыйанан турара харахпар көстөр. Онтон 2000 сыллаахха Уйбаан Уххан игирэ кинигэтин сүрэхтэниитигэр сылдьан аан бастаан тыыннаахтыы истибитим. Тоҕо эрэ дууһабар саха омум тардыһар сырдык көңүлэ, аар айылҕаны кытта ыкса ситим уонна соҕотохсуйуу туһунан өйдөбүллэр кэлбиттэрэ. Оҕотук киһиэхэ оччолорго тоҕо оннук санаалар киирбиттэрэ буолла, арай тыыннаах муусука доҕуһуола мин куппар-сүрбэр ситэ этиллибэтэх иэйии, тууйуллубут санаа ситимэ буолан ырыа тэтимигэр иһиллэргэ дылыта.

◆ **Ульяна ЗАХАРОВА**
mulenuz82@mail.ru

Убайды-быраатты Радик, Намолий, Александр уонна Григорий Ильиннэр, бөлөх солиһа Юрий Васильев (Бахлай), Александр Иванов (Грузин) муусука эйгэтигэр анал үөрэбэ суох дьон түмсэн, «Чолбон» диэн туспа суолаах-иистээх рок бөлөбү төрүттээн, бүтүн Арассыйаҕа тийэ биллэн, 80-с сыллар саҕаланыларыгар улахан хамсааһыны онорбуттара. «Чолбону» төрүттээбит бизс биригэ төрөөбүт уолаттартан билигин Мондо Сааска уонна Григорий Ильин бөлөх састаабыгар бааллар. Чолбоннор сотору буолуохтаах кэнсиэрдэригэр бэлэмнэнэн, “Дор5оон дойду” устуудьуйаҕа мустубуттарын истээт, тута онно тийдим. Кирири аантан бас гитара, саксофон, барабаан ньиргийэн ололорор. Рок бөлөх толору састааба мустан, бэлэмнэнии үлэтэ күөстүү оргуйа турара.

МОНДО – ӨБҮГЭ УТУМА

Мондо Сааска “Чолбон” бөлөх састаабын о5о саастарыттан түмүт тутаах киһилэрэ буолар. Быыл Мондо Сааска 60 сааһын туолар. Элбэх сангата-ингэтэ суох, бэрт сэмэй көрүҥнээх киһи «Мондо диэн ааты эийэхэ ким инэрбитэй» диэн ыйытыыбар мүчүк гынан күллэ. — Ити туһунан үгүстүк ыйытааччылар. Ити билиги өбүгүбит

аата. Хасыһан төрүппүтүн билэн баран ити ааты ылыммытым. Урут Үөһээ Бүлүү сиригэр-уотугар Мондо уһа диэн олоро сылдыбыта үһү. Мин бөлөххө саксофонҥа оонньуубун уонна муусуканы халыыпка киллэрэн, көннөрөн бизрэбин. Ол аранжировка дэнэр. Бу буолуохтаах кэнсиэргэ урукку ырыаларбытын ыллыбыт. Ол эрэри, бири бэлиэтиэм этэ, биһиги сыанаҕа тыыннаах муусуканы оонньуур буоламмыт, муусукабыт хаһан да хатыламмат. Ким хайдах санаалаах, иэйиилээх кэлбитин истээччилэрбитигэр тизрэдэбит.

Биһиги истээччилэрбит олоххо ураты көрүүлээх, туспа суолаах-иистээх дьон. Билигин биһиги кэккэбитигэр суох талааннаах худуоһунньук-фотограф Руслан Кривогорницын диэн киһи баара. Дьэ, кини биһиги ырыаларбытын, муусукабытын ис сүрэхпит-тэн ылынара, өйдүүрэ. Былырын дойдубутугар Намолий кэриэтигэр «Уруһуйдаан ыллыабым» диэн бэстибээл буолбута. Итинник тэрээһиннэр ылаан-туойан ааспыт дьоммут ааттарын үйэтитэллэр.

УБАЙДАРБЫТ РАДИКТААХ НАМОЛИЙ ТОРУМНААБЫТ СУОЛЛАРЫНАН

Ырыаҕа сыстыа суох киһини, оччолорго Үөһээ Бүлүү Намыгар олодохпутуна, убайдарым Радиктаах Намолий уолаттары кытта мустан тыас-уус таһаа-

рок бэстибээлгэ ыҥырыллыбыт. Салайааччыбытынан убайбыт Намолий буолбута. Хомойоох иһин, убайдарбыт Радик да Намолий да билигин биһиги кэккэбитигэр суохтар. Ол эрэри кинилэр торумнаан хаалларбыт суоллара биһиги айар үлэбитигэр ыйар сулус кэриэ-тэ, — диэн кэпсир Григорий Ильин.

МИН БЭЙИЭТ БУОЛБАТАХПЫН

«Хотой», «Көмүс ардах», “Мин буруйум үһү дуо?”, “Миигин ыраах айан күүтэр”, “Тэпсиллибит сибэкки”, “Хатыламмат урдустар – сымыһа көстүү”, “Санаа кулута” курдук хит буолбут ырыалар ааптардара Григорий Ильин кэпсэтэ олорон этэр:

— Мин хоһоон да, ырыа да айбалпын. Ыллыыр дьон тэтимигэр, муусукаҕа оонньуур дьонум кыахтарыгар сөп түбэһиннэрэн тыллары наарды-

Егоров этилэрэ. Биһиги ырыа аартыгын тэлби-пит диэн, Барнаул куоракка тийэн “Рок-периферия 89” диэн бэстибээлгэ кытыбыт буолар. Мантан сиэттэрэн, Москва ыытыллыбыт «Сырок - 2”

Никиипэр Сэмэнэл.

2009 с. Александр Ильингэ «Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ», Григорий Ильингэ, Юрий Васильевка уонна Александр Ивановка “Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна” ааттар ингэриллибиттэрэ.

Александр Ильин-Мондо.

бын, чочуйабын. Муусукаҕа сөп түбэһиннэри дэнэрэ буолуо. То5о диэтэххэ, айыл5аттан бэриллибит поэзия суох буоллабына, ол уустук ээ. Рок муусука —ыарахан эйгэ. Маны нууччалар «созерцание» дииллэр. Туохха эрэ тийии. Ол рок муусукаҕа куруук баар. Ырыа таңытыгар да буоллун, матыып толкуйдааһыныгар да буоллун, ис санааны бар дьонго тизрдэ сатааһын курдук буолуон сөп. Сорохтор рок муусуканы, поэзия, муусука күүһэ тылга-өскө сытар дииллэр. Сорохтор муусукаҕа сытар дииллэр. Мин буоллабына, бу иккини дүөрэли тутаһын — ол рок муусука дии саныыбын. Киһи бу олох-

БАХЛАЙ

Бөлөх ырыаһыта, солиһа Юрий Васильев-Бахлайдын төлөпүүнөнүө билсэн бу күнү бөддьөспүтүт. Тэтимнээх, быһыыгар ньиргидээх муусукаҕа дүөрэли куоластаах Бахлай: “Ырыа иһигэр, ис хоһоонугар киирэн ыллыбын”, — диэн санаатын үллэстэр. — Биһиги манньк толору састаабынан бизс сылга биридэ мустабыт. Бэйэм Үөһээ Бүлүү улуһун

Намолий Ильин.

хо сыһыана, тус санаата, ис эйгэтин иэйиитэ барыта тыыннаах дор5оон тэтимигэр иһиллэр, ол иһин дьонго дьайар күүһэ ураты дии саныыбын. Бу муусуканы ылынар уонна ылыммат дьон куруук баар буолуохтара.

Дойдубутугар Үөһээ Бүлүүгэ уолаттар син тыыннаах муусука до5уһуоллаах бөлөхтөрү тэринэллэр. Мин саныахпар, ити көстүү

2010 с. «Табык» бэстибээлгэ «Хаһан эрэ» диэн ырыа (М.Тумус т., А.Ильин м.) «Песня на все времена» анал бириһи ылбыта.

Юрий Васильев-Бахлай.

Руслан КРИВОГОРНИЦЫН түһэришлэрэ.

ордук 90-с сыллар саналарыгар үксүү сылдыбыта. Олохпут уустугуттан, өйдөмөт буолууттан, муун-туйууттан буолуо дии саныыбын. Ол эрэри рок муусуканы киһи эрэ барыта истибэт. Холобур, сүүс киһиттэн уон киһи, ба5ар, истиэ5э...

ЫРЫАҢЫТ ДЬЫЛБАТА

— Никиипэр Сэмэнэл “Чолбон” бөлөххө ыллаабыта. Төһө да кылгас кэм иһигэр алтысталлар, олус күүстээх куоластаах эдэр-кээн Никиипэр саха муусукатын дьыл5атыгар сүппэт суолу-иһи хаалларбыта. «Чолбоннорго» ылаабыт кэмнэрин туһунан «Чолбон номох» кинигэ5э манньк суруллубут:

“Бэйэтин туһугар тас көрүҥүн

ыллаахтааххына хайдах улаатан хаалабын, хантан ылан куолаһыҥ улаатарай?” — диэн ыйытылар. Оччосо күлэ-күлэ: “Бэйэбин бэйэм туораттан көрбөппүн, онно улаатарбын билэппин. Куолаһым да то5о улаатарын билэппин, улаатыннара да, куччата да сатаабаппын”, — диирэ. Уолаттары кытта бэркэ талсан, гостуруоллаан, ылаан-туойан Үөһээ Бүлүү Намын сөбүлээн ололорбута. Онтон кэргэнэ биир сайын дойдулуохха диэбитигэр, Ньурба5а көһөн хаалбытара. Быһыта барыан соччо ба5арбата5а, о5ото, кэргэнэ барар буолбуттарыгар барда5а дии. Ньурбаттан сөп буола-буола кэлэн Сашалаахха хоһон-өрөөн, биһиэхэ сылдьан бараах-тыыра”.

Кини бүтэһигин чолбоннору кытары “Көмүс ардах” диэн ырыаны ыллаабыта. Айыл5аттан айдарылаах ырыаһыт Никиипэр туһунан Григорий Ильин манньк ахтар:

“Бэрт судургу майгылаах уол этэ. 2000 сыллаахха Бүөккэ Бөтүрүөп устуудьуйатыгар «Көмүс ардах» альбоммутун уһултара Дьокуускайга кэлби-пит. Тийэхпитин бу альбому устууга ыллаабыт эбилипт. Биһиги дойдулары массыына кэтэхэ олодохпутуна, то5о эрэ эмискэ “Барсан хаалбыт киһи дуу” диэбитэ, онно арай барсан хаалбыта буоллар, дьыл5ата атыннык салаллыа эбитэ буолуо дуу...»

Мария ТУРАНТАЕВА уонна «Чолбон туһунан номох» кинигэттэн хаартыскалар туһанылыннылар.

24 КӨР. ИНИТ. СЭРГЭЭ

СЭРЭДЭ 18.03.2020

05.00, 09.15 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.50 Модный приговор 6+
10.50 Жить здорово! 16+
12.10, 01.15, 03.05 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Лора Гуэрра. Среди великих итальянцев 12+
03.35 Наедине со всеми 16+
04.20 Россия от края до края 12+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»
01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

05.00 Доброе утро
09.00, 15.00 Новости
09.10 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Пары. Короткая программа. Женщины. Короткая программа. Трансляция из Канады 0+
12.45 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.30 На самом деле 16+
19.40 Пусть говорят 16+
21.00 «Время»
21.30 Т/с «Магомаев»
22.30 Док-ток 16+
23.30 Вечерний Ургант 16+
00.10 Гол на миллион 18+
01.00 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Пары. Короткая программа. Женщины. Короткая программа 0+
03.35 Наедине со всеми 16+
04.20 Россия от края до края 12+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Т/с «В шаге от рая»
23.10 Т/с «Шаманка»

04.10, 02.35 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 00.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Перспект обороны»
22.15 Т/с «В клетке»
23.20 Последние 24 часа 16+

НВК САХА

06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информационнай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Дойдум дыоно 6+
12:30 - Сэргээ 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные мероприятия по дополнительным выборам кандидатов в депутаты Госсобрания Ил Түмэн по Арктическому округу №35 6+

ЧЭППИЭР 19.03.2020

01.40 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

04.10, 02.40 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.10 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 23.50 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Основано на реальных событиях 16+
16.15 ДНК 16+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Перспект обороны»
22.15 Т/с «В клетке»
23.20 Захар Прилепин. Уроки русского 12+
02.15 Их нравы 0+

НВК САХА

06:00 - Сана күн-Новый день 6+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информационнай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Готовим вкусно 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Күрчик икс 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Дойдум дыоно 6+
12:30 - Аал-луук мас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные мероприятия по дополнитель-

12.00 Кёрлинг. Чемпионат мира. Женщины. Россия - Китай. Прямая трансляция из Канады
13.30 Обзор Лиги чемпионов 12+
14.00, 14.55, 17.00, 09.05, 22.20, 01.25 Новости
14.05, 19.10, 21.35, 06.55 Все на

Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
15.00 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Манчестер Сити» (Англия) - «Реал» (Мадрид, Испания) 0+
17.35 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Ювентус» - «Лион» 0+
19.40 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Челси» (Англия) - «Бавария» 0+
21.40 Восемь лучших. Специальный обзор 12+
22.50 Хоккей. КХЛ. 1/2 финала конференции «Восток» Прямая трансляция
01.25 Хоккей. КХЛ. 1/2 финала конференции «Запад» Прямая трансляция
04.00 Все на Футбол! 12+
04.50 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Барселона» (Испания) - «Наполи» Прямая трансляция
07.25 Кёрлинг. Чемпионат мира. Женщины. Россия - Швейцария. Трансляция из Канады 0+
09.25 Футбол. Кубок Либертадорес. «Универсидад Католика» (Чили) - «Гремио» (Бразилия). Прямая трансляция
11.25 Кёрлинг. Чемпионат мира. Женщины. Россия - Китай. Прямая трансляция из Канады

16.00 Военные Новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+
17.50 Д/с «Подводный флот. Великой Отечественной войны»
18.40 Последний день 12+
19.25 Д/с «Секретные материалы»
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Х/ф «Тайная прогулка»
00.20 Т/с «И снова Анискин»
03.35 Д/ф «Сквозной удар»
04.20 Д/с «Москва фронту»
04.45 Д/с «Сделано в СССР»

СТС

06.00, 05.45 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Отель «Элеон»
08.00, 19.00 Т/с «Корни»
09.00 Уральские пельмени. Смехbook 16+
09.40 Х/ф «Смертельное оружие-2»
12.00 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Люди икс. Начало. Росомаха»
22.05 Х/ф «Смертельное оружие-3»
00.35 Х/ф «Смертельное оружие»
02.35 Х/ф «Сердцеэди»
04.30 М/ф «Даффи Дак. Фантастический остров»

05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
07.20 Не факт! 6+
08.10, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата»

Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
15.00 Профессиональный бокс. Эдуард Трояновский против Матиаса Раймундо Диаса. Эльнур Самедов против Брайана Пелазса. Трансляция из Испании 16+
17.05 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Бавария» - «Челси» (Англия) 0+
19.35 Футбол. Лига чемпионов. 1/8 финала. «Барселона» (Испания) - «Наполи» 0+
22.00 Журнал Тинькофф РПЛ. Перед туром 12+
22.25 Континентальный вечер 12+
22.50 Хоккей. КХЛ. 1/2 финала конференции «Восток» Прямая трансляция
01.30 Футбольное столетие. Евро. 1972 г 12+
02.00 Все на Футбол! 12+
02.45 Футбол. Лига Европы. 1/8 финала. «Хетафе» (Испания) - «Интер» Прямая трансляция
04.50 Футбол. Лига Европы. 1/8 финала. «Рома» - «Севилья» (Испания). Прямая трансляция
07.35 Смешанные единоборства. Bellator. Патрисيو Фрейре против Педро Карвальо. Анатолий Токов против Фабио Агуйара. Трансляция из США 16+
08.55 Футбол. Кубок Либертадорес. «Индепендьенте дель Валье» (Эквадор) - «Фламенго» (Бразилия). Прямая трансляция
10.55 Олимпийский гид 12+
11.30 Обзор Лиги Европы 12+

05.00 Сегодня утром 12+
07.00, 12.00, 20.15 Новости дня
07.35 Д/ф «Акула» императорско-го флота»
08.10, 12.20, 16.05 Т/с «Брат за брата»
16.00 Военные Новости
17.10 Д/с «Освобождение»
17.30 12+
17.50 Д/с «Подводный флот. Великой Отечественной войны»
18.40 Легенды телевидения 12+
19.25 Код доступа 12+
20.30 Открытый эфир 12+
22.05 Между тем 12+
22.40 Д/ф «Неустрасимый. Подводная война Петра Грищенко»
23.35 Х/ф «Слушать в отсеках»
01.55 Д/ф «Экспедиция особого забвения»
02.40 Х/ф «Тайная прогулка»
04.45 Д/с «Москва фронту»

СТС

06.00, 05.45 Ералаш 6+
06.15 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.35 М/с «Охотники на троллей»
07.00 Т/с «Отель «Элеон»
08.00, 19.00 Т/с «Корни»
09.00 Уральские пельмени. Смехbook 16+
09.40 Х/ф «Смертельное оружие-3»
12.00 Т/с «Кухня»
20.00 Х/ф «Росомаха. Бессмертный»
22.30 Х/ф «Смертельное оружие-4»
01.00 Х/ф «Смертельное оружие-2»
03.00 Х/ф «Любовь прет-а-порте»
04.00 Привет, Андрей! 12+
04.50 М/ф «Дикие лебеди»

КӨР. ИНИТ. СЭРГЭЭ

25

БЭЭТИНСЭ 20.03.2020

05.00 Доброе утро
09.00, 15.00 Новости
09.10 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Мужчины. Короткая программа. Пары. Произвольная программа. Трансляция из Канады 0+
13.00 Время покажет 16+
15.10 Давай поженимся! 16+
16.00 Мужское / Женское 16+
18.00 Вечерние Новости
18.35 Человек и закон 16+
19.40 Поле чудес 16+
21.00 «Время»
21.30 Голос. Дети 0+
23.20 Вечерний Ургант 16+
00.15 Съездь слона 12+
01.30 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Мужчины. Короткая программа. Пары. Произвольная программа 0+
04.05 Наедине со всеми 16+

РОССИЯ 1

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+
11.25, 14.25, 17.00, 20.45 Вести. Местное время
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым 12+
12.50, 17.25 60 минут 12+
14.45 Т/с «Тайны следствия»
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир 16+
21.00 Юморина 16+
23.25 Х/ф «Одиночество»
03.00 Х/ф «Белое платье»

06.00 Доброе утро. Суббота
09.00 Умницы и умники 12+
09.45 Слово пастыря 0+
10.00, 12.00 Новости
10.10 Концерт Надежды Бабкиной 12+
12.15 К юбилею Надежды Бабкиной. «Модный приговор» 6+
13.15 Надежда Бабкина. «Если в омут, то с головой!» 12+
14.15 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Женщины. Произвольная программа. Трансляция из Канады 0+
16.15 Кто хочет стать миллионером? 12+
17.50 Сегодня вечером 16+
21.00 «Время»
21.20 Клуб Веселых и Находчивых 16+
23.20 Большая игра 16+
00.30 Фигурное катание. Чемпионат мира 2020 г. Танцы. Женщины. Произвольная программа 0+
04.40 На самом деле 16+

РОССИЯ 1

05.00 Утро России. Суббота 12+
08.00 Вести. Местное время
08.20 Местное время. Суббота 12+
08.35 По секрету всему свету 12+
09.30 Пятеро на одного 12+
10.20 Сто к одному 12+
11.10 Смеяться разрешается 12+
13.45 Х/ф «Долги совести»
18.00 Привет, Андрей! 12+
20.00 Вести в субботу
20.40 Х/ф «Ради твоего счастья»

04.10 «Москва. Центральный округ» Т/с
05.00 Утро. Самое лучшее 16+
07.00, 09.00, 12.00, 15.00, 18.00 «Сегодня»
07.20 Т/с «Москва. Три вокзала»
08.20, 09.20, 01.55 Т/с «Морские дьяволы. Смерч. Судьбы»
12.25 Чрезвычайное происшествие 16+
13.00 Место встречи 16+
15.25 Следствие вели... 16+
16.15 Жди меня 12+
17.15, 18.40 Т/с «Пёс»
20.00 Т/с «Перспект обороны»
22.15 ЧП. Расследование 16+
22.50 Квартирник НТВ у Маргулиса 16+
00.05 Вакцина от жира 12+
01.05 Квартирный вопрос 0+

НВК САХА

06:00 - Саҥа күн-Новый день 6+
07:00 - Саха күн-Новый день 6+
09:00 - «Саха сирэ» информационнай биэрии 12+
09:15 - Выборы-2020 12+
09:30 - Город женщин 12+
10:30 - Санаа күүһэ 12+
11:00 - Актуальное интервью 12+
11:15 - Талбан 12+
12:15 - Репортаж 6+
12:30 - Один из нас 12+
13:15 - Кыайыы-75 12+
13:30 - Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 - Совместные агитационные мероприятия по дополнительным выборам кандидатов в депутаты Госсобрания Ил Түмэн по Арктическому округу №35 6+

СУБУОТА 21.03.2020

00.50 Х/ф «Даша»

04.35 Х/ф «Я считаю»
06.25 Смотр 0+
07.00, 09.00, 15.00 «Сегодня»
07.20 Готовим с Алексеем Зиминим 0+
07.45 Доктор Свет 16+
08.25 Едим дома 0+
09.20 Главная дорога 16+
09.30 Живая еда с Сергеем Малозёмовым 12+
11.00 Квартирный вопрос 0+
12.05 НашПотребНадзор 16+
13.00 Поедем, поедим! 0+
14.00 Своя игра 0+
15.20 Следствие вели... 16+
16.50 Ты не поверишь! 16+
18.00 Центральное телевидение 16+

20.00 Секрет на миллион 16+
22.00 Международная пилорама 16+
22.50 Своя правда 16+
00.40 Дачный ответ 0+
01.35 Х/ф «Ультиматум»

НВК САХА

06:00 - Геван 12+
06:30 - Саха сылгы танаралаах 12+
07:00 - Сана күн-Новый день 6+
09:00 - Новости 12+
09:15 - Истин илдьит 6+
09:45 - Сылгыһыт күнүгэр. Ат симэһэ 12+
10:00 - Кэл, олор, сэхэргэниэх 6+
11:00 - Хранители времени 12+
11:30 - Новости парламента 12+
11:45 - Саха итэҕэлэ 12+
12:15 - Уостан тустат ырыалар 6+

Мужчины. ЦСКА (Россия) - «Виллербани» 0+
17.10 Футбол. Лига Европы. 1/8 финала. «Байер» - «Рейнджерс» (Шотландия) 0+
19.10 Восемь лучших. Специальный обзор 12+
19.35, 20.20 Все на Футбол! 12+
20.00 Футбол. Лига чемпионов. Жеребьевка 1/4 финала. Прямая трансляция из Швейцарии
21.00 Футбол. Лига Европы. Жеребьевка 1/4 финала. Прямая трансляция из Швейцарии
19.15 - Выборы-2020 12+
19:30 - Өркөн өй 12+
20:30 - «Саха Сирэ» информационная программа 12+
21:00 - Эр санаа 12+
22:00 - Бай 12+
22:30 - Итоги дня 12+
23:00 - Эл иитэ 12+
23:45 - Бастын клип 6+
00:00 - К Дню Арктики 12+
00:30 - Документальный фильм с субтитрами 12+
01:15 - Один из нас 12+
02:00 - Итоги дня 12+
02:30 - Тэтим чааһа 12+
03:30 - Эр санаа 12+
04:30 - Бай 12+
05:00 - Сана күн-Новый день 6+

12.00 Д/ф «Вся правда про...»
12.30 Незвезданная хоккейная Россия 12+
13.00, 14.30, 16.35, 19.30, 23.05, 02.20 Новости
13.05, 16.40, 23.10, 05.45 Все на Матч! Прямой эфир. Аналитика. Интервью. Эксперты
14.35 Баскетбол. Евролига.

04.20, 01.55 Х/ф «На войне кая на войне»

преследования. Женщины. Прямая трансляция из Норвегии
23.10 Жизнь после спорта 12+
00.25 Биатлон. Кубок мира. Гонка преследования. Мужчины. Прямая трансляция из Норвегии
02.00 Профессиональный бокс. Фёдор Чудинов против Айзека Чилембы. Прямая трансляция из Владикавказа
04.30 Реальный спорт. Бокс 12+
05.30 Профессиональный бокс. Всемирная Суперсерия. Финал. Майрис Бриедис против Юниера Дортикоса. Прямая трансляция Латвии
08.15 Формула-1. Гран-при Бахрейна. Квалификация 0+
09.30 Гандбол. Олимпийский квалификационный турнир. Женщины. Россия - Казахстан. Трансляция из Венгрии 0+
11.15 Спортивная гимнастика. Кубок мира. Многоборье. Мужчины. Трансляция из Германии 0+

13.30 Морской бой 6+
14.30 Д/ф «Зоя Воскресенская. Мадам «совершенно секретно»
15.30, 17.25 Х/ф «Слушать в отсеках»
17.10 Задело! 12+
18.55 Охота и рыбалка в Якутии 12+
22.55 Х/ф «Спираль»
00.45 Х/ф «Механик»
04.20 М/ф «Женщин обижать не рекомендуется»
03.35 Д/ф «Не дождетесь!»
04.20 Д/с «Сделано в СССР»

06.00, 05.45 Ералаш 6+
06.25 М/с «Приключения Вуди и его друзей»
06.45 М/с «Приключения Кота в сапогах»
07.10 М/с «Тролли. Праздник продолжается!»
07.35 М/с «Три кота»
08.00 М/с «Том и Джерри»
08.20 Шоу «Уральских пельменей» 16+
09.00 Просто кухня 12+
10.00 М/с «Забавные истории»
10.10 Х/ф «Смурфики»
12.20 Х/ф «Смурфики-2»
14.20 Х/ф «Люди икс»
16.20 Х/ф «Люди икс-2»
19.00 Х/ф «Люди в чёрном»
21.00 Х/ф «Люди в чёрном-2»
22.45 Х/ф «Люди в чёрном-3»
00.45 Х/ф «Несносные боссы»
02.30 Х/ф «Римские свидания»
03.55 Шоу выходного дня 16+
04.40 М/ф «Снегурочка»

12.35 СССР. Знак качества 12+

Саха си­рин нэһилиэн­ньэтин ор­то­ту­гу­гар ис­кэн ыа­ры­ы­ла­рын ту­һу­нан аан ман­най 1867 сыл­лаах­ха ах­тыл­лы­бы­та.

Этно­граф-чин­чий­ээч­чи Вац­лав Се­ро­шев­ска­й үлэ­ти­гэр олох­тоох нэ­һи­ли­эн­ньэ­э ор­дук кү­ө­мэй, дыахтарга оҕо үөс­күүр си­рин, куртах уонна куолай ис­кэн­нэрэ тар­ҕам­мыт­тарын бэ­ли­эт­тэ­би­тэ. Са­ха си­ри­гэр он­ко­ло­гия кө­мө­тө аан ба­стаан 1946 сыл­лаах­ха, куо­рат по­ли­кли­ни­ка­ты­гар он­ко­ло­гия кэ­би­ни­этэ аһыл­лы­бы­ты­гар оҥо­һул­лу­бу­та. Он­но би­ир сыл иһи­гэр 97 ыа­ры­һах учу­окка ы­лыл­лы­бы­та.

КИНИЛЭРГЭ КҮН БҮГҮННЭ ДИЭРИ МАХТАНАЛЛАР

Мин доруобуя харыстабылыгар мэдиссиинискэй сиэстэрэнэн 45 сыл үлэлээтим. Үлэбин 1963 сылтан Уус Алдантан саҕалаан баран, Дьокуускайга көһөн кэлбитим. Бастаан Өрөспүүбүлүктээҕи балыыһа неврологияҕа отделение­ты­гар балаата сиэстэрэтинэн үлэҕэ ки­ир­би­тим. Манна хас да сыл үлэлээн баран, ик­сэ­ни эм­ти­гэр өрөспүүбүлүктээҕи диспансерга көспүтүм.

Ми­игин диспансерга эн­до­ско­пия кэ­би­ни­эт­ти­гэр ыстаапка аҥа­ры­гар ыстаарсый мэ­дис­си­ин­скэй сиэстэрэнэн ылбыт­тара. Кылаабынай бырааһынан РСФСР үтүөлээх бырааһа Иван Иванович Местников, поликлиника сэ­би­дэс­сий­ин­эн үрдүк категориялаах быраас Иннокентий Николаевич Никифоров, эн­до­ско­пист-бырааһынан РСФСР үтүөлээх быраа­һа Вик­тор Григорьевич Алексеев үлэ­ли­ил­лэрэ. Үлэ­бит олус элбэ­э — эн­до­ско­пия­а чин­чий­и­ил­лэ­ри, цис­то­ко­пияны оҥоробут, цитоло­гическай чин­чий­и­и­и­гэ анаа­лыс­та­ры ыларбыт. Оч­чо­лор­го ту­пса­бай усу­лу­обу­йа суо­ба — ууну бэйэ­бит таһарбыт, илиби­тин тааска суу­нарбыт.

ОТУТ СЫЛ — ДИСПАНСЕРГА

Диспансерга 30 сыл үлэлээ­битим. Бэйэм идэбинэн олус ки­эн туттабын. Бу сыллар ту­ха­ры үтүө санаалаах быраастары уонна сиэстэрэлэри кытары үлэ­лээ­битим. Би­һи­ги­ни ба­ры­бы­тын уопсай үлэ­бит ситими­нэр, ба­ры би­ир ха­ма­анданан үлэ­ли­ир­бит.

Диспансер хас да куор­пустаа­һа үлэ­л­ит­тэ­ргэ уонна ыа­ры­һах­тарга ыарахаттардаах этэ. Ууну

Кылаабынай мэдиссиинскэй сиэстэрэ Светлана Гоголева.

биэдэрэнэн таһыы үнүстүрүмүн­нэри уонна испири­стэри суу­йар­га-соторго ыарахаттары үөс­кэтэрэ. Мин эн­до­ско­пия кэ­би­ни­эт­ти­гэр быраас Виктор Алексеевы кытары үлэ­лээ­битим. Вик­тор Григорьевич ми­игин са­лайара, ыксаабакка, хол­ку­тук са­на­рара, эн­до­ско­пия тэ­ри­лэ­ринэн хайдах үлэ­ли­ир­бин бы­һа­ран биэрэрэ. Онон, диспансер­га би­ир­гэ үлэ­лээ­бит ман­най­гы бы­рааспар олус махтанабын.

Таһыттан сыл­дьар ыа­ры­һах­тарга хи­ми­о­те­ра­пия кэ­би­ни­эт­тин арийбыттарыгар, про­це­ду­ра сиэстэрэтинэн кэлбитим. Игорь Селивановы кытары үлэ­лээ­битим. Эбизэкэ диэри про­це­ду­ра­ла­ры оҥорорум, эбизт кэн­нэ ыа­ры­һах­тары көрөбүт. Үлэ­лээ­битим үһүс сылыгар бырааһым Игорь Леонидович эмискэ ор­то дойдуттан туораан, ба­ры­бы­тын ай­маа­бы­та. Мин кылгас да кэм­гэ ки­ни кур­дук үөрэхтээх, туй­гун исписалис, үтүө ки­һини кытары үлэ­лээ­би­л­пинэн дьо­ло­лоох­пун. Онтон ми­игин УЗИ кэ­би­ни­эт­ти­гэр мэ­дис­си­ин­скэй сиэстэрэнэн көһөрбүт­тэ­ри­гэр, ки­эҥ би­ли­ил­лээх быраастар Геннадий Георгиевич Лобановы, Петр

Степанович Илларионовы, УЗИ-быраастара Андрей Доржиевич Замураевы, Андрей Васильевич Максимовы уонна оч­чо­лор­го эдэр­кээн быраастар Людмила Романовна Охлопкованы, Юрий Алексеевич Николаевы кыта­ры үлэ­лээ­битим. Ки­ни­лэр оч­чо­лор­го үлэ­лэ­рин са­ға са­ға­лаа­быт­тара уонна би­ли­гин диспансерга ситиһи­ил­лэх­тик үлэ­ли­и сыл­дьал­лар.

СВЕТЛАНА ГОГОЛЕВАНЫ ТУТА СӨБҮЛЭЭБИППИТ

То­бус сы­лы­нан по­ли­кли­ни­ка­а маммология кэ­би­ни­эт­тин сиэстэрэтинэн кэлбитим. Бу кэм­гэ бы­рааһынан Зинаида Дмитриевна Гурьева, кылаабынай мэ­дис­си­ин­скэй сиэстэрэлэринэн Раиса Павловна, Вера Георгиевна, Христина Владимировна үтүө суо­ба­стаах­тык үлэ­ли­и сыл­дьал­лара. 2002 сылтан мэ­дис­си­ин­скэй сиэстэрэлэри кылаабынай сиэстэрэ Светлана Гоголева са­лайар. Эдэр­кээн Светлана Алексеевна хи­ми­о­те­ра­пия отделе­ни­ет­тин кэлбитэ. Би­һи­ги ки­ни­ни ирдэ­бил­ин, би­һи­э­хэ убаастабыл­лаах сы­һы­на­нын, өй­бө­лүн уонна кыр­дык­тыах сэмэтин, сүбэтин-а­ма­тын иһин сө­бү­лээ­би­пит. Светлана Алексеевна ми­игин үлэ­э да, ыа­ра­хан да кэм­нэр­бэр мэл­ды өйүүрэ. Ки­ни­ни Сиэстэрэм үлэтигэр эбэ­э­һи­нэ­стээх уонна би­ли­ил­лээх буо­ла­ры ир­ди­ирэ. Үлэ­бит ис-иһи­гэр ки­ир­эн, элбэ­эи быһаарара.

Мин кэ­би­ни­эккэ үлэ­лээн, күн­гэ хаста да­ба­ны ма­ты­рый­би­ли­ил­лээх быраастарга а­ға­ла­рым. Ла­бо­ра­то­рия са­ни­тар­ка­та Мотрена Яковлевна Чертовски­бы кытары ыкса дү­вө­гэлэспитим. Ки­ни хаһан да таах оло­р­бо­то, наар суу­ан-сотон тахсара, халааттары, хал­паактары өтүүктүүрэ, үлэтигэр олус бэрини­ил­лээ­э. Диспансер кэлэктиибэ олус ил­лээх-эйлээх этэ. Элбэхтик су­буотун­нук­тары тэрийэрбит, дыэ­бит таһын хомуйарбыт. Норуот дру­жинатыгар сыл­дьар­быт, дьуһуу­рустубалыырбыт, нус-хас оло­со суох дыэ кэргэт­тэ­ргэ сыл­дьар­быт. От кэм­и­гэр “Хатас” сопхуоска, оттон күһүн хомуур үлэтигэр ы­ыт­ал­лар. Былааммытын мэл­ды то­лор­ор­бут. Төһө да ыарахаттар баал­ларын иһин, ба­ры эй­лээх­тик, бэ­һи­лээ­ди­кк үлэ­ли­ир­бит, би­ир­гэ чэй­ди­ри­бит, хонууга э­би­эппитин бу­һа­рынарбыт.

ДЫЛҔАБАР МАХТАНАБЫН

Мин он­ко­ло­гия су­лу­у­спатын төрүттээччилэртэн би­ир­дэстэрэ, 1957-1970 сылларга дис­пансер кылаабынай бырааһынан үлэ­лээ­бит, Аҕа дойду Улуу сэри­итин кыттылааһа, 1941 сылтан бил­ин, би­һи­э­хэ убаастабыл­лаах сы­һы­на­нын, өй­бө­лүн уонна кыр­дык­тыах сэмэтин, сүбэтин-а­ма­тын иһин сө­бү­лээ­би­пит. Светлана Алексеевна ми­игин үлэ­э да, ыа­ра­хан да кэм­нэр­бэр мэл­ды өйүүрэ. Ки­ни­ни Сиэстэрэм үлэтигэр эбэ­э­һи­нэ­стээх уонна би­ли­ил­лээх буо­ла­ры ир­ди­ирэ. Үлэ­бит ис-иһи­гэр ки­ир­эн, элбэ­эи быһаарара.

Мин кэ­би­ни­эккэ үлэ­лээн, күн­гэ хаста да­ба­ны ма­ты­рый­би­ли­ил­лээх быраастарга а­ға­ла­рым. Ла­бо­ра­то­рия са­ни­тар­ка­та

киһинэн хаалбыт. Ки­ни наар истин мичээр­дээх кэпсэтэрэ, үтүө дууһа­лааһа, үрдүк культуу­ра­лаа­һа уонна ди­ринг би­ли­ил­лээ­э. Үгүс сыл­ла­ах үөрүйэ­э­ин би­ир и­дэл­ээх­тэр­ин кытары үөрэ-көтө үлэстэрэ. Вик­тор Григорьевич командиров­каа сырыттаһына, үрдүк кате­го­риялаах быраас, өрөспүүбүлүк­сэ цитология лабораториятын төрүт­тээчи, үлэтигэр олус эппиэтинэс­тээх, аһыйах саналаах, үрдүк кул­туу­ра­лаах Павел Степанович Ге­расимов солбуйара. Ки­ни ап­па­рааттары чэнчистик тутан үлэ­ли­ирэ, оттон мин сиэстэрэм үлэтин Вик­тор Григорьевич үөрэппитин курдук то­лор­орум.

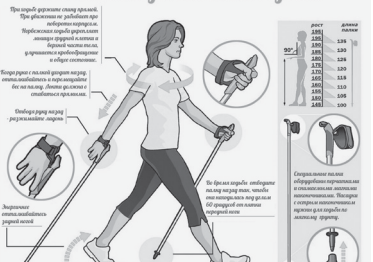
БИҢИГИТТЭН ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ САЛАЙААЧЧЫЛАРА ҮҮММУТТЭРЭ

1986-2004 сылларга диспансер кылаабынай бырааһынан Розалия Иванова үлэ­лээ­битэ. Ки­ни баар­тыйа тэри­л­тэтин сэ­ки­рэт­тээрэ уонна талааннаах тэрийээччи буолан, ба­ры­бы­тын түмэрэ. Мин үлэ­лээ­бит сылларым ки­ни диспансера са­лайар кэм­и­гэр ааспыттара. Би­ли­гин Розалия Ильиничнаны ди­ринг ыт­ык­та­бы­лы­нан ахтабын. Ки­ни Анна Алексеевна Домашенкина сэ­би­эдис­сэй­дээх хи­ми­о­те­ра­пия уонна Лю­дия Спиридоновна Ла­рионова сэ­би­эдис­сэй­дээх ги­не­ко­ло­гия курдук ик­ки са­ға от­де­ле­ни­е­ны арийбыта. Ити сылларга ги­не­ко­лог-хируруун СӨ үтүөлээх бырааһа, өрөспүүбүлүкэ ыстаа­ты таһынан кылаабынай он­ко­ло­га Лина Саввична Колесова үлэ­ли­ирэ. Сайаһас санаалаах, көрсүө-сэмэй, үрдүк культуу­ра­лаах ги­не­ко­лог-быраас Анна Григорьевна Любимованы ыа­ры­һахтар күн бүгү­н­гэ диэри үтүөнэн эрэ ахтал­лар.

Он­ко­ло­гия су­лу­у­спатыттан өрөспүүбүлүкэ бэртээхэй са­лай­ааччы­ла­ра тахсыбыт­тара. САС­СР до­ру­обу­йатын харыстабылын идэ­лээх сойууһун об­ко­мун бэрэссэ­дээтэл Евдокия Пантелеймоновна Иванова он­ко­ло­гия диспансе­ры­гар радиология отделе­ни­ет­тин сэ­би­эдис­сэй­инэн, Иван Иванович Местников диспансер кылаабынай бырааһынан, САС­СР до­ру­обу­йа­тын харыстабылын мин­и­сти­рин­эн үлэ­лээ­биттэрэ, Юрий Павлович Степанов хирурдаабыта, би­ли­гин — Аҕа дойду Улуу сэриитин уонна үлэ бэтэрээннэрин, ин­бэ­лиит­тэр до­ру­обу­йа­ларын чөлүгэр түһэрэр ки­ин дириэктэрэ, РФ үтүөлээх бырааһа, мэ­дис­си­ин­скэй наука дуоктара.

Кэлэктиип бэйэтин бырааста­рынан киэн туттар. Быраастарбыт ханна да үлэ­лээ­бит­ти­рин иһин, би­һи­ги ки­ни­лэ­ри “би­һи­ги дьоммут” диэн ааттыбыт.

Александра ФЕДОРОВА, доруобуйа харыстабылын бэтэрээнэ.

Сааскы ылаангы күн «саас кэллэ, айылҕаҕа таҕыс!” диэбиттии, угуйар үтүөкэннээх кэмэ үүннэ.

✦ **Елена ПОТОЦКАЯ**
terut@bk.ru

Элэинги сылларга киһи үксэ салгынгга тахсан дьаарбайар, хаалыктаах хаамар буолла. Билигин “сканди” диэн өйдөбүл “суотабай”, “батсаап” “инстаграм” курдук сайдылаах олохтут биир бэлиэтинэн буолла.

Мин хаалыктаах хаамыынан дьарыктанар дьонтон санааларын үлэстэллэригэр көрдөстүм.

КИНИНИ ХААР ДА, СИЛЛИЭ ДА ТОХТОППОТ

Ыраах Орто Халыма улууһун Эбээх нэһилиэгэр олорор **Ульяна Гуляева** тохсунньу тоһуттар тымныытын да аахсыбакка, сылы эргиччи “скандилыыр”.

— Ахсыс сылбын хаамабын. Сарсыарда сэттэ чааска тураат, сэрээкэлибин уонна хаама барабын. Сорох күн бириэмэбиттэн көрөн, иккитэ хаамабын. Биир эмэ күнү көтүттэхпинэ, туох эрэ тийибэт, итэ-эс курдук. Сороһоһун хаамарбын ордоробун. Биир чаас сибииһэй салгынгга сылдьан, айылҕаны кытта алтыһан кэлэрибиттэн наһаа дуоһуйабын. Хаамарым доруобуулар олус туһалаах. Сүрэх тымыра үчүгэй-дик үлэлиир, сүһүөх хамныыр, илии-атах ыарыыта сүтэр. Сааһырыт киһи хаамара бытаарар. Онон салгынгга сылдьар туһалааһын өйдөөн, сылы эргиччи “скандилыбын”. Миигин хаар да, ардах да, силлиэ да тохтоппот, — диэн санаатын үлэстэр Ульяна Гуляева.

СОТОРУТААҕЫТА 16 КМ ХААМАН КЭЛЛИЛЭР

Хангалас улууһун Булгунньахтааһын олохтооһо **Анна Федорова** 2011-2012 сыллартан бастаан утаа дьүөгэлэрин кытта хас сарсыарда айыы дыһа таһыгар хаама сылдьыбыттар.

Онтон сотору буолан баран, ахсааннара улам элбээн, бөлөх тэринэргэ санаммыттар. Биллэн турар, хаамар ыырдарын кэңэтэн испиттэр.

— Урукку сылларга биир дойдулаахпыт Гаврил Чепалов икки торуоскатын туһутунан, сайын алаастарынан эргийэн хааман кэлэр диэн истэр этим. Ол, билигин өйдөөтөххө, бастакы “сканди” эбит. Оччолорго хаалыктаах хаамыы үөдүйэ илигэ.

САТЫЫ ПИК ЧЕКИСТОВ ТИЙБИТТЭЭХ!

Екатерина Бястинова 2014 сыллаахтан саҕалаан айылҕаһа хаалыктаах хаамыытын саҕалаабыт. Суруналыыс биир да күн айылҕаһа тахсыбатаһына сатаммат.

— Биһиги Галия Дьячковская салайаччылаах «Суол» диэн бөлөхтөөхтүт. Өрөбүл айыы куорат мырааннарын барытын “барыбыт”. Ол курдук, араас саастаах дьон айылҕалыын алтыһа, кэпсэтэ, сэлэһэ өрөбүл айыы Табаҕа тумуһунан, куорат Хангалаһынан, Хатыҥ Үрэх, Көтөр фабрикатын мырааннарынан сатыы хаамабыт. Сороһор хаалыктаах, сороһор хаалыга да суох хаамыахпытын син. Киһи ол кэннигиттэн санааларын ырааһыраар, үчүгэйдикутуйар буолар, — диэн үөрэ-көтө кэлспир сэлэргэһээччим.

Кэбээйи Сизгэн Күөлүгэр тийиэн, Екатерина Бястинова дьүөгэлэрин кытта сатыы Пик Чекистов хайатыгар тийбиттээх! Ааспыт сыл сайыннагар 1500 м Томпо хайаларыгар тахса сылдьыбыт. Онон хаамыы туһатын билбит Екатерина Бястинова хаамыахтарын баһарар эрээри, ол санааларын араас төрүөтүнэн толорбот дьонно: “Кытаатын, баһа санааһытын олоххо киллэрин. Дойдубут ыраас салгынынан холкутук тыһыартан ордук туох да суох. Сотору аны хаар уулуоһа. Онон Сахабыт си­рин сааскы сибииһэй салгынын куоттарыман”, — диэн сүбэлير.

Хаалыктаах хаамыан баһарар дьон, күн сарсынгыттан таһырдыа ой­го­ро!

30 ХАЙДАХ ОЛОРОҢУН, НЭҢИЛИЭК?

Судаарыстыбаннай диэйтэл Максим Аммосов 125 сыллаах үбүлүөйүн, Хатырык нэһилиэгэ төрүттэммитэ 385 сылын бэлиэтээһингнэ бэлэмнэнии эрдэттэн саҕаланна.

Хатырык туристической комплексыгар “Тиэтэйбит” уонна “Тектар” киинэлэри устубуттара.

ХАТЫРЫКТАР ҮБҮЛҮӨЙДЭРГЭ ЭРДЭТТЭН БЭЛЭМНЭНЭЛЛЭР

Нам улууһун
Хатырык нэһилиэгин
олохтоохторо
кэлэр сылларга
улахан суолталаах
үбүлүөйдэргэ
бэлэмнэнэллэр.

✦ Елена ПОТОЦКАЯ
terut@bk.ru

Соторутааҕыта өрөспүүбүлүкэ хаһыаттарын, Саха араадыыйатын, электроннай таһаарыылар суруналыыстара Хатырыкка тийиэн, нэһилиэк ологон-дьаһабын кытта биллистибит.

ТӨЛӨННӨӨХ МАХСЫЫМ
ТҮӨЛБЭТИГЭР — УРАТЫ
БОЛҮОМТО

2022 сылга саха норуота киэн туттар кинитэ, биллиилээх судаарыстыбаннай диэйтэл Максим Аммосов төрөөбүтэ 125,

өрөспүүбүлүкэбитигэр Автономия олохтоммута 100, Хатырык нэһилиэгэ төрүттэммитэ 385 сылларын өрөспүүбүлүкэ таһымыгар бэлиэтииргэ аналлаах тэрийэр кэмितिэт састааба бигэргэммитэ. — Бастакы тэрээһин мунньаҕы Хатырык нэһилиэгэр Ил Дархан Айсен Николаев бэйэтэ тахсан ыйппыта. Бу муньах үбүлүөйдээх тэрээһини бэлэмнээһингнэ хамсааһын бизэрибтэ. Ил Дархан Айсен Николаев ол муньах-

ха: “Судаарыстыбаннай диэйтэл Максим Аммосов үбүлүөйүн бэлиэтээһингнэ анаммыт үлэ, бастатан өрөспүүбүлүкэ таһымыгар бэлиэтииргэ аналлаах тэрийэр кэмितिэт састааба бигэргэммитэ. — Бастакы тэрээһин мунньаҕы Хатырык нэһилиэгэр Ил Дархан Айсен Николаев бэйэтэ тахсан ыйппыта. Бу муньах үбүлүөйдээх тэрээһини бэлэмнээһингнэ хамсааһын бизэрибтэ. Ил Дархан Айсен Николаев ол муньах-

ыйбыта. Нэһилиэкпит социальнай эбийиэктэрэ эргээн, хаарбах туруктаахтарынан сибээстээн, улахан культурунай спортивнай киини тутуу былаанга хайаан да кириэктээх диэн бэлиэтээбит. Ил Дархан бу быһаарытын нэһилиэкпит дыоно-сэргэтэ бэркэ сэргии-үөрэ истибитэ. Онон саамай күүтэр улахан эбийиэктэрибит санаа хоту тутулан, олоххо киирэллэрин туһугар үлэлэнэбит. Ону таһынан, үбүлүөйдээх была-

анга баһаарынай депо тутуллуутун кэпсэтиһэ сылдыабыт. 75 миэстэлээх уһуйаан эмиз кириэктээх. Максим Аммосов кыһа Лена Аммосова аатын сүгэр кыбартаалбыт инженернэй хааччыллытыгар үлэлэнэбит, — диэн нэһилиэк баһылыга Юрий Дьяконов санаатын үллэстэр.

ТУРИЗМЫ САЙЫННАРЫЫ
— КЭСКИЛЛЭЭХ

Тыа сиригэр туризмы сайыннарыыга улахан болҕомто ууруллартын кэмигэр өйдөөн, хатырыктар 2006 сыллаахха Саха сиригэр баар остуруоктар макеттарынан сирдэтэн, туркомплекс тутуутун саҕалабыттар.

— Тутуу маһын Горнай улууһутан уонна Таастаах нэһилиэгитэн аҕалбыттара. Билигин 1632 сыллааҕы остуруоктар устуоруя кэрэһитэ буолан, Хатырык нэһилиэгэр туризмы сайыннарыыга “үлэлэнэллэр”. Ол курдук, “Үрдүк Иирэ” туристической комплекс остуруоктарыгар “Тиэтэйбит” уонна “Тектар” киинэлэри устубуттара. Дьон бу туркомплексы олус сэргээн эрэр, — диэн кэпсиир Максим Аммосов аатынан Судаарыстыбаннас мусойун научнай үлэһитэ Станислав Дьяконов. Хатырыкка былырыынньыттан саҕалаан, “Махсыым ыччаттара” кэмиэрчэскэйэ суох уопастыбаннай тэрилтэ олохтоох дьаһалта өйөбүлүнэн дьон сынньалангын тэрийэн ыытар. “Үрдүк Иирэ” туристической комплекс сылы эргиччи үлэлиир. Дьаһалта иһинэн үлэлиир турбаазаа уопастыбанныктар бары кыттыһан, көхтөөх үлэни тэрийэлэр. Туристической комплексы тэнэ, Максим Аммосов төрөөбүт алааһыгар мусойу-уһайба тутулууба. Бу туристары интэриэһиргэтэр эмиэ биир сүрүн эбийиэгинэн буолуоба.

Ити курдук, тыа сиригэр туризмы сайыннарыыга хатырыктар олохтоохтук ылыстылар.

КЭПСИЭХПИН БАҢАРАБЫН

31

Билигин урукку сопхуостары төнүөнэрбэтэх да иннигэр, кинилэр хайдах үлэлээбиттэрин-хамсаабыттарын ахтан-санаан ааһар наада.

Тыа сиригэр олорор эдэр дьон ааспыт сыллар үлэсэ уопуттарыттан элбэххэ үөрэнэ.

НЭҢИЛИЭКТЭР САЙДЫЛАРЫН ДЬҮӨРЭЛЭЭН ҮЛЭЛЭЭБИППИТ

Сопхуос дириэктэрэ отделениелар ыраах учаастактарын кытары сипэктэринэн быһа сибээскэ тахсан, үлэни-хамнаһы хонтуруолга тутура.

Сунтаар улууһугар “Ленин” холкуос базатыгар 1967 сыллаахха аҕыс отделениелаах “Тойбохой” сопхуос тэриллибитэ. 1972 сыллаахха Бүлүүчээн, Кириэстээх уонна Куокуну отделениелара туспа сопхуос буоланнар, “Тойбохой” сопхуос биэс отделениенан хаалбыта. Барыта 6200 ынах сүөһүлээх, ол иһиттэн 2 750 ыанар ынахтаах, 3 600 сылгылаах этэ итиннэ биэс нэһилиэгинэн биир тыһыынча киһини үлэнэн хааччыыара.

Бу сопхуоска мин 1983 сыл балаһан ыйыттан дириэктэринэн анаммытым. Ол иннинэ үс сыл паркомга сэкирээрдээбит буолан, хаһаайыстыбаны сайыннарыыга кэккэ толкундарбын олоххо киллэриигэ күн баҕалаабым. Инньэ гынан, киин аппарата уонна отделениелар исписэлиистэрин, бары үлэһиттэрин түмэн, олорор-үлэлиир усулуобуйаны тупсарар, илии үлэтин тизхиныкэнэн солбуйар, сүөһү аһылыгын туруктаах базатын тэрийэн, бородууксуйаны ылыыны үрдэтэр сыалы-соругу туруорулан үлэбитин саҕалаабыппыт.

СИРИ ОНОРУУ —
УТАЛЫТЫЛЛЫБАТ СОРУК

Ити сыллар угуттаах буоланар, ходуһа үксэ ууга быдыанан сытара, сүөһүлэр бадарааны, ууну кэһэ сылдан мэччийэллэрэ. Онон, сир оҥоһуутун төрдүттэн тупсарар сылтан Адам Алексеев начальнынньктаах лугомелиоративнай салаа тэриллибитэ. Бу салаа икки “Т-180”, икки “Т-130” бульдозердары, икки “К-700”, түөрт “Т-40”, элбэх “ДТ”, “МТЗ” тыраактардарынан сэбилэнэн, бырабыл-

та. Бастыҥ үлэлээх кэлэктииптэр кэккэлэрэ хангаабыта. Алланта отделениетын “Көсүөр” пиэрмэтэ (ыстаарсай ыанньыксыт Николай Саввинов) 1989 сыл түмүгүнэн биир ынахтан ортотунан 4 360 киилэ үүтү ыан, улуска чыпчаал көрдөрүүнү олохтообута. Тойбохой отделениетын сылгыһыттарын звенота (салайааччы Федот Егоров) кулун төрүөсүн 88,5 % ылары ситиспитэ.

СУОЛ — САЙДЫЫ ТӨРДӨ

Нэһилиэктэр истэринээҕи суол быстар мөлтөҕө, сайын сайылыктарга уонна учаастактарга эт көлөнөн эрэ сылдыһылара. Отделениеларга дириэксийэ сэбиэтин, баартыйа маҥнайгы сүһүөх кэммитэтин муньахтара ытылларыгар сопхуос “АН-2” семелүтү сакаастаан көтүтэрэ.

Ити кыһалбаны туоратар инниттэн, Мииринэйдээҕи суол тутуутун тэрилтэтин (началынньык Петр Галаев) кытары шептэһэн, үс сыл устата нэһилиэктэр икки ардыларыгар 4,6 көс усталаах гравий суол оҥоһуллубута. Бу үлэсэ сопхуос судаарыстыбаттан биир харачыны ылбатаҕа, мииринэйдэргэ көмөлөрүн иһин эт уонна сүөгэй биэрэрэ.

Суолу оҥорууга тырахтарыыстар Яков Семенов, Николай Еремеев, Аркадий Семенов, Василий Потапов, сопхуос исписэлиистэр Иван Сидоров, Евгений Саввинов үтүө суобастаахтык үлэлээбиттэрэ.

ТУТУУ ОЛОҢУ ХАМСАТАР

Отделениелар бөһүөлэктэрин социальнай эбийиэктэрин өрөмүөннээгин уонна тутуу сопхуос эбэһиннэһин курдуга. Онон сопхуос оҥорон таһаарар боро-

дууксуйатын бэйэсэ турар сыанатын суотугар хас отделение киин ахсын дегсад, оскуола, баанньык, буста дьизэлэрин, спортзаллары уо.д.а. туттута.

Бэдэрээтчиктэртэн akkaастанан, бырайыактаах бөдөн тутуулары сопхуос бэйэтин күүһүнэн тутар буолбута. Исписэлиистэргэ уонна пиэрмэ үлэһиттэригэр анаан сыллата уоннуу кыбартыыраны тутан үлэсэ киллэрэрэ. Нэһилиэннэ оттук маһы тизэригэр, пиломатэа тутуу маһын эрбэтэригэр чэпчэтиилээх өтөнү оҥороро. Ити курдук, күннээҕи үлэни-хамнаһы нэһилиэктэр социальнай сайдыыларын кытары дьүөрэлээн тэрийэрэ.

1988 сыл түмүгүнэн боро-дууксуйаны баттарыттан 4 176 тыһыынча солкуобайы барыһыран, үлэ көдьүүһүн үрдэтии 69 %-на тэннэспитэ. Сыл устата биир үлэһит ортотунан 5 563 солкуобайдаах бородууксуйаны оҥорон, үлэ оҥорумтуота лаппа үрдэтиллибитэ, үүт-эт оҥоһуутун бэйэсэ турар сыаната чэпчэтиллибитэ. Сопхуос Х1 бэтиликкэ көрдөрүүлэрин куоһаран, 340 тыһыынча солкуобайдаах эбии төлөбүрү ылан, Дьаархан, Упун Күөл, Алланта, Тойбохой бөһүөлэктэрин киин уулуссаларын оҥорбута, алта саастаах оҕолор үөрэнэллэригэр анаан оскуола дьизэлэрин кэнэппитэ.

СОЛБУГУ ҮҮННЭРИИ
ТИҢИГЭ

Оскуола оҕолорун сайынҥы сынньаланнарын көдьүүстээхтик тэрийиигэ хас отделение ахсын Үлэ-сынньалан лааһырдарын базалара оҥоһуллубута. Бу лааһырдардага оҕолор уопуттаах наставиктар салалталарынан сыллата 900-1000 туонна оту оттууллара. Үрдүкү кылаас кыргыттара сайыллыктарга ыанньыксыттары солбуйаллара.

Кыра саастарыттан тыа сириҥ үлэтин билсипит оҕолор оскуоланы бүтэрэн, отделениеларга сүрүн күөс буолаллара. Икки-үс сыл үтө суобастаахтык үлэлээн баран, салгыы үөрэнэ бараллара. Сорохтор

тыа хаһаайыстыбатын идэтин талан, сопхуос истипиэндыйэтинэн үөрэнэн, исписэлиис буолан кэлэлэрэ. Холобур, 1989 сыл күһүнүгэр сопхуоһу кытта дуогабардаһан, 14 ыччат үрдүк уонна анал орто үөрэх кыһаларыгар үөрэнэ кирибитэ, ити кэмгэ истипиэндыйэ ылар 34 устудьуон баара.

ҮЛЭ ТҮМҮГЭР ИНТЭРИЭНИ
ҮӨСКЭТИИ

Кэнники сылларга үлэ кэлэктииптэрэ хаһаайыстыбаннай ахсаанга киэрэннэр, “дохуот” уонна “ороскуот” диэни билбиттэрэ, бэйэлэрин сирдэригэр бэйэлэрэ хаһаайын буолалларын өйдөөбүттэрэ, салалтаны кытары аренда-нан бэдэрээт дуогабарын түһэрсэн үлэлиир буолбуттара. Үлэ түмүгэр интэриэс күүһүрбүтэ. (Ырыынакка кириригэ сопхуостары манньык ырычаабынан салгы үлэлэппит буоллар, судаарыстыба көмөтө тизхиныкэ уматыгар эрэ наада буолуо этэ).

Бары отделениелары түмэн, былааннаах сорудаы толорорго, үлэ көрдөрүүлэрин тупсарарга сүрүн исписэлиистэр, отдел салайааччылара А.С.Алексеев, кылабынай буһаалтар А.Е.Павлова, экэнэмиис М.А.Петров, агроном И.Н.Сидоров, зоотехниктар Н.Н.Федоров, С.С.Константинов, энэргизтик А.Жирков, инженерлар Н.В.Сидоров, И.Н.Уаров, П.Д.Николаев, Н.П.Ляшев, В.П.Илларионов, хаһаайыстыбаннай чаас салайааччыта С.С.Сылгытов уо.д.а. үтүө суобастаахтык үлэлээбиттэрин махта-на ахтабын.

Егор ДАВЫДОВ,
“Тойбохой” сопхуос 1983-1990
сылларга дириэктэрэ,
СӨ норуотун хаһаайыстыбатын
үтүөлээх үлэһитэ,
Сунтаар улууһун, Тойбохой,
Сунтаар нэһиликтэрин
бочуоттаах олохтооһо.

32 УСТУОРУЙА

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

Дьонно-сэргэҕэ ки-энтник биллибит мас, көмүс, тимир, хомус ууһа, тойуксут, ал-гысчыт, үнкүүһүт, Саха АССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ Иван Федорович Заха-ров-Кылыадыы Уус бу күннэргэ төрөөбүтэ 100 сыла буолар.

✦ Раиса СИБИРЯКОВА
sibrs63@mail.ru

13 СААҤЫТТАН ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Бүлүү улууһун Бөкчөҥөө нэһи-лизгэр 1920 сыллаахха кулун тутар 15 күнүгэр Сүдөдр Сахаарап дыэ кэргэнигэр төрөөбүт уолчааны Уйбаан динэ ааттаабыттара. Удьуор уустар оҕолоро буолан, баара эрэ 13 сааһыттан холкуоска тимир ууһунан үлэлээбитэ.

1939 сыллаахха көхтөөх хомсо-муол быһыытынан, хомсомуол орой-уоннаабы кэмтиэтигэр үлэҕэ ылыл-лыбыта. Салгыы Бүлүүгэҕи промар-тыалга мас ууһунан, 1941-1942 сыл-лардаахха Оҕо дьыэтигэр маһынан уһанарга үөрэтэр учууталынан, онтон Мастаах сельпוטугар атыыла-аччынан үлэлээбитэ.

1947 сыллаахтан уон абыс сыл устата олохтоох сэбиэксэ бэрэссэ-дээтэллээбит, уон түөрт сыл баар-тыа маннайгы сүһүөх тэрилтэтигэр сүкүрэтээрдээбитэ. Кыргыдай уонна Хабын нэһилиэкэтиригэр баартыйа тэрилтэлэрин тэрийбитэ. Кэргэнэ Анастасия Лазаревнаны кытары 15 оҕолумута.

Сэрии ыарахан сылларыгар, үлэһит илии тийибэт кэмигэр, баар-тыйа райкомун дыаһалынан, Бүлүү өрүс унуор сытар Мастаах түбэ-тин сэтгэ нэһилиизгэр тимир ууһу-нан ананан, холкуостар саас иһыыга, сайын окко, күһүн хомуурга туттар тизхиһникэлэрэ харгыһа суох үлэ-лиилэрин хааччылыбыта. Ити сыра-лаах үлэтэ сиздрээхтик сыанала-нан, Москвааабы Норуот хаһаай-ыстыбатын ситиһиилэрин быһапта-катыгар кыттар чыэскэ тиксидитэ, «1941-1945 сыллардаах Аҕа дойду Улуу сэриитигэр килбизинээх үлэ-тин иһин» мэтээлинен наҕараада-ламмыта. 1980 сыллаахха «Бүлүү куорат бочуоттаах олохтооҕо», 1989 сыллаахха Саха АССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ буолбута.

СААҤЫТТАН ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Анал үөрэхтээх исписэлиистэр Кылыадыы Ууһу хомуһу араас тимир булкааһыттан кутан оноруу тех-нологиятын уонна хомуһу киэргэ-тии ньыматын толору баһылаабыт маастарынан билиннэллэр. Ол кур-дук, кини хомустара тонунан уонна нотанан уларыта сыдьан охсорог аналлаах буоланнар, кэрэ тыастаах-тар, киһи дууһатыгар сайа киирэр дыикти алыптаах дорҕоонноохтор. Ону таһынан, Саха сириг кизн тут-тар дьоннорун мэтириэттэринэн, улууустар эмблемэлэринэн киэр-гэтиллэннэр, бэрт тупсакай уонна ураты көстүүлэхтэр.

Кылыадыы Уус охсубут икки тус-лаах хомуһунан биллиилээх хомус-чут Бүөтүр Оҕотойоп сөбүлээн оон-

Төрөппүт кыыһа Юлия Ивановна Солдатова этэринэн, Иван

Кылыадыы Уус хомуһу араас тимир булкааһыттан кутан оноруу технологиятын уонна хомуһу киэргэтии ньыматын толору баһылаабыт маастар.

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

Федорович бэйэтин сэттис көлүөнэ ууһунан аабынар эбит.

Кырдык, сахаҕа былыр былыр-гыттан удьуор уустар хас үйэ төрүт-тээхтэринэн аатыраллара. Иван Федорович уус удьуорун уус, ойуун уонна куоруткутаах кинээс Тойбохой Сүдөртэн саҕалыыр эбит. Тойбохой Сүдөртэн Сахаар Уус төрөөбүт. Дастатан эттэххэ, ити кэмтэн ыла Сахаарап динэ арааспаанньалам-мыттар быһыылаах. Сахаар Уус кэн-нигтэн Өндөрөй Уус, Өндөрөй Уус кэнниттэн Көстөкүүн Уус, Көстөкүүн Уус кэнниттэн Кылыадыы Испирдиэн (Уус) кэлбиттэр. Кылыадыы Испирдиэн утумун Сүдөдүр Уус, Настаа Уус, Өлөксөөндүрэ Уус сал-ҕабытттар.

Сүдөдүр Уус уолаттара Уйбааннаах Диомид төртүтэрин удьуордаан улахан уус буолбуттар, холкуостарга илии ыарахан үлэтин көлө күһүнүн солбуйарга сыра-лаһан үлэлээбиттэр, элбэх ыччаты идэлэригэр уһуйбуттар.

Уйбаан Уус бочуоттаах сын-ньалаҥга тахсыабыттан, ол эбэ-тэр 1970-с сыллартан, идэтиг-ин уһаммыт, энээтин аатын ылынан, Кылыадыы Уус динэ ааттам-мыт. Араас ювелирнай онгоһукта-ры, ытарҕатыттан саҕалаан значо-гар тийэ кылаадыһын онгору, са-кааһынан «Бүлүү куорат бочуоттаах олохтооҕо» мэтээллэри чочуйар эбит. Ордук сөбүлээн хомуһу оно-руунан, хомус тыаһын тупсарыынан дыарыкатаммыт. Норуот маастарын бочуоттаах аатын ылбыт.

ХОМУСКА СҮГҮРҮЙЭН

Анал үөрэхтээх исписэлиистэр Кылыадыы Ууһу хомуһу араас тимир булкааһыттан кутан оноруу тех-нологиятын уонна хомуһу киэргэ-тии ньыматын толору баһылаабыт маастарынан билиннэллэр. Ол кур-дук, кини хомустара тонунан уонна нотанан уларыта сыдьан охсорог аналлаах буоланнар, кэрэ тыастаах-тар, киһи дууһатыгар сайа киирэр дыикти алыптаах дорҕоонноохтор. Ону таһынан, Саха сириг кизн тут-тар дьоннорун мэтириэттэринэн, улууустар эмблемэлэринэн киэр-гэтиллэннэр, бэрт тупсакай уонна ураты көстүүлэхтэр.

Кылыадыы Уус охсубут икки тус-лаах хомуһунан биллиилээх хомус-чут Бүөтүр Оҕотойоп сөбүлээн оон-

Хаартыскаҕа: Саха АССР култууратын үтүөлээх үлэһитэ Иван Федорович Захаров-Кылыадыы Уус (1920-2005).

ньообута, Кэриэйэҕэ, Индияҕа, Арҕаа Европаҕа, Сэбиэскэй Сойуус араас куораттарыгар тийэ иһитиннэрбитэ. Кылыадыы Уус хомустара онуокайы, сээдэни таһаарыыга ордук табыл-лалларын бэлиэтээбитэ.

— Аҕам хомуһу ханна баҕарар илдэ сылдьан, дойду ахтылҕанын таһааран оонньуохха сөп диирэ, — динэ кэпсиир Юлия Ивановна. — Ону таһынан, хомус тыаһа киһи сылайбытын аһардарын, хомуһунан дыону эмтиэххэ да сөбүн этэрэ. Ити чачычтын дакастаан, быраас идэ-лээх доторо Матвей Афанасевич Алексеев кэргэнэ Елена Васильевнаны кытары хомуһу-нан эмтииринэн дыарыкатаммыттар. Эһээбит Сүдөдүр Уус хомуска бы-лыргылыы сыйыа тардан ооннуура үһү, аҕабыт эмиз бэркэ ооннуура, ону таһынан үчкүү тылын таһаар-ра, туйуара. Фольклор бэстибээлигэр өрөспүүбүлүкэҕэ биэс төгүл, улууска сэттэ төгүл лауреаттаабыта. Уонтан тахса хоһоону, «Кыһа алгыһа» уонна «Хомус алгыһа» динэ тойуктары айбыта. Захаровтар айар дыобур-дара бииргэ төрөөбүт бырааттары-гар эмиз бэриллэн, абаҕаларбыт Диомид Федорович уонна Виталий Федорович “Бүлүү мелодистара” кинигэҕэ үйэтитилииллэргэ, улахан убайыт Валентин Иванович эдэр сааһыттан баянист, ырыаһыт «Саха ырыатын антологиятыгар» киллэ-рилибитэ.

Кылыадыы Ууска уһуйулубут дьоннор үгүс ыччаты үөрөппиттэрэ. Ол курдук, Реворий Гаврильевич Чемчоев-Чөмчөө Уус, Петр Федотович Осипов-Төлөн Уус у.д.а. оскуолаҕа эбии үөрэхтээһин куру-һуоктарын салайбыттара. Кинилэр өрөспүүбүлүкэҕэ биэс төгүл, улууска сэттэ төгүл лауреаттаабыта. Уонтан тахса хоһоону, «Кыһа алгыһа» уонна «Хомус алгыһа» динэ тойуктары айбыта. Захаровтар айар дыобур-дара бииргэ төрөөбүт бырааттары-гар эмиз бэриллэн, абаҕаларбыт Диомид Федорович уонна Виталий Федорович “Бүлүү мелодистара” кинигэҕэ үйэтитилииллэргэ, улахан убайыт Валентин Иванович эдэр сааһыттан баянист, ырыаһыт «Саха ырыатын антологиятыгар» киллэ-рилибитэ.

“САХААРАП ОСКУЛАТЫТТАН” ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ ТАҤЫМЫГАР

Талаан сэнээриллэр уонна тарҕанар буоллаһына, ордук ха-йдар. Иван Федорович 1985 сыллаах-

Кини хомустара кэрэ тыастаахтар, киһи дууһатыгар сайа киирэр дыикти алыптаах дорҕоонноохтор.

✦ ТУРУОРСА

БОЛҔОМТОНУ, КЫҤАМНЫЫНЫ ЭРЭЙЭР

Соторутааҕыта РФ үтүөлээх тириэньэрэ И.Н.Сивцев биллэр тустууктарбыт ситиһиилэригэр, олохторугар, дьылҕаларыгар анаммыт улахан ыстатыйатын хаһыакка аахтым.

Иван Николаевич – мындыр киһи, кини ааттаан-суоллаан, диринник ырытан, түмүктээн, чопчу этиилэрдээх бэртээхэй ыстатыйата сэнээринини, дьүүлэһини-ни ыларыгар саарбахтаабаппын, олорго олобуран тустаахтар дьохуннаах дыаһал-лары олохло киллэрэллэрин эрээн күүтэ-бин.

Биллиилээх тириэньэр ыстатыйатын ситэрэн, биир чопчу холобурга санаабын суурайга быһаарынным.

ССРС, Арасыййа, Уһук Илин уонна Сибиир, Саха сириг чөмпүүүөнэ,Норуоттар икки ардыларынааҕы кылаастаах успуорт маастара, Саха АССР уонна РСФСР үтүөлээх тириэньэрэ, өрөспүүбүлүкэ сүүмэрдэм-мит хамаандатын ыстаарсай тириэньэрэ, уһулуччулаах тустуук, улахан тириэньэр Николай Петрович Неустроев аата-суола, тустууга сүдү ситиһиилэрэ, үтүөтэ-өнгөтө отой да болҕомтоҕо ылыллыбат буоллупар, умнууга хааллылар, кырдыа барыт тустуук олоҕор кыһамны туһунан этэ да барыл-лыбат.

Хаһан эрэ Николай Неустроев хаба-

раан кимэн кииритин, чабылхай тустуу-тунан, уһулуччулаах ситиһиилэринэн, мааны сэбэрэтинэн, быһыытынан-таһаа-тынан барыбыт кизн туттар, батыһа сыл-дьан көрөр бөҕөспүт этэ буоллаҕа, тир-иэньэр быһыытынан эмиз тахсыылаахтык үлэлээбитэ.

Кини успуорка ураты баай олозуттан биир эрэ түгэни ааҕааччыларга санатабын. 1971 сыллаахха Москваҕа ыытыллыбыт ССРС чөмпүйээнэтигэр Николай Неустроев кыһыл көмүс мэтээли ылбыта. Бу кылгас биир этии саха тустуутун сайдытыгар олус элбэҕи кэпсиир.

Тыйыс усулуобуйалаах Саха сиригэр олоорор, бэлэмнэммит бөҕөс саамай чулуу-лар тустар 68 киилэ ыйааһыннарыгар Сойуус, аан дойду таһымыгар эпизиттиир тустуугу өрөспүүбүлүкэҕэ бэлэмниир кыах баарын бастагынан көрдөрбүтэ.

Николай Неустроев күөгэйэр күнүгэр сыдьан Сойуус бары чулуу тустууктарын кытта тустубута, кыайбыта. Олор ортолору-

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

А.С.Сивцев

1991 сыллаахха «Туйаарыма Куо» куонкуруска 12 кыыс кыттыбыта.

Дьокуускайга Саха сириҥ Кэрэ куоларын куонкурустара 29 төгүлүн ытыллыбыт.

1991 сыллаабы «Туйаарыма Куо» кыайыылаабы Ирина Федорова «Сахаэтнофитнес» устуудьуйата 50 нэһилиэккэ үлэлиир.

1991 сыллаахха Кэрэ куолары сүүмэрдиир түһүмэххэ 500 тургутар ыйытык бэриллибитэ.

90-С СЫЛЛАР КЭРЭ К УОЛАРА — БИЛИГИН

КОНКУРС КЫТТААЧЧЫЛАРА	
Алексеева Мария	Уус-Алдан. СГУ. ФФ. IV к. Кэргэннээх. Иистэнэр, астырын себулуур.
Габышева Ирина	Дьоккуускай к. СГУ. ОТФ. I к. Дьарыга: муода, театр, видео.
Гаврильева Мария	Амма. Национальнай библиотэка. Дьарыга: иистэнэр, байар, гитарыа оонньуу, аабар. Амматаабы "Туйаарыма Куо-90"
Дмитриева Елена	Покровскай. СПУ-1. IV к. Кэргэннээх, I ололоох. Дьарыга: байар, иистэнэр, ункуулуур.
Иванова Анастасия	Уэһэ Булуу. Учутал. Дьарыга: байар, аабар, "Мода театрыгар кыттар.
Лукина Алина	Уус-Алдан. Инженер Кэргэннээх, I ололоох. Дьарыга: байар, иистэнэр.
Менякова Марианна	Булуу. СГУ. МФ. I к. Дьарыга: спорт, ункуу.
Неустроева Айна	Уус-Алдан. "Чолбон" ыччат кинигин инструктора. Дьарыга: спорт, ункуу, байар.
Попова Татьяна	Уус-Алдан. СГУ. СС. I к. Дьарыга: музыка, байар, иистэнэр.
Федорова Ирина	Чурапчы. ОУР регистрирала. Дьарыга: ункуу, ийна. Чуриччытаабы конкурс биер кыайыылаабы.
Федотова Мария	Дьоккуускай к. Медучилище. Дьарыга: иистэнэр, байар, ылыыр.
Христофорова Елена	Мэҥэ-Хаҥалас. Биология институтун лаборант. Кэргэннээх, 2 ололоох. Дьарыга: иистэнэр, байар, оһуордуур, ункуу, театры себулуур.

Дьоккуускай к. 1991 сыл. Муус устар ый 27 күнэ.

90-с сыллар саналарыгар Кэрэ куолар куонкурустара Саха сиригэр аан бастакытын ытыллар буолбута. Уһун көнө унуохтаах, хара суһуохтаах кэрэ кыргыттар оччотооһу хаһыаттар, сурунааллар сирэйдэрин кизгэппиттэрэ. Ирина Федорова, Мария Гаврильева, Марианна Андреева оччотооһу «Туйаарыма Куо» диэн бүтүн өрөспүүбүлүкэтээҥи куонкуруска кэрэ кыргыттартан сүүмэрдэнэн кыайыылаабынан тахсыбыт Кэрэ куолар билигин төһө ситиһиилээхтэрий, кинилэр тугунан дьарыктаналларый?

✦ **Ульяна ЗАХАРОВА**
mulenuz82@mail.ru

Ирина Федорова, 1991 сыллаахха бастакы өрөспүүбүлүкэтээҥи «Туйаарыма Куо» куонку-

руска кыттан кыайбыта. Билигин кэрэ аҥаардары услуорка уһуйар «Сахаэтнофитнес» диэн устуудьуйалаах, ону сэргэ, «Азбука успеха» диэн оҕо ис кыабын сайыннарар, олоххо тирээгин буларыгар көмөлөһөр кииннээх:

— 18 саастаахпар, Чурапчы улуунун Одьулуун орто оскуолатын бүтэрээт даҕаны, бу куонкуруска кыттыбытым. Куонкуруска кыай-быппар, дыбака курдук бастына, илин кэбинэр, сабынньах уонна Аляскаҕа Фэрбенкс куоракка сынньанар путевка бэлэхтээбиттэрэ. Куонкуруска кыттан баран олоххо көрүүм уларыйбыта. Кэрэ эйгэтигэр дьулуһуум, тугу эрэ туһалаабы дьонго оноргоох баһам күүһүрбүтэ. Онон манньык куонкурустар син биер киниэхэ дьайар күүстэрэ улахан эбит.

Кэлин ХИФУ-га культуролог-ияҕа социокulturурунай бырайыак онорор идэтин баһылаабытым. Билигин бэйэм ааптарыскай бырайыактарбынан үлэли сылдыбын. Өссө биер саҥа «Аламай күн» диэн бырайыакпын сахам дьонугар утары уунабын. Манна турук алгыстара диэн бааллар. Былырын сайын ырыа матыбын булан, онтубун кырыымпааһа түһэртэбитим. Ол алгыстары ырыа онорбутум. Дьон алгыһы ылан аабыра уустук. Оттон ырыа киниэхэ дьайыыта күүстээх. Кини ис туругун истэригэр, алгыс ырыалар киниэхэ ингизтээхтэр. Үрүң тыһыны онорон таһаарар энэргийэ буолуохтаах. Бу бырайыак кини ис туругун көрүнэригэр, алгыс ылынарыгар, илгэлээх олохтоох буоларыгар олук ууар соруктаах. Саха күнэ диэн саһархай өгнөөх күн ойуута оҕо доруобуйата тупсарыгар, оҕо үөрэбэр ситиһиилээх буоларыгар көмөлөһөр. Бу ойууну оскуолалар, ыал алаһа дьылэригэр аһаан сакаастыыллар.

Оттон «Сахаэтнофитнес» 50 нэһилигинэн үлэли турар. Этнофитнеси улуустарга тарбаттар, үөрэтэр дьон миэхэ кэлэн үөрэммиттэрэ. Ол ылбыт билиилэрин бар

дьонго тарбаталлар. Уопсайынан, бырайыактарым бэйэ-бэйэлэрин кытта ыкса ситимнээхтэр. Кини бэйэтин ис туругар чугас буоллабына, өбүгэлэрбитин кытта ситиммитин илдэ сылдыабыт.

Мария Гаврильева, 1991 сыллаахха «Туйаарыма Куо» куонкуруска кыттыбыта, билигин Дьоккуускайдаабы албакааттар кэлиэгийэлэригэр юриһынан үлэлиир:

— Мин Амма улууттан төрүттээхпин. 1991 сыллаахха «Туйаарыма Куо» куонкурус буолбута. Оччолорго мин саҥа үөрэххэ туттарсаары бэлэмнэнии кууруһугар СГУ-га үөрэнэрим, ону таһынан, Национальнай бибилиэтиэкэҕэ үлэлирим. Куонкуруска кыттар хорсун санааны миэхэ Валентина Павлова, Валентина Самсонова, Надежда Ханды киллэрибиттэрэ. Аныгы куонкурустартан уратыта диэн — кыыс оҕо кутун-сүрүн, ис эйгэтин көрдөрөр, өй-санаа өттүнэн тургутар өрүттээх этэ. Куонкуруска кыттан, дьону кытта сыһан олохтуурга, тутта-хапта сылдыарга үөрэммитим. Дьон иннигэр толлубакка санарар, санаабын этэр буолбутум. Үөрэхпин бүтэрэн, юрист идэтин баһылаан, дьыэ кэргэн тэриммитим.

Билигин 1920 сыллаахха тэриллибит Дьоккуускайдаабы албакааттар кэлиэгийэлэригэр үлэлибин. Икки уол оҕолоохпун. Улахан уолум Дима Москва куоракка үлэлиир, кыра уолум Дьулу 6-с кылаас-

ка үөрэнэр. Баскетболунан, уруһуйунан үлүһүйэн туран дьарыктанар.

Марианна Андреева (Менякова), 1991 сыллаахха куонкуруска кыттыбыта, билигин «Орто Дойду» комплекс дириэктэрэ, Дьоккуускай куорат Дууматын дьоккутаата:

— Мин Дьоккуускай куоракка төрөөбүт-үөскээбит эрэрибин, Үөһээ Бүлүү физика-математика оскуолатыгар интэринээккэ олорон үс сыл үөрэнэн, оскуоланы онно бүтэрбитим. Айсен Сергеевич Николаев оччолорго оскуолабытыгар хомсомул тэрилтэтин сэкиртээрэ этэ, кини оскуоланы бүтэрэн барбытын кэннэ салгыы мин үлэли хаалбытым. Оскуоланы бүтэрэн баран математическай факультетка туттарсан кирибитим. Бу үөрэнэ сырыттаппына, «Туйаарыма Куо» куонкурус буолар үһү диэн ийитинэрбиттэрэ. Мин бэйэбин тургутан көрөргө санаммытым. Оччолорго культуура управлениетын үлэһитэ Изабелла Николаева бу куонкурус кураатарынан анаммыта. Куонкурус иннинэ кастини аһан сүүмэрдэммит кыттааччы кыргыттарга, биһиэхэ, куоракка ытыллар тэрээһиннэргэ барытыгар көхтөн баһылаан, дьыэ кэргэн тэриммитим.

Билигин 1920 сыллаахха тэриллибит Дьоккуускайдаабы албакааттар кэлиэгийэлэригэр үлэлибин. Икки уол оҕолоохпун. Улахан уолум Дима Москва куоракка үлэлиир, кыра уолум Дьулу 6-с кылаас-

Мин кыыс эрдэбинээһи араспаанньам Менякова диэн этэ. Куонкуруска араас былаачыйа, танас-сап тиктэн бэлэмнэниэхтээх этибит. Оччолорго м а 5 а ы ы н н а р г а билигин курдук танас-сап дэлэй буолбатах этэ. Мин танаспын барытын ийэм тигэн, кизгэтэн биэрбитэ. Кыргыттары сүүмэрдиир кастинга элбэх кыттааччы кэлбитэ. Оччо элбэх кыстан сүүмэрдээһини аһан куонкуруска кыттар буолбутум улахан үөрүү этэ. Урукку куонкурус билигингитан уратыта диэн — кини тас эрэ көрүнүт, б ы ы ы т ы н - т а Һ а а - тын эрэ сыаналааһын буолбатах этэ. Билигингитан тартыахпытана, дьыэ, дойдубут, дьоммут туһугар улахан дьыаланы онордубут дии санаахпыт этэ.

туругу этэ. Аҥаардас сүүмэрдээһин түһүмэтин ааһарбытыгар 500 тургутук ыйытыны ааспыппыт сүрдээх этэ. Куонкурус кэннитан олобум уларыйбытын бу диэн өйдөөбөппүн. Мин оҕо эрдэһиптөөхтүк кыттаахпыт туһунан илии баттатан дуогабар түһэрибиттэрэ. Ол докумуоннары барытын анал паапкаҕа уура сылдыабын. Билигин санааттахха, ити мин аан бастакы дуогабар түһэрсим эбит.

Мин кыыс эрдэбинээһи араспаанньам Менякова диэн этэ. Куонкуруска араас былаачыйа, танас-сап тиктэн бэлэмнэниэхтээх этибит. Оччолорго м а 5 а ы ы н н а р г а билигин курдук танас-сап дэлэй буолбатах этэ. Мин танаспын барытын ийэм тигэн, кизгэтэн биэрбитэ. Кыргыттары сүүмэрдиир кастинга элбэх кыттааччы кэлбитэ. Оччо элбэх кыстан сүүмэрдээһини аһан куонкуруска кыттар буолбутум улахан үөрүү этэ. Урукку куонкурус билигингитан уратыта диэн — кини тас эрэ көрүнүт, б ы ы ы т ы н - т а Һ а а - тын эрэ сыаналааһын буолбатах этэ. Билигингитан тартыахпытана, дьыэ, дойдубут, дьоммут туһугар улахан дьыаланы онордубут дии санаахпыт этэ.

Петр Николаевич, чахчы кини кэргэннээхпин диэн эрэнэр, ытыктыыр кинитэ. Мин санаабар, дыахтар дьоло оҕолоругар уонна дьыэ кэргэнигэр эрэ буолбатах. Дьахтар ийэ, кэргэн эрэ быһыытынан буолбакка, үлэтигэр-хамнаһыгар ситиһиилээх буолуута улахан оруоллаах дии санаыбын.

Мин хаһан даҕаны кыра оҕо хаайтаран олобботоҕум, онуоха төрөппүттэрбэр махтанабын. Ону сэргэ, бинсинэстээх кини оҕолору оскуолаҕа илдэригэр-а 5 а л а р ы г а р, куруһуоктарга сырыттыннарыгар, аһылык бэлэмнээһинигэр, дьыэ-уот хомуйарыгар бириэмэтин сүтэрээр баар суол. Сылыйыт ийэтэ дьоллоох дьахтар, үчүтү этэ. Аҥаардас сүүмэрдээһин түһүмэтин ааһарбытыгар 500 тургутук ыйытыны ааспыппыт сүрдээх этэ. Куонкурус кэннитан олобум уларыйбытын бу диэн өйдөөбөппүн. Мин оҕо эрдэһиптөөхтүк кыттаахпыт туһунан илии баттатан дуогабар түһэрибиттэрэ. Ол докумуоннары барытын анал паапкаҕа уура сылдыабын. Билигин санааттахха, ити мин аан бастакы дуогабар түһэрсим эбит.

Олох эдэр сааспар, маннайгы кууруһу бүтэрэн баран ыал буолбутум. Ол эрэри сүл кэринэ олорон баран араахсыбыппыт. Үөрэхпин бүтэрэн баран «Саханефтегазсыт» тэрилтэҕэ үлэҕэ кирибитим. Оччолорго бу тэрилтэ АЛРОСА кэннитан иккис бастыҥ хампаанньа этэ. Онон бу тэрилтэҕэ эдэркээн кыыс үлэҕэ киририм улахан ситиһии этэ. 27 сааспар туспа бэйэм тэрилтэбин арынар туһунан быһаарыны ылыммытым уонна үлэбитин уурайбытым. Бу быһаарыныым иһин аҕам хомойон миигин кытта алта ый устата кэпсэлпэтэһин өйдүүбүн. Билигин санаан көрдөххө, чахчы, төрөппүт кини, оччолорго оҕото итинник үчүгэй тэрилтэттэн уурайан, бэйэ дьыалатын арынара уустук диэтээ. Тэрилтэбит сүрүн сорууга — хампаанньалары монкуруттааһынтан быһааһын этэ. Бу тэрилтэбит аҕабыр туран, ситиһиилээхтик үлэлээбитэ. Бэйэ тэрилтэтин тэрини миэхэ эрли үөскэппитэ.

Бу үлэлиир сылларбар олобум аргыһын, оҕолорум аҕаларын Петр Андреевы көрсөн ыал буолбуппун.

Хаартыскалар дьоруойдар тус архыыптарынан туһанылыннылар.

42 ААН ДОЙДУНУ АНААРАН

✦ УП-ХАРЧЫ ЫРЫЫНАГА

СОЛКУОБАЙ АЛЛАРАА КУРУЛААТА

Бу күннэргэ дуоллар кууруна үүнэ-тэһинэ суох үрдээн, уп-харчы ырыынагар балаһыанньа кытаатта.

Ол курдук, Аан дойду дьахталларын бырааһынньы-гын кэннэ, бэнидиэнниккэ, Форекска дуоллар кууруна 75 солкуобайы кунһара сырытта. Оттон евро олох даһаны 85 солкуобайы үктээтэ.

Валюта кууруһун уларыыыта кулун тутар 6 күнүгэр Вена куоракка ОПЕК дойдудулар (һыэбэи экспорка таһаа-рар дойдулар түмсүүлэрэ) тыл тылга киирсибэтэхтэриттэн сылтаан, һыэп аан дойдутаабы сыаната соһуччу түспүтүн кытары сибээстиилэр.

https://images.09/03/2020/6e6f39f949c69489fc

✦ ДЬАН

КОРОНАВИРУС 100 ДОЙДУГА ТАРҢАННА

https://www.184056/2020-03-09/koronavirus-profil-k-v-sto-stran-mira

ТАСС аабыныстыба иһитиннэрэринэн, коронави 100 дойдуга тарҕамыт.

Кулун тутар 9 күнүнээби туругунан, Арасыйыаҕа өссө үс киһи бу удаһыннаах ыарыыга ыалдьыбыта библибит. Бу дыон соторутаабыта Италияҕа сылды-быттар. Билинги туругунан Арасыйыаҕа уопсайа 20 киһи коронавируһунан ыалдьан учуокка ылылына.

Оттон аан дойду үрдүнэн сыстыганнаах ыарыыга 109 тыһыынча киһи сутуллан, 3,8 тыһыынча киһи суо-рума суолламмыт. 62 тыһыынча киһи үтүөрбүт.

Бу ыарыыттан киһи өлүүтүнэн бастакы миэстэҕэ Италия сылдыар. Манна ыалдьыбыт дыонтон хас 20-с ыарыһах өлбүт. Иранҕа, Кытайга уонна Согуруу Кэрийэҕэ балаһыанньа кытаанах.

✦ АФГАНИСТАН

ИНАУГУРАЦИЯ КЭМИГЭР АРАКЫАТА ТҮСТЭ

https://www.984977/2020-03-09/ave-rakey-upai-k-habile-vo-venie-inauguratsii-prezidenta-afganista

Афганистан бэрэсидьиэнэ Ашрафа Гани дуоһунаһыгар кириитин үөрүүлээх сизрин-туомун кэмигэр Кабул киини-гэр икки аракыата суулан, олохтоохто-ру соһутта.

РИА Новости суруйарынан, биир аракыата паарка таһыгар, иккиһэ "Serena" отель аттыгар түспүт. Икки киһи эчэйии-ни ылбыт.

Саахал тахсыбытын да үрдүнэн, бэ-рэсидьиэн дуоһунаһыгар кириитин сиз-рин-туомун ыыппыттар.

✦ УКРАИНА

ЗЕЛЕНСКЭЙИ АСТААПКАҢА ЫЫТЫАХТАРЫН БАҢАРАЛЛАР

https://news.2020/03/10/zel/

Днепропетровскай уобалас 500 олохтооҕо Украина бэ-рэсидьиэ Владимир Зеленскэий утаран, астаапкаҕа бара-рын туруорсар.

ТАСС иһитиннэрэринэн, Украина лидерин утаран, биир дойдулаахтара уобаластаабы дьаһалта иннигэр миитингэ тахсыбыттар.

Туһааннаах уобалас олохтоохторо Украина саҥа пре-мьер-министирэ Денис Шмыгаль Крымга ууну ыытыыны сөргүтэр туһунан этиигин сөбүлээбэтэхтэр.

Санатан эттэххэ, Владимир Зеленскэй Днепропетровскай уобалас Кривой Рог куоратыгар төрөөбүт. Киин быыбар-дыыр хамыһыһа чахчыларынан, 2019 сыллаахха ытыл-лыбыт быыбарга Днепропетровскай уобалас олохтоохторун 87,25 бырыһыана киниэхэ куолаһын биэрбит.

news.tut.by/world/675424.html

✦ ТАС СЫҤЫАН

ГЕРМАНИЯҢА ЛЕНИН ӨЙДӨБҮННҮГЭ БААР БУОЛУОҢА

Икки мистэрэ үрдүк-тээх 1930-с сыллардаахха оҥоһуллубут Ленин статуята Германияҕа баар буолуоҕа.

Euronews суруйарынан, өйдөбүннүгү Гельзенкирхен куоракка, марксистскай-ле-нинскай баартыаа офийын таһыгар туруоруохтара.

Марксистар өйдөбүн-нүк туруорар туһунан өссө олунньуга эппиттэрэ. Ол ғынан баран, олохтоох была-астар угарбыттар. Оттон суут быһаарыыта марксистар туттарыгар буолла.

✦ АХШ

“АЧЧЫГЫЙ” ДОНАЛЬД ТРАМП АХШ БЭРЭСИДЬИЭНИГЭР ТУРУО СУОҢА

https://www.984486/2020-03-09/syn-tampa-officials-to-victoria-nc-post-president-v-2024-gold

Дональд Трамп уола, 42 саас-таах Дональд Трамп Америка Холбоһуктаах Штаттарыгар 2024 сылга буолуохтаах бэрэсидьиэн быыбарыгар кытартан akkaaстан-на.

Бу туһунан киһи Axios портал-га эттэ. Ол курдук, 2020 сылга буо-луохтаах быыбарга аҕата иккис болдьоҕор талылларыгар бары күүһүн ууруоҕа.

SurveyMonkey портал 2024 сылга ыытыллыахтаах быыбар туһунан 1 854 быыбардааччы-га ыыппыт ыйытыгын түмүгүнэн, быырдааччылар 40% вице-бэрэси-дьиэн Майкл Пенскэ куоластарын биэриэхтэрин туһунан эппиттэр. Оттон Дональд Трампка (Аччыгый) 29%-ра куоластаабыт.

✦ КЫТАЙ

БЫРААСТАР 100 СААСТААХ ЫАРЫНАҢЫ ЭМТЭЭТИЛЭР

twitter.com/ChinaDaily/status/123629868019549442/photo/1

Кытай Хубэй провинциятыгар COVID-19 сыстыганнаах ыарыынан ыалдьыбыт 100 саастаах кырдыаһаһы эмтээтилэр.

Ытык кырдыаҕас олунньу 24 күнүгэр балыһаҕа киирбит. Эмчиттэр сыстыганнаах ыарыы утары анал эмтэрин таһынан, үгэскэ кубулуйбут Кытай мэдиссиинэтинэн эмтээбиттэр уонна хаанын плазматын ула-рыппыттар.

БАЛАҤАНЫ АНИВЕРА АКИМОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ.

УЛУУС ОЛОҢО 43

УСУЙААНА

УЙААНДЬЫГА ЫНАХ ИИТИЭХТЭРЭ

Усуйаана Уйаандыы эбээн национальной нэһилигэр баһылык А.З.Лебедев соторутаабыта икки кэтэх ыалга сүөһү ылан биэрдэ.

Биир ыалга ынахтаах ньирэй буоллабына, иккис ыалга – 3 сылгыны. Бу баара-суоҕа 20-чэ сылгылаах, ынах сүөһүтэ суох нэһилиэккэ улахан көмө социаль-най көмүскэл хайсыхатынан оҥоһулунна. Былырын нэһилиэккэ табаһыттар общиналарын тэрийбиттэрэ, аны общинаҕа таба атыылаһаары баһылык сүүрэр-көтөр. Културунай сайдыыттан эмиэ туора турбаттар. Этно-киин тутуутун бүтэрээри сылдыаллар.

Нэһиликтэн сэрии толоонугар сураҕа суох сүппүт буйун Егор Лебедевкэ анаан өйдөбүннүк туруоруох-тара. Тыыл бэтэрээнэ Федора Голиковаҕа дьыэ тута сыл-дьаллар. Бу үлэлэргэ “Янзолото” тэрилтэ (Иван Ребров) күүс-көмө буолар.

БУЛУҢ

“КАРАОКЕ-БАТТЛ” БУОЛЛА

Арктика кытылыгар сытар Тиксиингэ “Караоке-баттл: 2020” куонкурс ыытылына. Бу тэрээһин “Айхал” кул-туура киинигэр буолла. Кыттааччылары Булуҥ оройуо-нун баһылыга Игорь Кудряшов уонна Тиксии бөһүөлэ-гин баһылыгын солбуйааччы Агафья Попова эһэрдэлээ-тилэр.

Күрэхтэһиигэ биэс хамаанда кытынна. Ол курдук, “Айс” (2 №-дээх оскуола педкэлэктиибэ), “Огонь” (сэбилэ-ниилээх күүстэр, баһаарынай чаас үлэһиттэрэ), “Армейцы” (байыаннай чаас), “Триумф” (байыаннай чаас), Тиксии оскуолатын үөрэнээччилэрин “Патриоты” хамаандалара.

Куонкурс түөрт түһүмэтинэн ыытыллыбытын көрөөччүлэр олус сэргээтилэр. Квартетынан толоруу, физкульт-мунуутэ эгин сонунук көһүннүлэр. Түмүккэ, “Триумф” хамаанда кыйылылаабынан табыста.

МУОМА

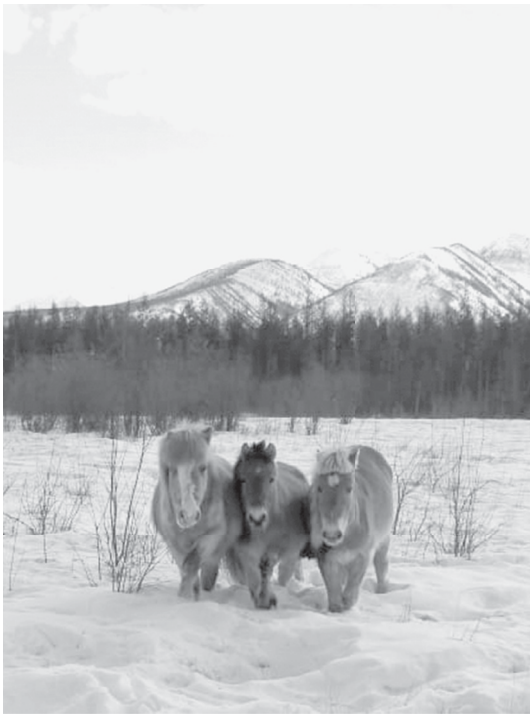
ТӨБҮЛЭХТЭР ДЕСАНЫ КЭТЭНЭЛЛЭР

Муома Төбүлэх национальной нэһилигэр (баһылык Г.П.Соркомов) кыстык этэнгэ баран иһэр. Быйылгы кыстыкка 193 сылгыны, 55 ынах сүөһүнү этэнгэ туоратар баҕалаахтар.

Билинги туругунан, уонча ынах төрөөтө. Бу ааспыт сайын ойуур баһаардара турбуттарын да үрдүнэн, 170 туонна оту бэлэмнээбит-тэрэ. Онон сыл тахсыахпыт диэн суоттаналлар.

Быйыл, хата, бөрө суола-иһиэ библибэт диэн сылгы баазаларыт-тан иһитиннэрэллэр. Ол оннугар ыам ыйыгар тыатаабы арбахтан табыстабына, сылгыларга кутталы үөскэтиэн сөп.

Тыа хаһаайыстыбатын сонуннарын тэнэ, Чуумпу кытыл сэлиэн-һыэтигэр Кыайыы 75 сылыгар бэлэмнэни улахан суолталаах. Бу сотору Буор Сыһыыттан кинилэргэ десант кэлэн, тэрээһин, күрэх-тэһии ыытыллыаҕа. Биллэрин курдук, улуустан сэриигэ 4 киһи ыны-рыллыбытыттан, үһэ бу Төбүлэхтэн барбыт эбит. Онон Кыайыы 75 сылын үрдүк тэрээһиннээхтик көрсөргө бэлэмнэнэллэр. Итилэртэн биир буйун сэрии кэнниттэн кэлэн Буор сыһыыга олохсуйбт. Ол иһин, буор сыһылар “Кыйыы десанын” онгорорго туруммуттар. Онон Төбүлэх уонна Буор сыһыы икки ардыгар хардарыта сибээс олохтонуоҕа.

ЭДЫГЭЭН

ХАПСАҢАЙГА — КЫСТАТЫАМНАР

Эдыгээн сэлиэнньэтигэр “Нэһиликтэр күннэрэ –2020” орой-уоннаабы үһүс бэстибээл буолан ааста. Сэлиэнньэлэр уонна Эдыгээн нэһилиэгин хамаандалара спортивной-културунай тэрээһиннэргэ күөн көрүстүлэр.

Улуус түөрт нэһилиэгин 6 хамаандата сэлэлээн киирэн, орой-уон былаадын көтөхтүлэр. Волейболга күрэхтэһиигэ Бэстээх сэли-энньэтин хамаандата тулуппата. Хабылыкка, хаамыскаҕа Эдыгээн 3 №-дээх хамаандата бастаата. Хапсаҕайга кыстатыамнар аатыр-дылар. Маамыктаны бырабыыга эмиэ 3 №-дээх хамаанда кыйда.

Успуорка күрэхтэһии түмүгүнэн Эдыгээн 3 №-дээх хамаанда-та бастаата.

АБЫЙ

АБЫЙ СИТИНЬИЛЭРЭ

Абый нэһилигэр (баһылык Т.А.Томский) былырын саҥа таас оскуола тутулан, үөрүүлэрэ улахан.

Нэһилиэк эр дыоно үс сыллаабыта “Эр сүбэ” диэн ааттаах түмсүү тэри-

миттэрэ, эр дыон баһылыыр-көһүлүүр оруолу ыаллаларыгар төһүү буолла. Холобур, иллэрээ сыл сааскы куска бултаабакка, күһү элбэтиэххэ диэн ыңырыы таһаарбыттар. Ол түмүгэр кус эбиллибитэ бэлиэтэммит. Уонна эр дыон бэйэлэрэ мань тутуһууну күүстээх хонтуруолга ылбыттар. Өссө биир ситиһиинэн нэһиликтэрэ 1794 сыллаахха олохтоммут бэлиэ даататын архып докумуоннарыгар олобуран, быһаарбыттар. Дьэ, онон абыйдар олус тэрээһиннээхтэрин көрдөрдүлэр.

СИЭГЭН КҮӨЛГЭ – ТУРИСТАР

Сиэгэн Күөлгэ Дьахталлар аан дойдутаабы күннэригэр “Супер ийэ” диэн ааттаах сэргэх бизчэр буолбт. Дэриэбинэ эр дыоно сүүрэн-көтөн бириистэри булан, латырыайа оон-һыоппунтар.

Бириискэ микроволновкаҕа тийээ баар үһү. Ити туһу-нан “Норд-Стрим” хампаанньа (В.Местников) көмөтүнэн Дьокуускайтан барыт туристар кэпсэтиллэр. Кинилэр бизчэргэ көхтөөхтүк сылдыбыттар, ону таһынан Сиэгэн Күөлгэ баар “Пик Чекистов” хайатыгар дабайыттар. “Хаар халыҥа сүрдээх. Саамай оройугар эрэ тийбэтибит. Ити хайаҕа хас да оройу туораан тийээбин. Халлаан хараҥа-ран, төннөргө күһэллэппит”, – дииллэр кинилэр. Көмүрүө хаар киһини төттөрү түһэрэ турар буолан уонна киһи буу-туһан хаар хаамарга, дабайарга да кытаанааҕа чахчы. Ол да буоллар, айанньыттар тийибит сыалларын ситиспиттэ-риттэн, көй салгынга дуоһуаа тыыммыттарыттан үөрэллэр.

Кэбээйигэ, чуолаан, Сиэгэн Күөлгэ манньк ис туризмы сай-ыннарыы күүскэ ытылла турарыгар баҕараллар.

БАЛАҤАНЫ ЖЕНИИ СТЮКОВА БЭЛЭМНЭЭТЭ. ХААРТЫСКАЛАРЫ НЭҢИЛЭКТЭР БАҢЫЛЫКАРА ЫЫТТЫЛАР, СОРОБО УЛУУСТАР СААЙТАРЫТАН, 2 ХААРТЫСКА УЛУСМЕДИА СААЙТЫТАН.

44НЭДИЭЛЭ ЧУЛУУЛАРА

ис сүрэхтэн эбэрдэлэр

Уус Алдан улуунун Мүрү нэһилиэгэр олорор эйбэс ийэбин, тапталлаах эбээбитин **ЕВДОКИЯ ГАВРИЛЬЕВНА ПОРТНЯГИНАНЫ** 70 сааскын туолбут үөрүүлэх үбүлүй-гүнэн ис сүрэхпиттэн эсэрдэлибим!

Күн сиригэр баар бары үтүөнү-кэрэни бабара-быт.

Этэнгэ сырыт, уһун үйэлэн диэн баба-быт бастыгын этэбит, алгысыт үтүөтүн аныбыт!

Оболорун, сизнэрин.

Убаастыыр биир идэлээхпитин, истин дозорбутун, **РОЗА АНДРЕЕВНА ИВАНОВАНЫ**, 75 сааскын туолбут күнүнүн итиитик-истинник эсэрдэлибим!

Эн үйэг тухары үлэ үөһүгэр сылдьаргын, төрөөбүт Кэбээйи улуунун сайдарын туһугар сырабын бизэрэн араас үрдүк таһымнаах үлэни ыитаргын истэн, көрөн астынабыт, үөрэбит, махтанабыт! Чугас дьоннорун, сизнэринг өйөбүллэринэн уйдаран өссө да уһуннук үлэли-хамсыы сырыт, уһун үйэлэн, доруобай буол!

Эсэрдэни кытта Дьокуускайтан Аксиния Обутова, Наталья Рехлясова, Мииринэйтэн Николаевтар.

кыайыылаах

Айсен Соловьев,
"Арассыыйа устудьуоннарын
этэрэсттэрэ" түмсүү СӨ штабын
салайааччыта

ЫЧЧАТ ТҮМСҮҮТҮН БАСТЫН ЛИМДЭРЭ

Аспыт нэдиэлэсэ "Саха сириҥ кизэ туттуута" норуот бириэмийэтин "Ыччат түмсүүлэрин лимдэрэ" номинация кыайыылаабын аата биллинэ.

Уопсайа бу номинацияҕа 9 ыччат кыттан, 20 тыһыынча кэрингэ куолас кирибитэ.

Финалга биэс кыттааччы, ол иһигэр Кристина Ерий (1 377 куолас), Геннадий Охлопков (1 590 куолас), Анастасия Максимова (1 977 куолас), Ирина Бурцева (5 475 куолас) уонна саамай элбэх куоластаах Айсен Соловьев (5 593) тахсы-быттара.

Кыайыылаах Айсен Соловьев 2017 сылтан "Арассыыйа устудьуоннарын этэрэсттэрэ" түмсүү Саха сириҥ штабын салайааччытынан үлэтиир. Бу сыллар тухары байыастар ахсааннарын элбэппитин таһынан, "СӨ устудьуоннар этэрэсттэрин үлэлэрин өйөөһүн туһунан" сокуон бырайыагын онорууга куускэ үлэлэстэ диэн СИА аабыныстыба суруйар.

Былаары: Саха сириҥ кизэ туттуута" бириэмийэни "Сахамедиа" холдинг («Якутия», «Саха сир» хаһыаттар, Саха информационнай аабыныстыба (СИА), "Эдэр саас" сайты) көсүлээн уонна тэрийэн ыытар.

Хаартыска СИА.

КИНИНИ ҮЛЭ КИЭРГЭТЭР

күүстээх

Василий Егоров,
буоксаҕа Арассыыйа спордун үтүөлээх
маастара

кыһыл көмүс мэтээли аҕалла

Кулун тутар 6-8 күннэригэр Финляндияҕа Хельсинки куоракка «Бее Вее» буокса аан дойдутаагы турнирыгар Арассыыйа сүүмэрдэммит хамаандата биэс кыһыл, икки үрүҥ көмүс уонна биэс боруонса мэтээли ылла.

52 киилэсэ кыһыл көмүс мэтээли биир дойдулаахпыт Василий Егоров аҕалла. Оттон 63 киилэсэ Алексей Мазур, 69 киилэсэ Сергей Собылинский, 75 киилэсэ Максим Коптяков уонна дьахталларга 64 киилэсэ Ирина Автина бастаатылар. Бу туһунан Арассыыйа буоксатын федерацията иһитиннэрдэ.

Василий Егоров бастакы киирсиитигэр Арменияттан сылдьар Сейран Егиканы 5:0, оттон француз Тео Тико 4:1 уонна финалга Украина боксера Павел Коваленконы 5:0 очукуонан кыайда.

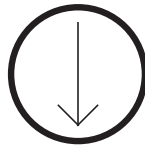
Василий Егоров өрөспүүбүлүкэ бастыҥ спортсменнарыттан биридэстэрэ, боксер, Европа чөмпүйэҥнэтин икки төгүлүлээх кыайыылааҕа, аан дойду чөмпүйэҥнэтин үрүҥ көмүс призера. Василий Егоров 1993 сыллаахха балаҕан ыйын 13 күнүгэр Мэнэ Ханалас оройуонун Хара бөһүөлэгэр төрөөбүтэ. Хотугулуу-Илиҥни федеральнай университет устудьуона. Тириэньэрэ Артур Паховов.

Хаартыска <http://rusboxing.ru/news/federation-news/29963/>

соһуччу

"Камелек" чорооно,
53 сантиметр үрдүктээх.

САХА ЧОРООНУН АРНОЛЬД ШВАРЦЕНЕГГЕРГА ТУТТАРДЫЛАР

Аан дойдуга биллэр артыыс, культурист, бэлиитик Арнольд Шварценеггер мас тардыһытынан сөбүлээн дьарыктанар. 2016 сыллаахха Америка Холбоһуктаах Штаттарын Огайо штатын Колумбус куоратыгар «ARNOLD CLASSIC» бэстибээл аан бастакытын мас-рестлинг күрэхтэһиигэ ыстыллыбыта.

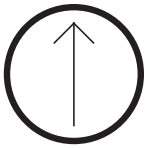
Бу күннэргэ саха чороонун Арнольд Шварценеггерга «ARNOLD CLASSIC» бэстибээл кэмигэр туттардылар. Бэлэси мас тардыһытын аан дойдутаагы федерациятын сакааһынан "Камелек" фирма онорбут. "Камелек" фирма инстаграм-страницатыгар суруйбутунан, Шварценеггер мэтириэтин худуоһунньук Маргарита Григорьева уруһуйдаабыт, оттон суругун-бичигин Елена Толстоухова онорбут. Ононо билиилээх артыыһы Саха сиригэр ыалдыттыы кэл диэн ынырыы сурук суруйбуттар.

Арнольд Шварценеггер быйыл 70 сааһын туолла. Кини аатынан бэстибээлгэ Америкаттан, Канадаттан, Пакистантан, Данияттан уонна да атын дойдулартан спортсменнар кыттыыны ыллылар.

Хаартыска [instagram.com/p/B9d2nCXIAIs/](https://www.instagram.com/p/B9d2nCXIAIs/)

Хаартыска sakhaday.ru

45СЫННЬАЛАННА

ГОРОСКОП

КУЛУН ТУТАР 12-19 КҮННЭРЭ

РХОЙ
Туохха ыксыыргын, ыгылыаргын анааран көр. Кэлинги кэмнэ болсомто-то суох буолбуккун. Суолга сэрэхтээх буоларыҥ ирдэнэр. Үлэсэ-хамнаска этэнгэ. Тус олоххор тохтоон туруу баар.

УОБУС
Сандал сааһы көрсө чугас доҕотторгун кытары сибиэһэй салгынгга сырыт. Чугас дьонун үтүө сонуннарынан үөрдүөхтэрэ. Үп-харчы сөбүгэр баар.

ДИГИРЭЛЭР
Таптыыр киһинг аахайбатыттан санааҥ түһэр. Ол эрэри бу барыта сотору кэминэн ааһыаҕа. Олоҕу уратытык ылына сатаа.

УАРААК
Өр кэм устата санаа ырата оностубут баҕа санааҥ соһуччу туолуоҕа. Дьизэ кэргэнгэр үөрүүлээх быһыы-майгы күүтэр.

УХАХАЙ
Үлэ-хамнас күөстүү оргуйар. Ол да буоллар, быыс булан дьизэ кэргэнгэр болсомто уурарыҥ наада. Харчыгын харыстаан тутун, улахан мал-сал атыылаһарга уурунуоххун сөп.

УКЫЫС
Тус биисинэскиҥ сайыннарагар то-боостоох кэм. Чугас дьонун өйүллэр. Дьизэ кэргэнгэр уу-нуурал холку эйгэ.

УЫААҤЫН
Үпкүн-харчыгын харыстаан тутун. Чугас дьонунг эн болсомтоҕор наадыллар. Барытыттан наһаа сылайыккын. Быыс-арыт булан сынньана сатаа.

УСКОРПИОН
Эккин-сиингин эрчийэргэр, успуордунан дьарыктанаргар саамай тобоостоох кэм буолбут. Доҕоттору кытары алтыһы үгүс үөрүүнү түстүөс.

УОХЧУТ
Умнулубат түгэннэр күүтэллэр. Үөрүүлээх быһыыга-майгыга, соһуччу, өр быһаарыллыбатах дьыалаҕын быһаар кыахтаныаҥ. Ким эрэ сага этии киллэриэн сөп. Ол этиини ылынарыҥ ордук. Соҕотох күрүлгэннэри интэриэһинэй билсиһии күүтэр.

УЧУБУКУ
Сага билсиһии күүтэр. Ол билсиһии инники олоххун торумнуурга көмөлөөх буолуоҕа. Тапталгар табыллар кэмин. Харчы да сөбүгэр баар. Онон барыта бэйэситтэн тутулуктаах.

УКУРҮЛГЭН
Олоҕун аргыһын кытта аһаастык кэпсэтэн инники былааннары ырытарын ордук. Салгыы сайдар, олоҕу туспарар туһугар атах тэпсэн олорон санаа ата-таһааххытын наада.

УБАЛЫКТАР
Үүнэр нэдиэлэ ситиһиилээх буолуоҕа. Сөбүлүү көрөр киһинг болсомтотун ууран үөрдүөс. Истин сыһыан салгыы сайдыыта эйигиттэн улахан тутулуктаах.

Ульяна ЗАХАРОВА.

Үс хостоох кыбартыыраны атыылыбын, 62 кв.м., КПД, 4/4, 26-с оскуола оройуона. Билсэр төл. 8914-270-39-39.

СДАЕМ

ОФИСНЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ

ул. Орджоникидзе, 31, в Дом печати.

тел. (4112) 21-94-01

реклама

Зоя ВАСИЛЬЕВА онордо.

Туруору: тилгес, раджа, киэстэ, солох, болох, тос, тордуйа, ол, Лос (-Анджелес), обот, Родгострах), боһот, оо, уу, тууу, таһы, ымайа, ары, тыл, эт.

Кулун тутар 5 күнүгэр ис, ирдэс, сөбөс, аан, эт, элбэй, отох, сои (күрдүк), онорор, хоһордоо, сөс, уол, гут, ый, ас, мят, тыл, тыы, йота, ыпта, ыт.

Тыыннаах харамай-дарынан аһылык-танар сизэмэх, ... көтөр	Быста сылай, мөлтөө, сэниэбин эс						
			Эрбэсинг үрдүгэр эргит		Кырдыаҕас ... сымы-йанан үрбэт		Кыстыыр ырыа чыычаах
							Хара-быын
			Дьизэ таһыгар от тоҕор күрүө				
			Нолуок (аббр.)		Балык булдугар баартаах киһи, салыҥнаах ...	Сахалыы уста кээмэйэ, ... устата	
	... тирээтэ-бинэ		Күөгү				
				... өссө ордук			... буолта, биинтэ
			Харах ...				
	Хотоол сир	Бибилэ-тиэкэ ... саалата	Албын-наһан ньыла көт, сирэйин ...				
					«...гулаах сайыммыт ыһыабын тойуксут ырыата аспыта»		Туох эмэ уһунун кээмэйэ
	Күөһү үөһэ тарт, ... таһаар (түөлбэ)	Успуорт судуйата	Силиилээх уңуох				
				Охсуллар, мунньулар, бугуланар			
	Балыксыт «атыр-дьаҕа»	... төлөбүр	Кыра собо, бычыкы (түөлбэ)	Хайыр, чарпа, чокуур	Бэйэтэ ... билбэккэ хаалла		
Ийэ ийэтэ					Көтөр, ... бараах		
... эрэ кэрэх			Хорсун-хоодут киһи				
Сирэр, ылыммат, кизир ...				Куотум-мат онор, күөйэ-хаайа ...	Дьуптуон	...-итии дьизэ	
... гынан баран			Үөһэттэн бэриллибит уйгу, быйаҥ, баай-тот, кэтит ...				
...-куру буолла							
			Сайдыы кэрдийиэ				

46 ААҕАР БАЛАҕАН

ТӨЛКӨ

Кыһыннары тонгмот Өйүмү диэн үрэх ураты кэрэ айылбалаах хоту дойду биир улуунугар баар. Бу үтүөкэн дьонноох-сэргэлээх, кэрэ-маны айылбалаах дойдуга сылдьан, туора дьон олосун уруккуттан кэтээн көрөр буоламмын дуу, биир эмиэ ураты дьылбалаах кийини көрсөн, кинини тоҕо эрэ Өйүмү диэн өйбүттэн сүппэт тонгмот үрэххэ холоон дуу, суруйарга сананным.

Тыйыс айылбалаах дойдуга үөскээн дуу, биитэр оҕо сааһыттан тыйыс, хаҕыс сыһыаны билэ улаатан дуу, Өйүмү үрэх курдук ириэнэх, кини курдук төһө да тымныыга үөскээн улааттар, өрүү сылааһынан угуттуур истиг миичээрдээх кыыһы көрөн бэркэ аһыммытым. Вероника оҕо сааһыттан тулаайах буолан туора дьон сирэйин-хаҕасын манаан улааппыта. Сырдык сэбэрлээх, саһар-хайдыгы ыһаассын баттахтах кыракий нуучча кыһыһын эйбэс, көрсүө майгытын иһин дьон олус сөбүлүүрэ.

Кинини тоҕо эрэ бары Вера диэн ынгыраллара. Вера төрөппүттэрэ кыыс кыратыгар арахсан хаалбыттар. Ийэтэ, саха дыахтара, кыһыһын бииргэ төрөөбүт балгыгар хаалларан баран, киин сиргэ көспүт. Оттон асата, Магадан нууччата, Саха сириттэн букатыннаахтык барбыт. Вера онон төрөппүт дьонун тапталын үс эрэ сааһыгар диэри билэ, Сергейгэ кэргэн бирибитэ. Онтон ыла ийэтин балта «ийэн ити кэлиэ, бу кэлиэ» диэн миннигэс тылынан

албыннаан син бэркэ олорубуттара. Вера уон сааһын туолуутугар, эдьийиэ ыал буолбута. Күтүөтэ, нуучча киһитэ, тоҕо эрэ Вераны атынныры көрбүтэ. Дьынэр, кыыс нууччалыы сырдык сэбэрэтин уруурубуу саныа эбит да, уончалаах кыһыһы нэһиликтэн тэйиччи ааһар аартык суолугар баар «чаайынайга» иһит сууяааччынан ыыппыта. Ол күнтэн кырачачан Вера олоҕо тосту уларыйбыт. Атабастабыл абатын, көмүскэнэр кыаба суоҕун уон сааһыттан билбит кыысчачан тоҕо эрэ майгыта-сигилтэ уларыйбатаба. Дьонго илии-атах буолан улгүмнүк сүүрэр-көтөр, түргэн хамсаныылаах эйбэс кыысчачан биир кэм дьон соругун кэтэһэн умса көрө сылдьара. Арай кини биир эмэ кыахтаах, үтүөкэн дьон оҕото эбитэ буоллар, төһөлөөх таалалачан улаатыа эбитэ буолла?

Кыыс оскулаба ол курдук үөрэммэккэ, ийэтэ асата суох буруйугар иһит сууяаччынан, ыт аһатааччынан хаалбыта. Кини эрдэ эргэ барыытын сүрүн төрүөтүнэн, кыһыһы оҕо диэбэккэ кэлбит-барбыт итириксит дьон атабастаары, кыамматынан-түгэммэтинэн туһанаары гыммыттар. Ол иһин кинини аһыс сыл аса кириэс, Сергейгэ кэргэн бирибитэрэ. Кыыс дьылбатын кинилэр быһаарбыттара. Уон биэс сааһыттан эр кийини

ӨЙҮМҮ

кытта олорон барбыта. Өссө да оҥотук кыысчаан түүнүн кистээн ытыыра эрэ. Ол эрэри Вера олоххо эрэллн, дьонго истин сыһыанын сүтэргээккэ, дьонго эрэммит уулаах харахтарынан буруйдаммыты көрө сылдьара.

Баҕар, таһара харыстаабыта дуу, биитэр анала атына эбитэ дуу, кыысчаан хата хат буолбакка, этэнгэ үлэлээн-хамсаан сылдыбыта. Дьылээх тойон Владимир, кини кэргэнэ Евдокия, уоллара Сергей – төрүт олохтоох нууччалар. Урут кинилэр «чаайынайдарыттан» чугас нэһилиэк баара. Ол нэһиликтэн кэлин дьон көһүтэлээн хаалбыт.. Арай бу ыал олорубут олохторун уларыппакка, манна айан дьонун аһатар сиритэйиэн үлэлээн олорубуттара.

Вера оҕо сылдьан ыт аһатар, иһит, муоста суулар буоллабына, улаатан эбээтинэһэ элбээн бизрибтэ. Евдокияа ас астаһарын таһынан, кыыс массыналары сапыраапкалыыр буолбута.

Вера, төһө да төрүт бу улус олохтооҕо буоллар, бу энгэр нэһиликтэри, кинилэр олохторун-дьаһахтарын билбэккэ олорубута. Арай кини ханна эрэ мантан чугас тонгмот Өйүмү үрэх баарын истэрэ. Бу үрэх эмтээх уутун иһизн, сирэйин суунан, олоҕор буолбут ыарахан түгэннэрин, санаатын баттыгыг умунон бабарара. Ол эрээри хара сарсыардактан үрүң харабын өрө көрбөккө үлэтир кыыс, кизһэтин эрэ Өйүмү диэн ис хоһоонго өйдөмөт тылы иһигэр сөбүлүү уонна ытыкты саныыра.

(Салгыыта бэчээттэнэ).

Ульяна ЗАХАРОВА.

БИАТЭС БИЛЭЭХЭП КЭПСЭЭНЭ

«ҮӨЛЭЭННЭЭҢИМ, БУКА ДИЭН БААЛААМА...»

Тэйсэ быһыытыбыт астатыылар ыы муннуларынан анньыһаллар: “Хайа, доҕоор, хайдах олордун?” — биирдэрэ туоһулаһар. “Ээ, арааһынай. Олох охсур5аланара элбэх. Уонна, наар оройго охсо сатыыр,”—анарааныта эпπιιэttiиp.

Санаан көрдөххө, кырдык да оннук эбит. Олохпут барахсан, былыр эбэлэрбит, ийэлэрбит эрэйдээхтэр абырахтыы, үүйэ сатыыр нэк буолан тырытта сылдьар куобах суор5аннарын курдук. Эрэй, кыһалба энгээрдээх, тийбэт тирии, таппыт тараһа олохпутугар оройго охсулларбыт, кырдык, элбэх. Бэйэ тус кыһал5а5ын аахсыбакка туран. Онуоха бэйэ5иттэн атын ким да наадыйбат.

А5ыйах хонуктаа5ыта 90-чатын чугаһаппыт, өссө да сэнэх, тура-хаама сылдьар, кинигэ-хаһыат тутуурдаах, кыбыныылаах биир дойдулаа5ым, үөлээннээ5им Өндөрөй Миитэрэлээнэбис кырдыа5ас «кэлэ сырыттын» диэн илдьитин тутан, төһө да сииһим быстан хааллар, тайахтанан таҥхаалайданан тийэ сырыттым. Үөлээннээ5им барахсан, кийи мыыммат киһитэ. Сэрии сылларын оҕото, о5ус сизтэн улаатан, эрэйгэ-кыһал5аба эриллэн борбуйун көтө5өн отчут-масчыт туруу үлэһит, холкуостаах хоодут, хай5алга сылдьар ыстахаанабыс буолбута. Сокуоннай сааһын ситиитэ о5уһун чурумчутун тыраахтыр көлө уруулугар уларыппыта. Онтон ыла холкуоска, соххоска үрүлүйэ-харылыһа үлэлээн, оройоннга, өрөспүүбүлүкэ5э тийиэ аата-суола иһиллэр Үлэ Кыһыл былаа5а уордьаннаах чулуу мэхэнисэстэр буолан бочуоттаах сынныалангта тахсыбыта.

Кэргэнинээн, Агааппыйа барахсанныын уоллаах кыыс о5олонон, онтуларын иитэн, улаатыннартаан, үөрэхтээн үлэһит, ыал-күөс онгорон, дьиэ-уот тэрийэн, Өндөрөй билгин уонча сизннээх, хас да хос сизннээх ытык эһээ ыстаастаах кырдыа5ас. Агааппыйата, сэбиэскэй кэмгэ ынахтан сылга 3000-лаах кирибинни ылбыт, «Үлэ5э килбизинн иһин» мэтээллээх, хомуууустуу үлэ удаарынныгы аьанныксыт этэ. Барахсан, сииктээх хотонго үйэтин монгообута охсон, доруобуйата алларыйан, бу олохтон бараахтаабыта уонтан тахса сыл буолла.

Куоракка уолугар олороохтуур. Икки хостоох кыбартыыра5а уонча буолан кыбыллан-симиллэн, кынчыаттаһан-ырдыгынаһан олороллор. Тыа5а кыһыһн аахха сыстыан, анараангылар эмиэ ыарыр5аталлар. «Манна онто суох оппут-маспыт айдаана, ыппыт-куспут, сүөһүбүт-сылгыбыт көрүүтэ-иститиэ, о5олору-сизннэри бодууастаһыы, үрүң харахпытын өрө көрбөппүт. Озонньор куоракка уолугар ичигэс сиргэ, толору хааччыллыылаах дьиэ5э кыһал5ата суох олордун»,— диэн кыһа чугаһаппат. Уолун аахха, эмиэ туора көрүллэр, аһаары остуолга кэлэ5инэ, кийиитэ буолуохсут илиитин таһынан иһитин-хомуоһун талыр5атар. Наар үлэтиттэн соло булбат архитектор уола ууну омурдубут курдук ньимиликээй сылдьар. Улаатан ээрэ сизннэрэ кыргыттар чугаһаата5ына «фуу!» диэн түнтэри хайыһартан атыны билбэттэр. Дьэ, мунг диэтэ5ин.

Кырдыар сааска төрөппүт о5олоргуттан туора көрүллүү, мэхэйэ-таһай буолуу, тугун сүрэй. Кырдыар кырыыс диэн манныгы этэн эрдэхтэрэ. Өндөрөйүм барахсан санаа-оноо баттыгаһа онгостубут кыһалбатын кэпсээри ынгыраахтаабыт. Мунҥаабым, бу гыннар, о5олоругар хом санаата суох, кыһал5алаах олохтоохторун, тийиммэттэрин-түгэммэттэрин көрө сылдьар, аһынаахтыыр эрэ. «Дьэ, Бизтэс Бииктэрэбис, о5олорбор мэхэйдэбэккэ, кырдыа5астар интэриннэт дьиэлэригэр барарга бүтэһиктээ5ин быһаарынным. Саастыылаахтарбын кытта көрүүллээх-истиилээх сиргэ холкутук, көнүлүк тыынан үйэбин монум онтэ. Бэйэтэ да биир-икки сыл хаалла. Үөлээннээ5им, бука диэн баалаама...»,— Өндөрөй барахсан, көхсө холбойон, туртайбыт баһа саллайан, умса нөрүйэн, балларытта5ас тарбахтарынан чымадаанын арыйбыта, бүк тутуллан сытар бизсээгин түөһүгэр илиллибит Үлэ Кыһыл былаа5а уордьана килэбэчинээ көһүннэ...

Мин бу мунҥаах олох кыһалбатыгар эмиэ оройго обустаран, дөйүөрэн олордум...

ВНИМАНИЕ: МАГИСТРАЛЬНЫЙ ГАЗОПРОВОД!

АО «Сахатранснефтегаз» доводит до сведения Глав администраций, руководителей предприятий, организаций, крестьянских хозяйств и населения улусов, что по территории ГО «Город Якутск» и пригородов, Намского, Кобяйского, Хангаласского, Мегино-Кангаласского, Чурапчинского, Горного улусов Республики Саха (Якутия) проходит система магистральных газопроводов.

В целях обеспечения надежности газоснабжения и обеспечения безопасности населения необходимо соблюдать требования охраны магистральных газопроводов:

Охранная зона (ОЗ)	“Правилами охраны магистральных трубопроводов”	в виде участка земли, ограниченного условными линиями, проходящими в 25 метрах от оси магистральных газопроводов с каждой стороны. На подводных переходах - 100 метров. Вокруг газораспределительных станций в виде участка земли, ограниченного замкнутой линией, отстоящей от границ территории ГРС на 100 метров во все стороны.	для исключения возможных случаев поврежде- ния газопрово- дов, ГРС
Зона мини- мальных расстояний (ЗМР)	СП 36.13330.2012 « Магистральные трубопроводы » актуализированная редакция СНиП 2.05.06-85* « Магистральные трубопроводы »	расстояние от оси подземных магистральных газопроводов до населенных пунктов, отдельных промышленных и сельскохозяйственных предприятий, зданий и сооружений должны составлять: МГ Ø 700 мм не менее 200 м в обе стороны от МГ (коридор 400 м), МГ Ø 300-500 мм не менее 150 м в обе стороны от МГ (коридор 300 м), МГ Ø100-300 мм не менее 100 м в обе стороны от МГ (коридор 200 м),	для обеспечения безопасности населения
Санитарно- защитная зона (СЗЗ)	СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Санитарно-защитные зоны и санитарная классификация предприятий, сооружений и иных объектов»	от газораспределительной станции составляет 300 м.	является защитным барьером, обеспе- чивающим уровень безопасности населения при эксплуатации объекта в штатном режиме.

Киэн туттабыт, күндүтүк саныыбыт

Биһиги аймах саамай күндү, чугас, амарах санаалаах киһибит, күн күбэй ийэбит, тыыл, үлэ бэтэрээнэ **ПЕЛАГЕЯ ИННОКЕН-ТЬЕВНА ЕЛИСЕЕВА** ойон тахсар аламай манган күннээх орто туруу дойдуттан барбыта бу дьыл кулун тутар 13 күнүгэр биир сыла буолар. Онон сибээстээн ийэбит барахсан туһунан истин-иһирэх тылынан ахтан-санаан ааһарга быһаарынныбыт.

Ийэбит барахсан 1932 сыл тох-сунньу 27 күнүгэр уруккута Орджоникидзевскай оройуон Хачыкаат нэһилиэгин саамай кэрэ айыл5алаах Киримигэр Анна уонна Иннокентий Устиновтарга күтүүллээх бастакы о5онон күн сирин көрбүт. Ыал улахан о5ото буолан дьонугар, дьизтигэр-уотугар көмө, илии-атах киһитэ буола улааппыт. Үөрэ-көтө, оннук улахан кыһал5ата суох эрбэкэчийэ сүүрэ сырытта5ына, аан дойдуну атыяхтаах уулуу ыгыыйбыт А5а дойдуну Улуу сэрмитэ саҕаламмыт. Ону кытта тэҥнэ оонньуур о5о сааһа ааспыт, улахан дьонунун тэбис-тэҥнэ са-йыһын оттоһон, бааһынаба үлэ-лэһэн, кыһынын сүөһү көрүүтүгэр сылдьан, сүүһүн көлөһүнүн ньылбэгэр асаабыт, тонмут-хаппыт.

Ийэбит барахсан 1932 сыл тох-сунньу 27 күнүгэр уруккута Орджоникидзевскай оройуон Хачыкаат нэһилиэгин саамай кэрэ айыл5алаах Киримигэр Анна уонна Иннокентий Устиновтарга күтүүллээх бастакы о5онон күн сирин көрбүт. Ыал улахан о5ото буолан дьонугар, дьизтигэр-уотугар көмө, илии-атах киһитэ буола улааппыт. Үөрэ-көтө, оннук улахан кыһал5ата суох эрбэкэчийэ сүүрэ сырытта5ына, аан дойдуну атыяхтаах уулуу ыгыыйбыт А5а дойдуну Улуу сэрмитэ саҕаламмыт. Ону кытта тэҥнэ оонньуур о5о сааһа ааспыт, улахан дьонунун тэбис-тэҥнэ са-йыһын оттоһон, бааһынаба үлэ-лэһэн, кыһынын сүөһү көрүүтүгэр сылдьан, сүүһүн көлөһүнүн ньылбэгэр асаабыт, тонмут-хаппыт.

1953 сыллаахха, ол аата 21 сааһыгар, Иван Гаврильевич Елисеевтиин билсибит, кэлин сүрэхтэринэн сөбүлэһэн, харахта-рынан хай5аһан ыал буолбуттар.

В охранной зоне газопровода без письменного согласия предприятия, его эксплуатирующего, ЗАПРЕЩАЕТСЯ:

- возводить любые постройки и сооружения;
- высаживать деревья и кустарники всех видов, складировать корма, удобрения и материалы, располагать коновязи, содержать скот, выделять рыбопромысловые участки, производить добычу рыбы, а также водных животных и растений, устраивать водопой, производить колку и заготовку льда;
- сооружать проезды и переезды через трассы газопроводов, устраивать стоянки автомобильного транспорта, тракторов и механизмов, размещать коллективные сады и огороды;
- проезд всех видов транспорта в охранной зоне магистральных газопроводов;
- производить мелиоративные, земляные работы, сооружать оросительные и осушительные системы;
- производить всякого рода горные, строительные, монтажные и взрывные работы, планировку грунта;
- производить геологосъемочные, поисковые, геодезические и другие изыскательные работы, связанные с устройством скважин, шурфов и взятием проб грунта (кроме почвенных образцов);
- на подводных переходах: бросать якоря, проходить с отданными якорями, цепями, лотами, волокушами и тралами, производить дноуглубительные и землечерпательные работы, сбрасывать грунт с саморазгружающихся шаланд.

Предприятия и организации, получившие письменное разрешение на ведение в охранных зонах газопроводов работ, обязаны выполнять их с соблюдением условий, обеспечивающих сохранность газопроводов и опознавательных знаков, и несут ответственность за повреждение последних.

Граждане, обнаружившие повреждение магистральных газопроводов или выход газа, обязаны немедленно сообщить об этом в ЦДУ АО «Сахатранснефтегаз» по телефону **44-88-01** или в ЛПУМГ АО «Сахатранснефтегаз» по телефонам **44-87-32, 46-03-11** или администрации поселков и улусов.

Муниципальным образованиям при выделении земельных участков необходимо руководствоваться минимальными расстояниями (для линейной части магистральных газопроводов) и санитарно-защитными зонами (для газораспределительных станций).

Для оформления земельных участков, находящихся на территории или вблизи магистрального газопровода, необходимо получить технические условия (согласование) на приближение к магистральному газопроводу в ЛПУМГ АО «Сахатранснефтегаз» по адресу: **Республика Саха (Якутия) г. Якутск, ул.П.Алексеева,74, каб. 202, тел.46-03-11.**

АО «Сахатранснефтегаз»

Биһиги кыра эрдэхпитинэ дьылэзрин таһыгар хатын уонна эл уолаттар билигин иккиэн сэйирдэхтээх мас асалан олордун буттара. Кэлин онтулара өссө элбээн, эбии үүнэн бэйэтэ кыракий хатын чаран буолан тахсыбыт. Ийэбит өссө сир аһын хомуйа-рын олус сөбүлүүрэ. Хомуйбут хап-тааһын сизэмэтин дьизэтин таһы-гар ыһар идэлээ5э. Ба5ар үүнэн тахсыа диэн. Ол ба5а санаата туо-лбута, билигин дьизбит таһа эргич-чи хапта5ас уга. Билигин ханна да ыраата барбакка, дьизбит таһыг-тан хаптаастаан барыаннаа бэлэмнэнэбит.

Ийэбит кэргэнэ Иван Гаврильевичтыын 6 о5ону төрөтөн, улаатыннарар үөрэхтээх, үлэһит дьон онгортообута. Онно биһиги, о5олоро, мунгура суох махтанабыт. То5о диэтэххэ, биһиги ийэлээх а5абыт курдук балаһыанньалаах элбэх ыал о5олорун барыларын үөрэхтээх дьон гымматахтарын билэбит. Уопсайынан, ийэбит о5о-лорун туһугар олорубута, наһаа уйан дууһалаа5а, кыһаллара а5ай, кыра да ситиһиилэнэхпитинэ олус үөрэхтиирэ, тохупут эмэ табыллыбата5ына хомойоохтуура.

Ол диэн, быраатын икки уолун, кырата биирдээх, улахана

Ийэбит кэргэнэ Иван Гаврильевичтыын 6 о5ону төрөтөн, улаатыннарар үөрэхтээх, үлэһит дьон онгортообута. Онно биһиги, о5олоро, мунгура суох махтанабыт. То5о диэтэххэ, биһиги ийэлээх а5абыт курдук балаһыанньалаах элбэх ыал о5олорун барыларын үөрэхтээх дьон гымматахтарын билэбит. Уопсайынан, ийэбит о5о-лорун туһугар олорубута, наһаа уйан дууһалаа5а, кыһаллара а5ай, кыра да ситиһиилэнэхпитинэ олус үөрэхтиирэ, тохупут эмэ табыллыбата5ына хомойоохтуура.

Ол диэн, быраатын икки уолун, кырата биирдээх, улахана

О5олоро, кийииттэрэ, сизннэрэ, хос сизннэрэ.

Day Lena

Распродажа морозильных ларей

Огромный выбор ларей Zarget и Бирюса.

Более 40 моделей ларей и 100 моделей холодильников в наличии.

Цена на морозильный ларь

Zarget 108w - **9900** руб.

Zarget 164w - **12000** руб.

Zarget 204w - **12000** руб.

Zarget 280w - **14800** руб.

Zarget 310w - **17400** руб.

Zarget 407w - **22300** руб.

Zarget 412 - **22850** руб.

Акция проводится с 01.03.2020 г. по 31.03.2020 г.

Zarget гарантия на компрессор 10 лет, 3 года сервиса
Гарантия на морозильные лари и холодильники Бирюса 3 года.

от **9900** руб.

реклама

ТИПОГРАФИЯ
МЕДИА-ХОЛДИНГ
ЯКУТИЯ

**НАНЕСЕНИЕ
ФИРМЕННОЙ
СИМВОЛИКИ
НА ОДЕЖДУ**

МЕТОДОМ ТРАФАРЕТНОЙ ПЕЧАТИ

ОТДЕЛ ПРОДАЖ:

т. 8 (4112) 42-11-62, 8 (924) 765-33-55

г. Якутск, ул. Орджоникидзе, 31, каб. 245

ТАКЖЕ ПЕЧАТАЕМ:
ГАЗЕТЫ, ЖУРНАЛЫ
КНИГИ, БУКЛЕТЫ
ПЛАКАТЫ, КАЛЕНДАРИ
БЛАНКИ, ЭТИКЕТКИ
и другое

yakutia-press.ru

mediaholdyakutia

реклама

ТИПОГРАФИЯ:

т. 8 (4112) 44-63-42

г. Якутск, пер. Вилюйский, 20

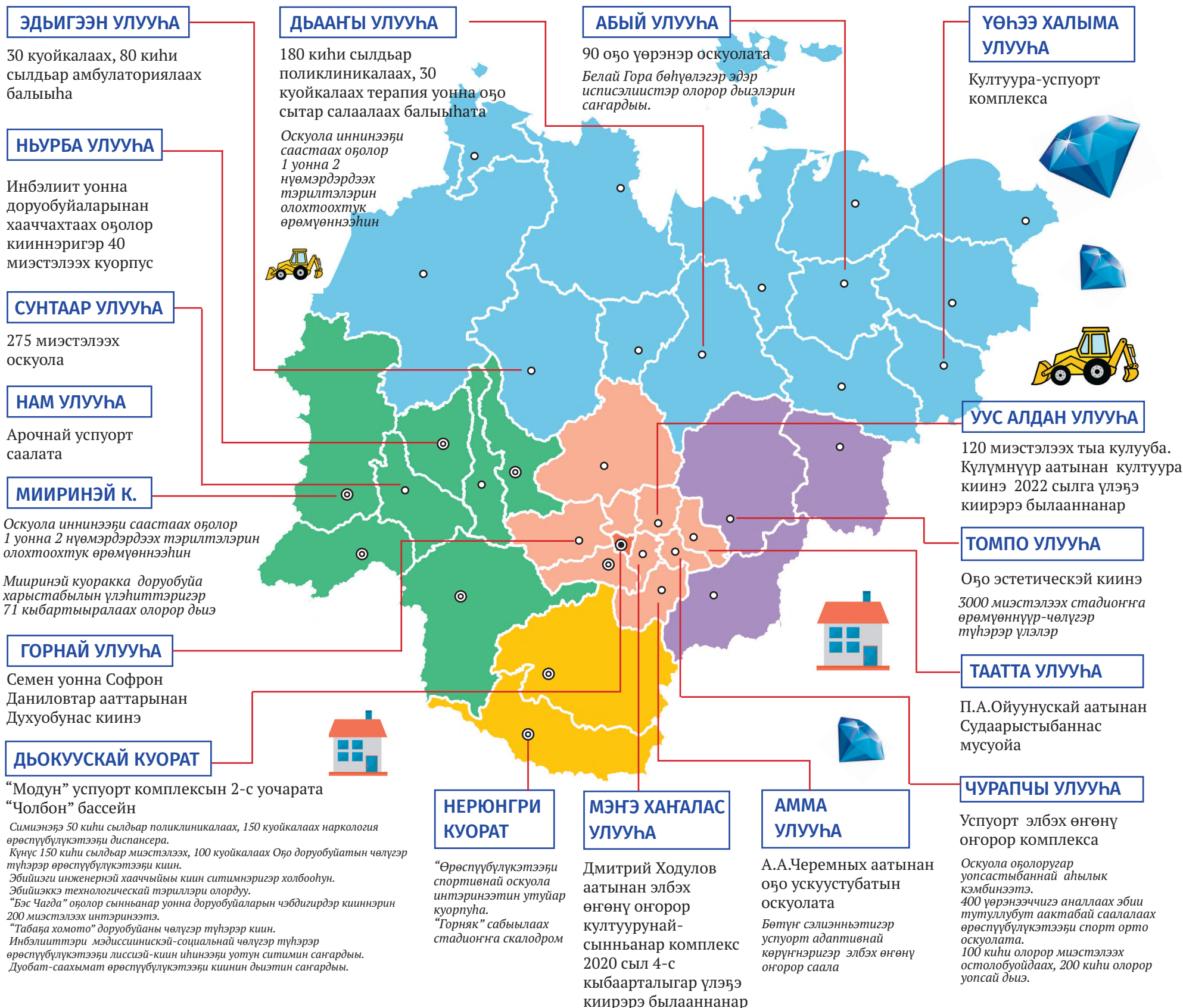
Тиэкис: Надежда Егорова

Онордо: Лимма Аристова

АЛРОСА үбүлээбит тутуулар

Саха сиригэр АЛРОСА социальнай бэлиитикэтин хайысхатынан үбүлэнэн, 2012-2019 сылларга уонунан аабыллар сана балыыһалар, оскуолалар, олорор дьиэлэр, успуорт саалалара, култуура кииннэрэ уонна мусуойдар тутулуннулар.

Тэрийэн таһаарааччы
Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабыыталыстыбата
Бэчээттээн таһаарааччы:
САХАМЕДИА
Генеральнай дириэктэр:
Алексей Чертков (приемный 42-09-42)

Бэчээттээн таһаарааччы уонна эрдээксийэ аадырыһа:
677000, Дьоккуускай,
Орджоникидзе уул., 31.

Кылаабынай эрдээктэр
Родион Юрьевич Кривоногорицын
(21-93-41, 233 каб.)

Биллэри, реклама
отдела
8 (4112) 42-06-50
sakhasire_r@sakhamedia.ru
Хаһыаты тарҕатар
отдел
42-46-04

Төлөпүүннэри:
Кылаабынай эрдээктэри солбуйааччы 21-93-42
Бэлиитикэ, уопастыба 21-93-43 (224 каб.)
Тыа хаһаайыстыбата 21-93-43 (223 каб.)
Экономика, промышленность 21-93-43 (227 каб.)
Култуура, үөрэх 21-93-43 (228 каб.)
Киһи уонна сокуон 21-93-43 (235 каб.)
Урбаан отдела 21-93-43 (229 каб.)
«Саха ыала» 21-93-43 (225 каб.);
«Эдэр саас» 21-93-43 (221 каб.);

Матыйааллар уонна балаһалар «Саха сирэ» хаһыат редакциянай-компьютернай комплексыгар таһылыннылар.

ТИПОГРАФИЯ
МЕДИА-ХОЛДИНГ
ЯКУТИЯ

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУО-ҕа бэчээттэннэ.
Аадырыһа: Дьоккуускай к. Виллюйскый пер., 20.

Сибээс, информационнай технология уонна маассабай коммуникация эйгэтин кэтээн көрөр федеральнай сулууса Саха Өрөспүүбүлүкэтинээҕи управлениета
Хаһыат РФ Бэчээккэ уонна маассабай коммуникацияга федеральнай агентствотын үбүнөн өйөөһүнүнэн тахсар.

Сонуннары киэҥник тарҕатар средствоны регистрациялааһын туһунан
СИДИДЭТЭЛИСТИБЭ ПИ №ТУ14-0194. Сэтинньи 2 күнэ, 2011 сыл. Аата «Саха сирэ»

Электроннай почта: gazetasakhasire@mail.ru
Интернеккэ таһаарыыта: http://www.edersaas.ru
Матыйааллары таһна: К.Н.Горолева

Сурутуу индекса П1288
Кээмэйэ 12 бл.
Тираж 5 850 (10 865)*
Көҥүл сыананан атыыланар.
Сахааһын №10
Нүөмэри бэчээккэ
бизирги график быһыытынан 12.00.
Нүөмэр бэчээккэ
12.00 бэрилиннэ.

* в скобках указан совокупный тираж
платных изданий «Саха Сирэ» и «Юпитер».